BERDÜCESİ

Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

YAZ

sayı:3

BERDUCESI

Sayı 3 - Yerel Süreli

İmtiyaz Sahibi
Büyükşehir Belediyesi Adına
Hayrettin Güngör

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Doğan

Sertifika No: 44153

Editör
Bilge Doğan

Yayın Kurulu
Habibe Öçal
Esra Kirik
Canan Olpak Koç
Ayşe Farsakoğlu
Fadime Tikbaş Apak
Melek Demirdöğen
Sibel Kök
Tuğçe Gök

Son Okuma
Melek Demirdöğen

Tasarım
Şeyda Nur Yıldırım

Görsel-Teknik Hazırlık
Ebrar Akkaya

Baskı
Semih Ofset Matbaacılık
Sek Yayıncılık Sağ. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Büyük San. 1. Cadde No:74 / 1-2-3-4
İskitler / ANKARA
Tel: (0312) 341 40 75

İletişim Adresi
berducesidergisi@gmail.com

Bu eser, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin bir kültür hizmetidir.

Sunuş

"Edebiyat ve sanat hayatın aynasıdır." Berdücesi de gönlümüzün anlamlı yansımalarının yer aldığı bir ayna olarak yeniden vücut buldu. Bir "yaz mutluluğu" olarak misafir oluyoruz bu sefer sizlere. Berdücesi'nin ilk yazı. Ne hoş, heybemizde bir sürü güzel eser, gönlümüzde sürur okuyucularımızı selamlıyoruz. Yeryüzüne yaz sevinçle gelirken, dimağımızdan türlü ilhamlarla kopup gelen incileri sizlere emanet ediyoruz. "yazdan ne kaldı sana yazdan ne kaldı" diye soran şaire içinde kelimelerin çiçekler açtığı gönlümüzün nadide gözdesi Berdücesi var, diyoruz.

Süreli yayınlar tarih boyunca insanlığın hafızası olmuştur. Berdücesi'yle biz de bu tarih sayfasında bir iz bırakmak istedik. Matbuat hayatının en erken dönemlerinden beri var olmuş kıymetli bir yükü omuzladık; kadınların mutfağında olduğu bir dergi çıkarıyoruz. Osmanlı'da genel kabul gören görüş; aile kurumunun temeli olan ve çocuk yetiştiren kadının eğitimli, kültürlü olmasının topluma fayda sağlayacağıydı. Bu saikle 1860'lardan itibaren kadınlara mahsus müstakil yayınlar çıkmaya başlamıştır. "Kadınlar mâder-i insaniyettirler." diye bir ön sözle başlar bu yayınlardan biri. Kadınlara Mahsus Gazete, İbnü'l Hakkı Mehmet Tahir Efendi'nin imtiyaz sahibi olduğu, Fatma Aliye gibi önemli yazarların yazdığı ilk kadın dergilerindendir. Şükûfezâr, imtiyaz sahibi ve tüm yazarları kadın olan ilk dergidir. Mehmet Rauf, Süs ve Mehasin adlı iki kadın dergisi çıkarmıştır. Muhadderat, yayına gazete eki olarak başlayan ilk kadın dergisidir. Âyîne, Selanik'te çıkan bir kadın dergisidir. Bu yayınlar, son dönem Osmanlı matbuatında öne çıkan kadınlara ait tefrikalardan bazıları. Cumhuriyet'ten sonra "çağdaş/modern" kadının idealize edildiği, sosyal hayattaki kadın sorunlarının ele alındığı dergiler çıkarılmış, bunlar çoğunluk feminist akımın etkisinde, moda kavramları işlenen dergiler olmuştur. Kadın modernleşmenin/ batılılaşmanın mihenk noktası olarak görülmüş ve bu dönemdeki yayınlarda bütünlüklü bir bakış açısı yakalanamamış. Günümüzde ise moda, magazin ya da dinî içerikli yayınlar hariç nitelikli bir kadın, edebiyat, kültür, sanat dergisi mevcut değil. Berdücesi ilk sayısından itibaren bu işe namzet…

Peki, yaz sayımızda kimler yazdı?

Elif Sönmezışık, mülteci kadın olmanın zorluklarını anlatan inceleme yazısıyla; Zeynep Sayman, Akira Kurosawa'nın başyapıt filmlerinden birinin değerlendirmesiyle; Derya Özer, "Şair Evlenmesi" nin penceresinden tiyatronun yakın tarihçesi yorumuyla; Emel Karagedik, Süheyl Ünver ve Uğur Derman mektuplaşmalarının bir edebi tür olan mektubu nasıl diriltiğine dair inceleme yazısıyla yer aldılar.

Feyza Nur Emiroğlu ve Cihan Nur Ardıç kitap tanıtım yazılarıyla aramızda.

Zeynep Sati Yalçın, Nazlı Eray söyleşisi ile bizi büyülü bir evrenin kapılarını açmaya davet ediyor.

Melek Demirdöğen, çocuk ve edebiyat konusu üzerine alanında uzman yazarlarla bir soruşturma hazırladı.

Hasibe Çerko, Yasemin Kapusuz, Filiz Eneç, Ayşe Nur Kaymak, Nurcihan Kızmaz şiirleriyle okuru selamlıyor.

Hümeyra Yabar, Merve Büyükçapar, Hilal Kahraman, Sıddıka Zeynep Bozkuş, Betül Kahraman, Sevda Deniz K., Tuğçe Gök, Hatice Mert Yunak öyküleriyle; genç yazarımız Seda Nur Çetinkaya, denemesiyle bu sayıda yer aldılar.

Berdücesi, şüphesiz, edebiyat deryasında bir damladır ve sizin dimağınızda latif bir hatırlama bırakmak için şimdi size emanet. "Okumak iki ruh arasında âşıkane mülâkattır" diyerek aramızdaki ahenkli bağı daha da kuvvetlendirmesi temennisiyle.

Editör
2022 Yaz

İÇİNDEKİLER

SEN YABANIL RÜZGAR

Hasibe Çerko

I

Mırıldanıyor hâlâ kalbimde o ince sular,
bir esenlik gibi sıçrayıp
ışığının toprağa yayıldığı. Ve o dirilten kır,
- boğuk sesinde kaybolduğum - , tütüyor
şefkatli bir titreyiş içinde ve eriyen karların kumlu yataklarından,
ıslak ve gövermiş otların üzerinden kaynıyor, yükseliyor
göğe yabanıl ve capcanlı,
sonsuz bir nefes, bir rayiha,
sezgi yüklü bir rüzgar yeniden doğuşuyla güneşin.

II

O mavi çiçeklerin yaprakları sedef kabuğu üzerinde kayaların, kıpırdıyor
esrarengiz bir yavaşlıkla,
arılığı içerisinde mavi göğün ve duyulmadık bir ses,
uçsuz bucaksız, evrenin buğusuyla kuşatıyor yamaçları, deniz gibi,- saklı, engin,
körpe yapraklarını ıslatıyor uçta bir badem ağacının. İçime dokunuyor her şey
akıp giden şu rüzgar, yaşamın renksiz hışırtısı.
Duyuyorum yaprağından dışarı sızan ezgiyi
bu rüya çiçeklerin, ve latif kanatlarım olan çok ince, erişilmez doğayı, - sonsuz arzuyla
açılmış kalbim gibi titrek,
avutucu özlemin çeşmeleri halinde köpük köpük kabarıp
yayılan ve akışın tek bir anına gömülmüş, gerisin geri ama hep
yeniden, yeniden filizlenmek umuduyla iç çektiği yerde,
o ışık karların saf kıvılcımıyla baharın rengini yoğunlaştıran.

III

Güneş batmaya yüz tutuyor.
Boydan boya kızıllık döllüyor yamaçları ve yüreğimi
sedef renkli ırmak birkaç bülbülün sesine doğru akıyor
soğuk taşların üzerinde ve çimenlerde,
kuzey rüzgarı vadinin otlarına yoğun süt dalgacığını
getiriyor, ince bir tülün kuşattığı
yumuşak, dile gelmez, hissedilir bir görünmezlikten fışkıran.
Suyun kenarlarında büyülü çiçekler kaynıyor açılmış, eğik,
Yaprakları buğular içinde dolanmış alev yamaçlara karşı.
Zirvedeki kayalarda allaşıyor geyikler, birbirlerine bağırıyor,
kulak kabartıyorlar rüzgarla erişen yumuşaklığa, pek tatlı ve ağulu
o sele.

MÜLTECİ KADININ YÜKÜ

Elif Sönmezışık

Göçe duyulan ihtiyaç, mevcut şartların meydana getirdiği memnuniyetsizlikten ileri gelir. Bu yönüyle mevcudiyeti insanlık kadar eskidir. İnsanlar "konargöçer" özellikte topluluk olmadıkları sürece, çağlar boyunca yaşadıkları sorunlar sebebiyle göç etmek durumunda kalmıştır ve bu durum devam etmiştir. Sosyolojik, psikolojik, ekonomik, siyasi, kültürel, demografik ve hukuk boyutuyla göçenlerin hayatları bütünüyle etkilenmiştir. Göçenlerin ve göçülen mekânlardaki hayatların düzenini değiştiren etkiler, diğer unsurların yanında antropolojik değişim süreçlerine de zemin oluşturmuştur.

Sebebi her ne olursa olsun, bir yerden başka bir yere taşınma meselesi olarak göç, insanlığın varlığını sürdürme dürtüsünün ve hayatta kalma direnişinin bir parçası. Bu yazıda, işgal/savaş sebepli göçe zorlanan, akıbet ve güvenlik noktasında çocuklarla birlikte mağduriyetin odağı durumunda olan kadın sığınmacı ve mülteciler üzerinde durmayı, sığınma gerçekleştikten sonraki uyumlanma ve kabul görme sorunları değerlendirmeyi seçtim.

GÖÇÜN KADINLAŞMASI

Kültürel olarak birbirinden oldukça farklı iki topluğun göç neticesinde doğan kesişim sürecinin neye gebe olduğu öngörülebilse dahi kesin olarak bilinemez. Bu belirsizliğin yanı sıra günümüzde yaşanan göçler de geçmişte olduğu gibi zorunlu ve gönüllü, kitlesel ve bireysel, iç ve dış, geçici ve sürekli göçler olarak süregeliyor. Bu bağlamda küreselleşme, hızlanma, farklılaşma ve kadınlaşma çağımız göçlerinin ortak noktaları olarak karşımıza çıkıyor.

Mültecinin "vatansızlık" vasfı, en çok kadınları yıpratıyor, uyumlanma süreci içinde doğurganlıklarını bir savunma mekanizması olarak kullanmalarına sebep oluyor.

Dünya bilgi, kültür, gelenek ve medeniyet bakımından parçalanma ve detaylara boğulma eğilimi gösterirken bir taraftan da toplumların birbirine benzemesi ve olumlu-olumsuz dalgalanmalarda bütünün bir parçası olarak payına düşeni kabullenme sürecini yaşıyor. Dolayısıyla göçler de küreselleşmeden payını aldı. Bu gidişat içinde, sebebi her ne olursa olsun göçler, birbirinden farklı sahaları beklenmedik şekilde etkiledi. Teknolojik imkânlar ulaşımı da hızlandırdığından bu yana göç yayılımı çok hızlı gerçekleşiyor. Dünyadaki göç akışının en dikkat çekici sebebi işgal/savaş/zulüm gölgesinden kaçmak olsa da sosyo-politik ve ekonomik sebeplere bağlı göçler de ivme kazandı. Göçün kadınlaşması meselesi ise, özellikle işgal/savaş/zulüm sebepli zorunlu göçlerde sığınmacı/mülteci olarak kadınların önemli roller üstlenmesinden ileri geldi.

Son yarım asır boyunca Türkiye'yi de yakından etkileyen işgal/savaş ve toplumsal baskı süreçleri, 1979 yılında yaşanan İran devrimi ve İran-Irak savaşının ardından bin İran vatandaşının Türkiye'ye sığınması; 1989 yılında Bulgaristan'da artan insan ihlalleri sonucu 3 yüz bini aşkın Türk kökenli Bulgar vatandaşının Türkiye'ye sığınması; 1991 Körfez Savaşı'nda 5 yüz bin Iraklı Türk'ün Türkiye'ye sığınması; 1992 Yugoslavya iç savaşı sonucu 25 bin Bosnalının Türkiye'ye sığınması; 1999 yılında Sırpların Kosovalı Arnavutlara saldırması sonucu 20 bini aşkın mültecinin Türkiye'ye sığınması şeklinde gerçekleşti. Sığınmacı rakamlarından da anlaşılacağı üzere en çok siviller zarar gördü, yaşanan insan kıyımı neticesinde sığınmacıların yüzde yetmişini kadınlar ve çocuklar oluşturdu. Mülteciler Derneği'nin verilerine göre, Suriye iç savaşı sonucu 2011 yılından bugüne dek Türkiye'ye 3.723.674 kişi sığındı, bu sığınmacılardan 2.637.531'ini kadınlar ve çocuklar teşkil etti.

EN SAVUNMASIZ GRUP

Yakın tarihimizde yaşanan, yaşanmaya devam eden, zamanın fertleri ve Türkiye toplumunun parçası olarak bizzat şahit olduğumuz göç/iltica/sığınma hareketliliğinin merkezinde kadınların yer almasının birden çok sebebi var. Onları kendi memleketlerinde yaşamaktan alıkoyan öncelikli sebep, ortam karışıklığı sebebiyle ayyuka çıkan cinsel istismar tehlikesi ve maddi-manevi güvenlik sorunu. Baskın, yerlerinden kovulma, eşlerin ölümü, çocukların bakımını tek başına üstlenme sebebiyle hem sığınma hem de geçim derdiyle baş başa kalan kadınlar için umut arayışı, erkeklere göre daha sorunlu bir seyir izliyor. Zira kadınlar ve çocuklar göç ve sığınma hareketlerinde fiziksel ve psikolojik bakımdan en savunmasız fertler.

Kadınların ve kız çocuklarının zulüm ortamından kaçarak/kaçırılarak sığındıkları yeni ortamda en mühim ihtiyaçları; cinsel ve fiziksel istismardan, sömürüden, mal ve hizmet alımı noktasında negatif ayrımcılıktan korunmak. Eğitim ve maddi güçten yoksun kadınların bu haklarının korunması da aynı oranda zorlaştırıyor. Mülteci/sığınmacı ferdin dünya üzerinde "vatansız" kabul edilmesi, kadın sığınmacılar için daha büyük bir tehdit sayılıyor. Nitekim AFAD'ın yayımladığı "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar 2014" raporunda Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye'de kendileri için kurulan kamplardan ayrılarak topluma karışma noktasındaki isteksizliğini ortaya koydu. Yüzde kırk ikisinin ekonomik şartlar, yüzde yirmi yedisinin güvenlik sorunları sebebiyle kamplardan ayrılmadıkları belirlenmiştir. Yüzde elli dörtlük bir oran kamp dışında yaşamayı istediğini belirtti. Bir şekilde kamp dışına çıkmak durumunda kalanların gerekçesi, kampta dinî yaşayış konusundaki hassasiyetlerini yerine getirememek ve kendini güvende hissedememekti.

Göç eden kadınlar, istismardan kaçtıkları hâlde sığındıkları ülkede de istismar tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Dil bilmeme, kültürel yabancılık ve hukuk sistemini tanımama sorunları, kadınların toplum

Göç, insanlığın varlığını sürdürme dürtüsünün ve hayatta kalma direnişinin bir parçasıdır.

içindeki konumlarını daha da zayıflatıyor. Yabancılaşma, kadın sığınmacılar için önemli bir sorun. Erkek sığınmacılara nazaran daha ucuz iş gücü olarak kabul görmek, sosyal haklardan mahrum bırakılmak, cinsel ve fiziksel istismara uğramak, eğitim alamamak diğer başlıca sorunlar. Kadınların bu dezavantajlı durumlarından faydalanmak isteyen art niyetli yaklaşımlar, trajik olaylara sebebiyet veriyor. Bu örneklerle karşılaşan kadın göçmen, sosyal ve kültürel olarak kendini durdurma, kabuğuna çekilme ve bunalıma sürüklenme riskiyle karşı karşıya. Kadın sığınmacıların sayısını artmasının altında yatan sebeplerin benzerleri, sığındıkları ülkelerde de karşılarına çıkıyor, üzerine bir de toplumda hor görülme, iletişim kuramama sorunları da ekleniyor. Öz vatanlarının sulha kavuşmasıyla birlikte "dönüş" için gün sayanlar az değil.

Türkiye'de bilhassa Suriyeli kadın mülteciler üzerinden net bir şekilde gözlemlenen gerçek, doğum oranlarındaki üst düzey artış.

Doğumlar ve doğum sonrası bebek bakımı, önemli ölçüde sağlık personeli yardımı olmaksızın kontrolsüz gerçekleşiyor ve toplum içinde bazı hastalıkların yaygınlaşmasına da sebep oluyor.

AFGAN CEPHESİ

İçine bulunduğumuz yıl içinde Afganistan'da meydana gelen rejim değişikliği beraberinde, Türkiye'de Suriyelilerden sonra 2018'den bu yana en büyük ikinci sığınmacı grubu oluşturan Afganlıların kadın oranı, ülkemizdeki durumu ve uyumlanma süreçleri bakımından somut ve rakamsal bir şekle henüz dönüşemedi. Ancak gelen Afganlıların medyaya yansıyan demeçleri, sosyo-politik ve ekonomik temelli olmakla birlikte kız çocuklarının eğitim almasına yönelik talepler doğrultusunda Türkiye'ye sığındıklarına dair bir izlenim veriyor.

TECRÜBÎ GERÇEKLER

Savaş ve işgal sebepli sığınan-sığınılan, göçen-göçülen kim ve neresi olursa olsun; bu hareketin, hayatta kalmak, güvenli alana sığınmak ve geçimini sağlamak için mücadele olduğu bir gerçek. Kaynak sıkıntıları, salgın ve sınır tehditlerinin yaşandığı günümüzde göçlerin meydana

getirdiği sonuçların değerlendirilmesi büyük oranda el yordamıyla ve tecrübî manada gerçekleşiyor. Orta Doğu göçlerinin ilk durağı sayılabilecek Doğu ve Güneydoğu şehirlerimizde, mülteci/sığınmacı kadınların, bulundukları konuma ivme kazandırmaktan çok, güvenlik ve geçim sorunlarını çözmek adına evlilikler yaptıkları anlaşılıyor. Büyükşehirlerdeki kadın sığınmacıların doğumlarında gözlenen artış, demografik güç kazanma, böylece maddi-manevi güven içinde yaşama arzusu ve savaşın getirdiği tabii bir eğilim olarak görülebilir. Buna rağmen akıbeti belirsiz sürecin parçası olan bu kadınlar ve çocukları, toplumsal tehditlerden payını fazlasıyla alıyor. Mültecinin "vatansızlık" vasfı, en çok kadınları yıpratıyor, uyumlanma süreci içinde doğurganlıklarını bir savunma mekanizması olarak kullanmalarına sebep oluyor. Kendi ülkelerinde "cephe" gerisindeki kör noktalarda yitip gitmekten kaçarken, yad elde cephenin en önüne dizilerek her türlü olumsuz şarttan ilk etkilenen kitle olmaları, çözümü zor bir keşmekeş olarak karşımıza çıkıyor.

Sıradan vatandaş haklarından mahrum ve zulümden kaçan mazlum sığınmacı kadınların alternatif eğitim süreçlerinden geçirilerek topluma kazandırılmaları ve sağlıklarının korunması, mülteci-vatandaş ilişkilerini daha olumlu hâle getirecek, çocuklarını içinde yaşadıkları toplumla barışık yetiştirmelerine yardımcı olacak, karşılıklı güvensizliği ve tehdit refleksini en aza indirmede önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AFAD, *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar* (Rapor), 2014.
- Ali Hatalmış, *Anadolu'nun Fetih ve İslamlaşma Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2020.
- Asiye Bekarca Şen ve Cem Vural, "Suriye İç Savaşında Göç ve Kadın", *Yaratıcı Drama Dergisi*, Yaz 2014, Cilt 9, Sayı 17.
- BBC, https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43668567.
- Hilal Barın, "Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2015, ss.10-56.
- Kolektif, *Geçmişten Günümüze Göç*, Ed. Prof. Dr. Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2017.
- Kolektif, *Savaş, Göç ve Sağlık*, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara 2016.
- Mülteciler Derneği, https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/

TAŞLARIN UYKUSU

uzuyor gün ortası soğuk durgun ve kimsesiz
şu geçip gitmekte olan düşler ülkesi o gülünç var oluşlar
tırmandı gövdemden yukarı kabuğumun altından
artık bulamıyorum kendimi başakların içinde
gitmeliyim sırları hafifletmek için utangaç esmerliğimle

bu uzaklar beklemeler büyütülecek olan her şey
kuşku dolu başlangıç karanlık ruh
uyanmasını beklediğimiz o adanmışlık
eğilmekte önümde yıldızlar gibi
nabzımı yoklayan karartı
bozuk aksanıyla olgunlaşarak böylece
garipsediğim yazgım, bütün bu sözler
bilmeden kendi kendimize bakıp güldüğümüz
mum ışığında büyüyen gölgelerimizle yarışırken
İzin verin taşların uyumasına

yükselen ay çöküp yüzümün üstüne manalı
bir serinlik bırakarak
alaca vakitler böylece haykırır
senin vadesi dolmuş kış bahçelerin
yaban otların belli belirsiz doğup ölen
kuytu dağ evlerinde soluklanır

büyücüler nöbet alır uyuşur karanlık söner parıltı
kimin ruhunu çaldı
sizin muhteşem kutsallığınız
berrak düşlerinizden uyandırıldınız
derinliklere doğru yükselirken
nerede olduğumuzu bilmeyenler var
kum saatiyle yarışan zaman hayatımıza kast eder
sessiz içre büyüyen ezgilerin duruluğu,
akıp giden bu dizeler kadar yabancı
kendini yokluyor o paslı aynalarda saklı kalmayı
göğün karanlık maviliğine erişilemez ancak
fazlasını bekledim güne eşlik ederken
olup bitenler çürüyen kumaş kokusu
kamelyalar Uzakdoğu masalları
hangi yöne baksam beni taklit ediyor

Duvardan manzara resimleri düşüyor
çocuk ve kar omuz omuza
resimleri silip, kendimi çiziyorum
ilan sayfalarında adım geçiyor adım bilinmezler arasında
buruşuk gazeteler, küflü lokmalarla kendini tazeliyor
heceleyerek okuduğum harfler hıçkırıklarla havaya karışıp
kaçıncı sırada kaldığımı unutup kendimi yokluyorum

yüzümde onlarca göz çoğalıyor
bunca yüzü tanımış değilim ömrümde
gülümsemeseydim boğulacaktım bir öksürükle
şimdi yüzüm temmuzdan kalma esmerliğiyle karşıma çıkıyor
bu yüzden sevemedim güneşi tenimdeki yanık izlerini de
ayıp mı ettik çekerken perdeleri gün ortasında
kendi adımızı beğenmezken yeniden doğmak mı gerek
artık yürümenin hevesi yok güz ortasında kurşunlar yağarken
kendimle savaşıp kendime küstüm
ataların aşiretlerin, şişkin göz kapaklarıyla
üç vakit üç oğlan bir dağ eşliğinde sırlar sırları açtığı o gece de
kendimi kimsesizliğimle vurulmuş gördüm

Filiz Eneç

BAŞKASININ EVİ

Hümeyra Yabar

Koşarak merdivenlerden inerken birden durdum. Kederli gökyüzünde ışıl ışıl parlayan arsız bir yıldız gibi ipek elbisenin başka süse ihtiyacı yokken yakasına iliştirilmiş zümrüt bir broş gibi siyahla yazılmış onlarca sayfa arasında kırmızı mürekkeple boyanmış bir cilveli yaprak gibi gözüme takıldı. Sıcak metali yanıp sönüyor, şıkır şıkır boncuklar sallanıyordu ucunda. Onunla ne yapardım bilmiyorum. Ne işime yarardı? Benim olsun istedim, değerli bir takı gibi nereye gidersem yanımda götüreyim. Sahip olduğum her şeyden sıkıldığımda onun varlığıyla avunayım. Hangi kapıyı açtığını sadece ben bileyim. Dayanamadım, uzanıp dokundum. Hayır, yanmadı elim. Serinledim. Gövdesini sıkı sıkı kavrayarak yuvasından çektim. Ben bunu yapacak insan değildim ama ne yapayım aklımı çelmişti bir kere. Avucumda saklayıp nefes nefese sokağa çıktım. Ne kadar vaktim vardı bilmiyorum. Yetişemesem bile ne olacak, bir yerde düşürüp yitirdiğini zannetsin.

Meydanda biraz dolandıktan sonra mahallenin çilingirini buldum. Sıra bekleyemezdim, avucumda terden ıslanmış anahtarı tezgâha bırakırken işim acele hemen çoğaltabilir misiniz, diye rica ettim. Kim olduğumu bilmese de üstümdeki eski eşofman, dağınık saçlarım, elimdeki bozuk para cüzdanı bu mahallenin kızı olduğumu kanıtlamaya yetiyordu. O sormadı ama ben suç işleyen insanların kendilerini durduk yere ya da olmadık anlarda savunma güdüsüyle çırpınarak hızlıca uydurduğum bir yalanla yedek anahtara neden ihtiyaç duyduğumu anlattım. Pek umursamadı, işiyle meşguldü. Zor anlar için hep yanımda taşıdığım küçük ilaç kutumu açıp bu dakikaları atlatmama yardımcı olacak hapı susuz yuttum. Nefesim yavaş yavaş düzeldi, sakinleştim. Sonunda, yedek anahtarı kırmızı plastik bir anahtarlığa takıp uzattı. Aslından daha parlaktı, makineden yeni çıkmıştı, daha kilide sürülmemişti. Yine de aslı kadar gösterişli değildi. Parasını ödeyip çıktım. Koşarak apartmanımıza dönüp yedinci dairenin önünde dikildim. Yakalanmamıştım işte, anahtarı yuvasına takıp hiçbir şey olmamış gibi evime çıkacaktım. Gönülsüzce boncuklarını düzelttim, cebimde ışıl ışıl parlayan eşiyle oradan ayrıldım.

Bir hafta boyunca elimden düşürmedim kopyasını. Güçlü hissediyordum, istediğim zaman açabileceğim bir hazinenin şifresi ellerimdeydi. Açıl susam açıl, sözleri kadar değerli bir parolaya sahiptim. Market alışverişine ya da eczaneye gitmek için evden çıktığımda kapıya bakmamaya çalışıyordum. Nefesimi tutarak geçiyordum önünden.

İlk misafirliğimin ardından hafta sonları dışında düzenli olarak ziyaret ettim evi.

Anahtarla oyalanırken sabah ve akşam perdenin ucundan evin sahibinin giriş çıkışlarını takip ediyordum. Hep aynı saatte işe gidiyor, dönüşü belli olmasa da en erken altıda evde oluyordu. Sadece bir kere, o da merakımı gidermek için, diye söz verdim kendime. İçeri girip şöyle bir bakacak, sonra iz bırakmadan hemen çıkacaktım. Hatta bir kere gördükten sonra başıma bela olmadan atarım çöpe, dedim, abartma ne olacak ki saklarsın hatıra diye, adam sen de çantanda dursun işte ne zararı var... Önceleri sadece varlığıyla mutlu eden anahtarım, şimdi bir şeye hizmet edemediği için keyfimi kaçırmaya başlamıştı. Buna bir son vermek için düşünmeyi bırakıp harekete geçtim.

Öğlen vakti, apartmanda çıt çıkmayan saatlerde yedinci dairenin kapısını açıp usulca içeri girdim. Ev tertemizdi, yoğun bir pudra kokusu vardı. Antrede duran terlikleri değil yanımda getirdiğim bez çantadaki kendi terliklerimi çıkarıp giydim. İlk kez geldiğin bir eve eli boş gitmek olmazdı. Uzun uzun düşündükten sonra hem minnetimi ifade edecek hem de eve girdiği kolayca fark edilmeyecek bir hediye bulmuştum. Paketini açıp konsolun üstüne bıraktım. Eşya seçimine, temizliğine, renklerin uyumuna hayranlık duyduğum evi gezmeye başladım. Benimkiyle aynıydı planı. İki oda bir salon. Yine de daha büyük görünüyordu, neredeyse iki katı. Eşyalarım sığmıyor diye her gün mızmızlandığım dairenin aynısına bu kadar eşyayı nasıl da sığdırmıştı. İmrendim. Sabah evden çıkarken çamaşır makinesini çalıştırmıştı.

Yıkamayı durdurup, saat altıdan hemen önce bitmeye ayarladım, yıkanmış çamaşırlar içinde kokmasın. Koltuklarda yerim belli olabilirdi, bir sandalye çekip oturdum. Bez çantamdaki termosu çıkararak sıcacık çayımı yudumladım. İlk kez geldiğim bu evdeki misafirliğimin tadını çıkarmak için acele etmedim. Çayım bitince konsolun üstünde sessizce duran hediyemi alıp kitaplıktaki rafların arasına sıkıştırdım. Başına bir not yazmamış ya da tarih düşmemiştim. Anahtarı çevirip çıkarken, olsun, yine de benden bir iz işte, dedim.

Bu anahtarı son kullanışım olmadı. İlk misafirliğimin ardından hafta sonları dışında düzenli olarak ziyaret ettim evi. Her seferinde anahtarı aynı sakinlikle çeviriyor, içeriye aynı pudra kokusuyla buyur ediliyor, aynı merakla odaları gezdikten sonra sandalyeyi çekip yanımda getirdiğim çayı içiyor, sonra da kapıyı kilitleyip misafirliğimi sonlandırıyordum.

Her gelişimde merakımı tazeleyecek yeni bir şey keşfediyordum. Bu ziyaretlerin birinde, mutfak masasındaki yuvarlak borcamda dört dilim elmalı turta vardı. Birini yesem fark edebilirdi. Her dilimden ince bir şerit kesip, dilimleri yeniden birleştirdim. Nasıl da lezzetliydi. Benim yaptıklarım gibi kuruyup kalmamıştı elması. Etrafa bakıp maharetini borçlu olduğu bir tarif defteri aradım. Bulamayınca sinirlenip dilimlerden ince birer şerit daha keserek afiyetle yedim. Başka bir gelişimde, akşam özel bir buluşması olduğunu anladım. Elbisesini ütülemiş, takılarını hazırlamıştı. Ama dedim, o taşlar o elbiseye olmuş mu? Takı dolabını açıp başka bir küpe seçtim. Öylece bırakmak olmazdı, küpenin tekini usulca yere atarken, üstüne basıp fark etmesini, birazcık canı yansa da bunu bir işaret kabul edip o koca taşların yerine benim seçtiğimi takmasını diledim.

Masanın üstünde birikmiş faturalarını gördüğüm zaman da çok üzüldüm. Param vardı, yardım edebilirdim. Hayır, ödeyemezdim, kendimi ele vermek için bundan daha iyi bir kanıt olamazdı. Başka bir çözüm düşündüm. Sonraki günlerde çantaların içine, çekmecelerin köşesine, montların cebine küçük küçük paralar saklamaya başladım. Belki Hızır yardımıma koştu, derdi, belki nereden geldiğini bile sorgulamaz cüzdanındaki diğer paraların arasına katıp bol bol harcardı. Rahat etsin, o zaman ben de mutlu olurum.

Kitaplığının bir rafını fotoğraf albümlerine ayırmıştı. Uzun uzun bakılması gereken yüzlerce fotoğraf buraya daha çok geleceğimi söylüyordu. Bu gelişlerimde, annesini tanıdım, babasını, pek görüşmediği erkek kardeşini. Onların olduğu karelerde coşkulu gülümsemesi bulanıyor, yüzünde tedirgin ve acılı bir kadının mecburi gülüşü beliriyordu. İlk aşkını, sonraki aşklarını, şimdiki aşkını da bu albümlerde tahmin etmeye çalıştım. Ben en çok birlikte tren yolculuğuna çıktığı çocuğu sevdim. Nasıl da mutluymuş onun yanında, nasıl da rahat. Neden ayrılmışlar ki! Ben birine uzun bir yolculuğa birlikte çıkmayı göze alacak kadar âşık olsaydım, ne yapar eder bana acılardan başka bir şey hatırlatmayan bu şehre bir daha dönmemeye ikna ederdim onu. Belki yollar beni iyi ederdi, belki bu kadar çok sevilmek kırık kalbime şifa olurdu. Kaçırmışsın treni kızım, dedim. Onun bu mutlu anıyı hak etmediğini düşündüğüm için tren yolculuğundaki fotoğraflardan birini çıkarıp cebime attım.

Ben birine uzun bir yolculuğa birlikte çıkmayı göze alacak kadar âşık olsaydım, ne yapar eder bana acılardan başka bir şey hatırlatmayan bu şehre bir daha dönmemeye ikna ederdim onu.

Arka bahçeye bakan pencereleri açıp evi havalandırıyor, gözlerimle her detayın fotoğrafını çekip çıkarken her şeyi yerli yerinde bırakıyordum. Kitaplarını onunla birlikte okuyor, çok merak etsem bile kaldığı yerden sonraki sayfaya asla dokunmuyordum. Yeni bir kitabın el değmemiş sayfasının kendinden önce açıldığını fark edebilirdi pekâlâ. Sınırlarıma dikkat ediyordum. Bir gün yatağının başucunda kullandığım ilaçların aynısını gördüm. Ben mi unuttum diye kalbim çıkacaktı az kalsın. Böyle bir hata yapmazdım. Sonraki günlerde ilacın birer birer eksildiğini gördüm. O kullanıyordu işte.

Bir derdi mi vardı? İçinden çıkamadığı bir mesele ya da onu çok üzen birisi. Bir gün eve hiç beklemediğim bir saatte geldi. Tam kapıyı kilitleyip kendi daireme çıkarken ayak seslerini işittim. Yakalanmam an meselesiydi.

Bir şey oluyordu ve evdeki hiçbir eşya olan bitenle ilgili bir ipucu barındırmıyordu. Her şey ilk günlerdeki gibi yerli yerindeydi, eksilen haplar ve alınan yeni ilaç kutuları dışında. Artık eskisi gibi sıcak çayımla keyif yapmak için değil daha çok iz sürmek, onu hasta eden şeyi ya da kimseyi bulmak için gidiyordum evine. Derken artık turta pişirmediğini, kitap okumadığını, evi dağınık bırakmaya başladığını fark ettim. Yardım etmek için ölüyor ama kılımı kıpırdatamıyordum. Ona bir şey olmuştu. Zaten eskisi gibi uzun da kalamıyordum evde. Yakalanmayı göze alarak girip girip çıkıyordum. Anahtardan nefret eder olmuştum. Her şey onun suçuydu. İlk başta mücevherlerle dolu bir sandığı açtığı için minnet duymuş, sonraları sandığın dibindeki kara delikle yüzleşince onu kapıda gördüğüm güne lanet okumaya başlamıştım. Bana ne başkasının hikâyesinden! Az mı derdim vardı. Şimdi bir de isteyerek dahil olduğum başka bir hayatın yükü omuzlarıma binmişti. Üstelik yıllar boyunca kendime yardım edemediğim gibi şimdi de ona yardım edemiyordum. Gençliğim bir mutsuzluk bataklığına saplanıp kalmış, evimden sadece ilaçlarımı ve mutfak alışverişimi yapmak için çıkar olmuş, bütün tanıdıklarımla görüşmeyi kesmiştim. Ta ki, o kapıda bayram şekerleri gibi parlayan boncukların sallandığı anahtarı görene kadar. O gün bir şey olmuş, içimde yüzlerce yıldır uyuyan bataklık uyanmış, uyanmakla da kalmayıp günbegün arınmaya başlamıştı. Bu ev beni iyi ederken derin üzüntümü bir kere bile yüz yüze gelmediğim ev sahibine bulaştırdığımı fark edememiştim.

Bir gün eve kolilerle geldi. O kutuların içine beni yatırıp ıssız bir tepeye bıraksaydı bu kadar acımazdı canım. Eşyaları hızla toplamaya başladı. Bir gün kitapları, bir gün mutfak eşyalarını, sonraki gün kıyafetlerini… Bantlama işini sona bıraktığı için o evden çıkar çıkmaz anahtarımı alıp koşuyor, kolilerin ucunu kaldırıp içindeki eşyalarla vedalaşıyordum. Artık yakalanmayı çok da umursamıyor, koltuklara oturup, halıların üstüne ayaklarımı sürterek derin izler bırakıyordum. Sonunda taşınma günü geldi. Bahçeye inip çardaklardan birine gizlenerek gidişini izlemek istedim. Daha önce kimseyi böyle uğurlamamıştım. Taşıma şirketinin elemanları kolileri hızlı hızlı kamyona yüklerken aralarından geçip bir köşeye saklandım. Fotoğraflardan tanıdığım erkek kardeşini ve anne babasını ilk kez görüyordum. Aralarında tartışıyorlar, onu susturmak için, bir müddet depoda kalsınlar daha sonra en güzel evi buluruz sana, diye teselli ediyorlardı. Sonunda dayanamayıp,

- Bu ev beni hasta etti, diye bağırmaya başladı. Anlamıyorsunuz, açıklayamıyorum ama evimde başka biri yaşıyor!

O gün bir şey olmuş, içimde yüzlerce yıldır uyuyan bataklık uyanmış, uyanmakla da kalmayıp günbegün arınmaya başlamıştı. Bu ev beni iyi ederken, derin üzüntümü bir kere bile yüz yüze gelmediğim ev sahibine bulaştırdığımı fark edememiştim.

Bahçeye çığ gibi düşen bu cümleler çardaklarda keyif yapan komşuların ve pencereden dışarı bakanların huzurunu kaçırdı. İnsanlar yüzüne tuhaf tuhaf bakıp, kendi aralarında fısıldaşmaya başladılar. O ise susmuyor aylardır evinde fark ettiği izleri anlatıyordu,

- Benim bir kere bile sulamadığım çiçeğimi suluyor, elimi sürmediğim kitaplarımı okuyor, berjerlerimin ucuna oturuyor yemin ederim…

Komşulardan birisi dayanamayıp,

- Ne münasebet canım, bu şehirde bizim muhitten daha güvenilir bir yer mi var. Sana gelmişler belli, dedi. Ondan cesaret alan başka biri,

- Duyulmuş şey mi ayol, dedi. Ne eşyası çalınmış ne parası eksilmiş. Uyduruyor belli ki… Bir diğeri,

- Anahtarını değiştirseymiş, şikâyet etseymiş… Kalabalığın söyleyecek sözü çoktu, onun artık yok. Ağlamaktan yüzü şişmiş, konuşmuyor sayıklıyordu,

- Anlamıyorsunuz...

Erkek kardeşinin kucağında arabaya doğru yürürken son kez arkasını döndü, elinde sıkı sıkı tuttuğu anahtarı önümüze fırlattı. Boncuklar etrafa saçılırken anahtar ayağımın ucuna sekti. O an göz göze geldik. Dudakları kımıldadı. Sesi çıkmıyordu artık. Koşup sarılmak, benim o, kötü bir niyetim yoktu, demek istedim. Saplanıp kalmıştım olduğum yerde. Cebimdeki zor anlar için tuttuğum ilaç kutumu açıp iki hap çıkardım. Art arda yutarken gidişini izledim, hastalığımı ona nasıl bulaştırdığımı… İnsanların, böyle bir şeyin olmasına imkân vermediklerini söyleseler bile yine de içlerinde uyanan bir şüpheyle evlerine dağılmalarını izledim. Sokak bomboş kalınca cebimdeki anahtarı çıkarıp yerdekinin yanına bıraktım. Ayağımın ucuyla toprakta bir çukur açıp iki anahtarı da iterek üstünü yine toprakla kapattım. Bende kalmasının bir anlamı yoktu. O artık, tanımak için yakalanmayı göze aldığım, fotoğraflarını, odalarının kokusunu, yemeklerinin tadını merak ettiğim birinin anahtarı değildi.

SÖYLEŞİ:
ZEYNEP SATİ YALÇIN

Fantastik edebiyatımızın yaşayan en önemli isimlerindendir Nazlı Eray. Dünyayı gerçeğe örtülen tülün ardındaki düşsellikle algılayan, başka ihtimalleri de yaşama dâhil eden, çok yönlü, insan sevgisiyle dopdolu bir güzel yazar.
Durgun bir yaz günüydü, kahvelerimizi yudumlarken bir romanın içindeydim, roman kahramanlarıyla sohbet eder gibiydim...

NAZLI ERAY:

HAYATIN YAZMAYA DEĞER OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜM İÇİN YAZIYORUM

Nazlı Hanım, söyleşimize klasik bir soruyla başlamak istiyorum, Nazlı Eray neden yazıyor?

Mutlu olmak ve mutlu etmek için yazıyorum. Yazarken duyduğum coşku ve heyecanı okuyanlarımla paylaşmak için yazıyorum. Yarattığım bana ait dünyamda istediğim kişileri ve serüvenleri gönlümce anlatmak için yazıyorum. Her yeni kitabım bana bir şey kattığı için yazıyorum. Yıllar geçtikçe yazdığım kitaplarımda eksiklerimi ve artılarımı daha iyi ve net görebildiğim için yazıyorum. Yazmayı sevdiğim için yazıyorum. İnsanları sevdiğim için yazıyorum. Yaşama bir izdüşümü bırakmak için yazıyorum. Hayatın yazmaya değer olduğunu düşündüğüm için yazıyorum. Kitap yazmanın büyüsüne bağımlı olduğum için yazıyorum.

İlk öykünüz "Mösyö Hristo"yu ortaokuldayken yazmışsınız ve dönemin çok önemli bir dergisi olan Varlık'ta yayımlanmış, çok erken bir başarı ve erken bir keşif. Nasıl anlaşıldı yeteneğiniz? Bu ilk yazma yolculuğunuzu bizimle paylaşır mısınız?

On altı yaşında bir ortaokul öğrencisiydim. Sessiz ve sakin. Oturduğumuz Saadet Apartmanı'nın kapıcısı Mösyö Hristo'yu hikâyemde bir kuş gibi Pera'nın üstünde on iki saat uçurdum ve ona hayat muhasebesi yaptırdım. Kendimden çok emindim. Keşfedilmeyi bekliyordum. (Güler.) Hikâyeyi bir zarfın içine koyup okulun edebiyat kulübünün kapısının altından attım. Eve dönüp beklemeye başladım. O yıllarda uçan adamlar, Batman, Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Süpermen yoktu.

Aşk nedir?
Karanlıkta bir buğday tarlası, çatlaktan görünen ayışığı, eski paslı bir musluktan damlayan su sesi veya kocaman bir bozkırı kucaklamaya çalışmak. Kim bilir...

Televizyon yoktu. Cep telefonu yoktu. İnternet yoktu. Aslında dünya küçücüktü ve pek bir şey yoktu. Köşede siyah bakalit bir telefon, Fransa'da benim haberim olmayan bir gerçeküstücülük akımı vardı yalnızca. Bu akımın öncüleri Sartre, Camus, Picasso da az biliniyordu ülkede. Güneş hafif hafif devriliyordu. Beklediğim telefon birden geldi. Beni okuldan çağırıyorlardı. Arka yollardan koşarak okula gittim. Edebiyat kulübü açıktı. Öğretmenler iki yana sıralanmıştı. Herkes bana Mösyö Hristo'yu soruyordu. Tebrikleri kabul etmeye başlamıştım. Hayatımın en mutlu günlerinden biriydi. Hikâyem kabul edilmişti. İlk defa bir yazar olmanın ne olduğunu hissettim o akşamüstü.

İyi ki keşfedildiniz ve iyi ki yazmaya devam ettiniz de o güzel eserinizle tanışmış olduk. Eserlerinizi okuduğumuzda görüyoruz ki, gerçeklerden yola çıkıyorsunuz ama fantastik bir dünyanın perdesini aralıyor, okuyucuyu bambaşka âlemlere götürüyorsunuz. İmkânsız diyeceğimiz anda, olanların hiç de imkânsız olmadığını görüyoruz. Gündelik yaşamda karşılaşmamızın mümkün olmadığı karakterlerin yanında, her an karşılaşabileceğimiz tipler ve karakterler de var. Aslında eserlerinizi okurken, siz yanımda anlatıyorsunuz ben de sizi dinliyorum, hatta sizinle gittiğiniz her yere geliyorum duygusuna kapılıyorum. Âşık Papağan Barı'nda göğsünüze saplanan bir Opel Vectra, bir yanda tamirciler bir yanda doktorlar ve arabanın içinde kahramanlar… Her birinin aynı mekânda ama başka bir boyutta ayrı ayrı devam eden hayatları ve aşk anlayışları çakışıyor. Hayatın en güzel hediyelerinden biri olan aşkı sorguluyorsunuz bu eserde. Müthiş bir kurguydu… Bu kitabın kurgulanma hikâyesini anlatır mısınız?

Bu kitap gerçek bir aşkı anlatıyor. Hüzünlü, çocuksu, nostaljik, saf bir aşkı... Kurgulanma dönemini şimdi tam anımsayamıyorum. İçimden hikâyenin aktığı gibi yazmıştım. Belki de başarısı bundandır. O yıllarda gençlerin başucu kitabı olmuştu. Başkişi koruyucu melek Hasan'ın işleri karıştırması, sevgililerin Ankara'nın bozkır gecesinde birdenbire kar altında kalmaları, parfümden bir göl ve pek tabii kalbe saplanıp onu parçalayan siyah bir Opel Vectra. Aşkı böyle anlatmak istemiştim. Âşık Papağan Barı'nda oturup dudakla konuşmalar, onun söyledikleri ve durmadan öp beni demesi... Rahat yazmış olduğum bir kitaptı. 'Ne olursa olsun, içimden geldiği gibi' diye yazdığım kitaplardan biri. Cinci Kebir'in muskasının içinde âşıkların yollarını kaybetmesi ve daha birçok şey... Aşk nedir? Karanlıkta bir buğday tarlası, çatlaktan görünen ayışığı, eski paslı bir musluktan damlayan su sesi veya kocaman bir bozkırı kucaklamaya çalışmak. Kim bilir...

Tanımlarınız da ne kadar orijinal ve ne kadar güzel şiir gibi, 'bozkırı kucaklamak' 'buğday tarlası' çağrışımlarıyla akıyor zihnimizde.

"Aşk Yeniden İcat Edilmeli"de Jim Morrison'un ölümündeki gizin peşine düşerken sık sık, en çok da Vakkas'ın bahçesinde "gerçek dünya hangisi" diye bir soru soruyor ve okuyucuya da bunu sorgulatıyorsunuz. Okurken her sorduğunuzda, ben de kendime bu soruyu sordum. Gerçek dünya, rüya, tahayyül, yaşanan an, geçmiş vb. iç içeyse hangisini gerçek dünya olarak kabul etmeliyiz, aradaki sınır nedir? Ya da böyle bir ayrım yapmak gerekir mi?

Bence bunların hepsi gerçek dünya. Düşlediğimiz, dün bugün yarın, şu an, gece kulübü, konser salonu, Paris'teki ıssız mezarlık, Hollywood Avalon ve bozkırın ortasındaki Vakkas'ın bahçesi, arzular, istekler, Koyunbaba'da Jim Morrison'ın mezarüstü büstünün bize anlattıkları, ağzına tutulan sigaradan nefes çekmesi; hayal edebildiğimiz sürece bence bunların hepsi gerçek dünya. Bütün şehrin uykuları, mezarlıkların üstünde gece esen soğuk rüzgâr, sabaha karşı bir uçak penceresinden güneşin doğuşunu seyretmek, bazen ölmüş anneni düşünmek... (Hüzünlü). Bana kalırsa bütün bunlar gerçek dünya. Ayırmaya da bir gerek yok. Nasıl hissediyorsan, nasıl algılıyorsan, nasıl olmasını istiyorsan gerçek dünya o. Kedi topu gibi karmakarışık bir şey bu. Hiçbir zaman çözülebileceğini sanmıyorum. Anahtarı insan beyninin ve ruhunun derinliklerinde gizli kalmış yatıyor. Pencereden bak, ne görüyorsan gerçek dünya o. Bir başkasını çağır baktır, o ne görüyorsa gerçek dünya o.

Edebî eserlerin bilimsel buluşlara yol açtığını o buluşlar gerçekleştirildikten sonra anlıyoruz. Bilim dünyasında henüz klonlama yapılmadan önce -koyun Dolly'den önce- sizin Aşk Artık Burada Oturmuyor adlı eserinizde insanın klonlanmasından bahsediliyor, bir yazar olarak bu ilginç fikirler sizde nasıl doğuyor? Ayrıca bir banka kartıyla bir başka şehre, başka ülkeye ve başka bir zamana gitme, rüyalarda bazı tarihî kişilerle karşılaşmalar, geçmişi yeniden yaşama çabaları var. Gün gelip bu tür seyahatlerin gerçekleşeceğine dair bir inancınız var mı?

Yazdığım pek çok şey gerçekleşti bile. Arzu Sapağında İnecek Var adlı romanımda beyni okuyan bir fal makinesi vardı. Amerikalılar beyin dalgalarını çözen bir makine yapmışlar. Klonlanma olayını gerçekten koyun Dolly'den çok önce yazmıştım. O da aşk acısını anlatmak ve kaçıp giden bir erkeği kılından klonlayarak geri getirmek gibi bir şeydi. Bütün bu yazdıklarımın bir gün gerçek olmaması için hiçbir neden yok. Çağımızda teknoloji çok hızlı ilerliyor. Yürüyen kaldırımlar, uçan arabalar çok uzakta değil. Belki böyle buluşları düşünmeye yatkın bir beynim de var. Ama ben bunun farkında değilim. Bunlarla yazmak kadar ilgili değilim yani. Bunu ilk olarak asistanım Necla fark etmişti. En önemlisi bence Aşkı Giyinen Adam'daki yapay zekâ. Aşkı Giyinen Adam'ı yirmi yıl önce yazdığım düşünülürse. Koyun kellesine monte edilmiş komple bellekli benim beynim, kelle de benim anılarım, kelle durmadan anlatıyor,

benim sevgilerim, benim gençliğim, benim kaçırdığım fırsatlar. Pişmiş kelle buzdolabında bir meze. Ben o evde bir misafir. Ve daha başka pek çok şey. İşte Aşkı Giyinen Adam ve yapay zekâ.

Doğru evet, tam bir yapay zekâ örneğiydi. Keşkeleri, başka ihtimalleri başka evrenlerde yaşatıyorsunuz... Kahramanlarınızdan Eva Peron ve doktoruyla, Marilyn Monroe, ünlü şair Rimbaud ve müzisyen Morrison'un yaşamıyla, Kennedy cinayetinin arka planıyla yüzleşiyorsunuz. Bu kişilerin seçilme nedenleri nedir?

Bu kişileri seçmemde bir özel neden yok. Bildiğiniz gibi hayatını yazmış olduğum Stalin, şarkıcı Eddie Fisher (Aşkı Giyinen Adam'ın başkişisi) ve Kennedy gibi diğerleri yüzyılımızı oluşturan, hayatımızın şu anki akışında rolleri bulunan, dünya ile ve tarih ile ilgilenen kişilerin bilmesi gereken, çok önemli, dünyaya şekil vermiş kişilikler. Milyonları coşturan pop starlar, gençliği dalgalandıran sesler, dünya savaşlarını yönlendiren liderler... Bunların hepsi yaşadığımız hayatın ve müşterek belleğin önemli kişileri. Bunları okuyorum, bunları inceliyorum, benim hayat uzantıma damga vurmuş kişiler bunlar. O bakımdan seçilmiş olmalılar. Tabii hepsi hakkında yıllarca süren incelemeler yaptım, başucu kitaplarım onların hayatlarından oluşur. Ben onları ilgi çekici bulurum. Şair Rimbaud ise benim idolüm. Son romanımda onunla karşılaştım ve heyecan içinde kaldım. Rimbaud'yu yazmak bambaşka bir şey. Aslında kendimi henüz o kıvamda görmüyorum. Rimbaud çok büyük ve çok ulaşılmaz benim için. Eva Peron'u çok kolaylıkla yazdım. Çünkü hayatı gerçekten fantastik. Marilyn Monroe ise eşi bir daha gelmemiş bir güzellik benim için. Onun öldürüldüğüne inanıyorum.

Hayatın yazmaya değer olduğunu düşündüğüm için yazıyorum.

Bütün bunları yazmak çok da ilginç. Çünkü araştırırken ve yazarken onların dünyalarına girip yaşıyorum. Bazen Stalin oluyorum bazen Marilyn. Kennedy beni çok etkiler. Talihsiz bir başkan. Böyle şeyler beni bu konulara çeker.

Eserlerinizde; geçmişten Paşa dedeniz, anneanneniz, dayınız ve annenizi anlattığınız bölümler yanında bugünden de kişiler yer alıyor, örneğin özendiğim dost bir karakter olan Lulla, şoförünüz, kızınız, aşklarınız… Bu kişiler öylesine isim olarak yer alan hayalî kişiler mi yoksa gerçek yaşamınızdan gerçek kişiler olarak mı yansıyor eserlerinize? Başka bir deyişle özel yaşamınız yazdıklarınıza ne ölçüde yansıyor?

Bütün bu kişiler gerçek. Yapıntı bir kişi kurgulayıp onu romanımda kullandığım çok enderdir. Çevremde o kadar gerçek kişiler var ki! Romanlarımın hepsinde benim hayatımdan parçalar, yaşanmışlıklar vardır. Benim iyi okurlarım bunları arar ve bulur. Biyografilerimde çocukluğumu, ilk gençliğimi, yaşadıklarımı, ilk aşkımı hep yazdım. Belki bunları kendim için yazdım. Hepsi gerçek ve hiçbir şey değiştirilmeden yazıldı. Mesela ben Ege'yi başka türlü yazamazdım. Öylesine etkilemişti beni bu ilk aşk. Ondan kaçışım, başka bir şehirde yaşamayı seçişim. Bütün bunlar benim hayatım. Ortalığı birbirine katan hatıra romanım Tozlu Altın Kafes. Satırlarında evliliğim ve Profesör Metin And. Satır satır doğru, bir belgesel yazar gibi yazdım. Bu anılar, bu iki yazarın evliliği ileriye kalacak bir belge bence. Her şeyin gerçek olarak yazılması gerekti.

Tozlu Altın Kafes, çok etkilendim okurken, düşsel bir roman gibi yaşadığınızı düşündüm. Epeyce yankı uyandırmış, ama sizin eleştirilere cevabınız çok güzeldi, size yaraşır şekilde saygı uyandırıyordu açıklamanız. Sorularımız çok ama başka zamana diyelim. Söyleşimize içtenlikle verdiğiniz cevaplar için çok teşekkür ediyorum Nazlı Hanım, iyi ki edebiyatımızdasınız, dilerim hep yazın.

Ben teşekkür ederim sorularınız ve sohbetiniz için.

Pencereden bak, ne görüyorsan gerçek dünya o.
Bir başkasını çağır baktır, o ne görüyorsa gerçek dünya o.

ÇATLAK

Merve Büyükçapar

Son zamanlarda aramız iyi olmasa da her şey yolundaymış gibi davranıyorduk. Kalabalık ortamlardaki neşeli hallerimiz baş başa kaldığımızda yerini suskunluğa bırakıyordu. Bundan rahatsız oluyor, durumu düzeltmek için alelâde bir cümle bile kuramıyorduk. Birkaç gün önce yaşadığımız küçük tartışmanın ne olduğunu unutmuş, kırgın olduğumuzu unutmamıştık. İşte bu yüzden bu oda bir gemi gibi fırtınaların içinden geçiyor, camlara çarpan rüzgârlarla savruluyor; balkonumuzdaki çiçeklerin yaprakları hırpalanıyor; günlerce, oturduğumuz koltuklara sımsıkı tutunup dişlerimizi sıkıyorduk.

Gemimizi kurtarmaya gelen bir yardım işaretiydi kapımızın çalınışı. İkimizin de başı heyecanla çevrildiğinde anladım senin de benim gibi kendinden ümit kestiğini. Kapı ziliyle yağmur durdu. Kapı ziliyle günler sonra ilk defa göz göze geldik. Kapı ziliyle gökyüzü bulutların arasından sıyrılıp pencerelerimizdeki su damlalarına asıldı. Sen açtın kapıyı, elinde bir buket çiçekle döndün odaya. Yağmur damlaları vardı yapraklarda, damlaların üstünde yüzün. Oturduğum yerden bunu göremem ama bilirim. Gülümsüyordun.

Üzerindeki notu alıp masaya bıraktın buketi. Bir anlık cesaretle oturduğum koltuktan kalkarak çiçeklere davrandım. Suya koydum onları. Minik beyaz karanfiller. Başını kaldırıp bana baktın notu kenara bırakırken. Yüzünde biraz önceki gülümsemen asılıydı. Bir fotoğraf çekiliyor, sen poz veriyormuşsun gibi. Bu nezaketi çok görmezdin. Çiçekleri vazoya yerleştiren ellerim yavaşladı. Ne düşündüğünü anlamaya çalışırken alnım kırıştı.

Koltuğuma dönüp karanfilleri seyrettim. Bizi hapsolduğumuz bu sessizlikten kurtarır, odalarımızda belki yeniden konuşup gülüşmelerimiz duyulur diye ısmarlamıştım çiçekleri. Onlara baktıkça anladım ki aramızdaki çatlak hayli derindi. Biz artık çiçeklerin iyileştiremeyeceği bir yaraya sahiptik. Sen zaten bunu biliyordun; ben öğreniyordum.

Gemimizi kurtarmaya gelen bir yardım işaretiydi kapımızın çalınışı.

Kırgınlıklarımız her zaman gelir, bir müddet etrafımızda dolaşıp, bizi takip ederlerdi. Sohbetlerimize eşlik eder; bakışımıza, duruşumuza sirayet ederlerdi. Sonra ansızın yerinde bulamadığımız bir yara kabuğu gibi kaybolurlardı. Sürekli elimizi götürdüğümüz yeri bir sabah pürüzsüz bulurduk. Birbirimize sarılmayalı uzun zaman olduğunu ve ne kadar özlediğimizi anlardık.

Elindeki fırçayı bırakıp önlüğün cebinden telefonunu çıkardın. İlgilenmiyordun ne benimle ne çiçeklerle. Telefonun ekranından yüzüne yansıyordu fotoğraflar, videolar, beğeniler, yorumlar. Hiçbiri bizim hakkımızda değil.

Bu küskünlük sürdükçe, bu soğuğu ve yağlıboya kokularını soludukça seni yeniden tanıyorum. Çünkü zihnindeki her şey bu soğukta kök salıyor, boya kokularıyla besleniyordu. Beni serbestçe kabul ettiğin katmanlar vardı ruhunda. Anlayamadığım kadar kolaydı buralarda dolaşmak. Ve bir o kadar zordu sen yasakladığında.

Çiçeklerin yaprakları dün manavdan aldığımız pırasanın yeşil kısımlarına benzedi gitgide. İlk geldikleri andaki kadar güzel görünmüyorlar. Pırasa alalım dönüşte, demiştin kuru bir sesle. Akşam yemeği için alışverişe çıkmış, gece yağan karın her tarafı nasıl güzelleştirdiğini görünce, hadi koruya gidelim demiştin. Ben hemen kabul ettim.

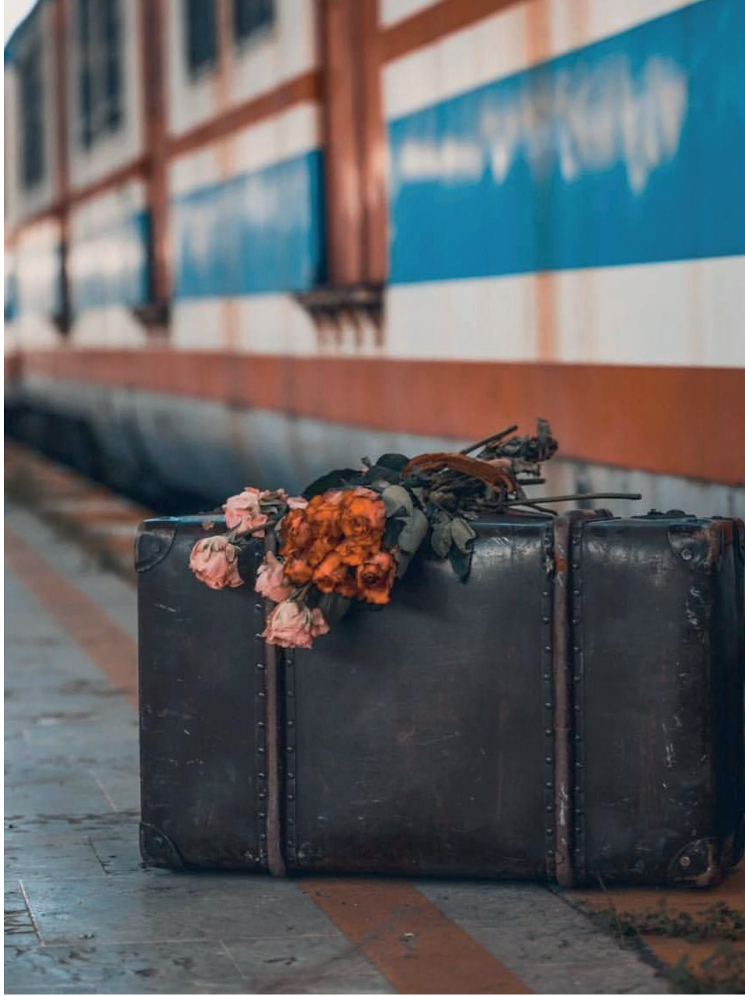
Ayakkabılarım karda yürümek için uygun değildi, tabanları kayıyordu. Sen olsan yürüyemem bu ayakkabılarla dersin. Konforundan vazgeçmek kısacık anlar için bile mümkün değildi senin için. Bense işleri yoluna koyma olasılığını göz ardı edemezdim. Yan yana yürüdük. Evdeki kasvetli halimiz kayboluyordu yavaş yavaş. Eski günlerdeki gibi yağmıştı kar. Haber bültenlerinde söylenenler doğruydu. Her yer beyazdı. Pırasa tazeydi.

Telefona daldın yine. Dayanamayıp, bırak şu telefonu, dedim. Duymadın veya duymazdan geldin. Tekrar etmeli miyim? Belki böylece bir tartışma başlatabilirim. İstediğim bu değil mi? Bağıra çağıra konuşmak. Söyleyemediğim her şey kendiliğinden çıkar belki ağzımdan. Bir düğmeye basıp kursağımın kapağını açmış gibi. Ama sen izin vermezsin böyle kabalıklara. Her şey nezaket kurallarına uygun olmalı sana göre. Sevinçler, üzüntüler, kırgınlıklar, öfkeler, ziyaretler, karşılaşmalar, ayrılıklar, kavuşmalar, ümitler, heyecanlar, eğlenceler, beklemeler… Bir ölçü kabındaki çizgilerde ismi yazılı her birinin. Sen asla bu çizgilerin dışına çıkmazsın.

Benim için ne kadar önemli olduklarını unuttuğum şeyler vardı. Seninle kurduğum bu hayatta onlara yer bulamadığım için beni terk etmiş uzuvlarım. Bunların hiçbirinden bilerek vazgeçmedim. Ansızın aklıma gelişlerinin aramızı düzeltemeyişimizle bir ilgisi vardı. Ve bütün bunları düşünmek beni korkutuyor, karnıma ağrılar saplıyordu. Karşılıklı oturup sakince konuşabilseydik biraz olsun hafifletebilirdik bu ağrıyı.

Bir gezinti, bir buket çiçek, günlerdir süren sessizlikten sonra sen yine aramızdaki çatlağın gerisinde resim çizdin, ben bu koltukta bekledim. Bu defa sen kur ilk cümleyi diye. Bu defa benim sevdiğim tatlıyı sipariş edelim, benim sevdiğim programı seyredelim birlikte diye bekledim. Bu sefer benim seçtiğim bir şehirde geçirelim tatilimizi.

Bizi soluksuz bırakan bu günleri, altından bir tutkalla yapıştıralım, saklamadan taşıyalım göğsümüzde. Aramızdaki bu çatlak başka nasıl kapanır yoksa?

Seyahat ederken benim sevdiğim şarkıları dinleyelim. Bu seferlik başka bir renge boyatalım duvarları. Koltuklarımızın üzerindeki örtüleri kaldıralım, dağınık odalarda ağırlayalım misafirlerimizi.

Şu dört günü; biraz zamana ihtiyacımız var sadece, çok geçmeden barışmış olacağız, diye düşünerek geçirmiştim. Böyle düşünmeme rağmen hiçbir şey değişmiyordu. Bu sessizlikte yaşamak, odalara girip çıkarak akşamı etmek, uyuyup uyanmak, yemek yemek; bütün bunlar bir daha birlikte yapmayacakmışız gibi gerçekleşiyordu. Alışmak zehri bulaşıyordu her halimize.

Yine de dua ediyordum; sen sevmiyorsun diye yapmaktan vazgeçtiğim şeyleri hatırlat bana. Mutlu zamanlarımızdan bize kalan tamir etmenin bilgeliği olsun. Bizi soluksuz bırakan bu günleri, altından bir tutkalla yapıştıralım, saklamadan taşıyalım göğsümüzde. Aramızdaki bu çatlak başka nasıl kapanır yoksa?

MEKTUP DİRİLTİCİSİ

Emel Karagedik

Zamanın hızla ve acımasızca değişimi, modern dünyanın getirdiği her yeni kolaylık eskinin zorluğunu, çabasını ve bütün zorluklara rağmen sağladığı hissiyatı ezdi geçti. Ezdiği her şeye duyulan özlem ise gün geçtikçe artıyor. "Ah eski günler!" diye hayıflanarak hatırladığımız her şeyin tadı hâlâ dipdiri. Portakallı kekin yeni çıktığı 90'lı yıllarda tarifin yazılı olduğu kâğıdın elden ele dolaştığı günleri hatırlayanlar vardır belki aranızda. Gözler fal taşı gibi açılır ve o yeni lezzet ağız dolusu anlatılırdı her tanıdığa. Kaybettiğimiz tarifler keklerden ibaret olsa keşke… Tarife sığmayan komşuluk ilişkilerimizi kaybettik. Güveni, zarafeti, nezaketi, birbirimizi düşünmeyi ve daha birçok hissi. İletişimin en çok geliştiği çağda en büyük problemimiz oldu *"iletişim-sizlik"*. Ben merkezli bir yaşama şekli çıktı ortaya. Benim sayfam, benim takipçilerim, benim tarzım, benim düşüncelerim, benim dünyam… Sanal sayfalarda halledilen yazışmalar, konuşmalar hâl dilimizi örtbas edip bizi oldukça puslu bir manzaraya dönüştürdü.

Geçmişi bu kadar özlemle anmamızın nedenlerinden biri de dilimizdeki değişim. TRT arşivde siyah-beyaz videolardaki Türkçe neden bu kadar mest ediyor bizi? Çünkü insanlar tane tane ve telaşsız konuşuyorlar. Harfler ve kelimeler çarpışmıyor. Öyleyse modern dünya insanı, sakinliğin tarifini de kaybetti. Kaybetmeyenleri bulmak ve tarifi mahfuz etmek lazım bu durumda. Uğur Derman da işte tam böyle bir zat-ı muhterem. Onu dinlerken yumuşadığınızı, eserlerini okurken kendi sesinizle değil de onun sesiyle tatlı tatlı okuduğunuzu fark edersiniz. İkindi güneşi gibi sarıverir sizi; içinizi ısıtır, bulunduğunuz andan ve yerden yumuşacık bir geçiş yaptırır değerli olan her şeye.

Kubbealtı neşriyattan 2018 yılında çıkan *"Gurbetnâme: Süheyl Ünver- Uğur Derman Mektuplaşmaları"* son günlerde okuduğum ve ruhumu sarıp sarmalayan, yüzüme çocuksu bir tebessüm yayan, kalbimi yıkayan bir eser oldu. Nefis bir üslup, harikulade bir Türkçe!

Hat sanatıyla tanıdığımız, asıl mesleği eczacılık olan Uğur Derman ile ebru ustası, nakkaş aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Profesörü olan merhum Süheyl Ünver 1959 senesinde 11 ay boyunca mektuplaşıyorlar. Uğur Derman yirmili, Süheyl Ünver

altmışlı yaşlarda. İstanbul'dan Amerika'ya gelip giden Osmanlıca mektuplar birer belge, birer seci örneği. Hatıraya, gezi türüne ve tarihe de ışık tutacak mahiyette. Genç yaştaki Uğur Derman'ın bilgisi, terbiyesi, dili kullanmadaki hüneri, Osmanlıca el yazısındaki intizamı onu gözümde dâhi yapıverdi. Cümlelerine hayran olmakla beraber, olaylara yaklaşım tarzı ve bugünle geçmiş arasında kurduğu bağı; okuyucuyu sıkmadan, kıvrakça, az sözle fakat dolu dolu anlatması beni çok etkiledi.

Süheyl Ünver ise talebesi Uğur Bey'in de tabiriyle bir "sanat fatihi". Ayaklı kütüphane. Durmayan, oturmayan, nerede olursa olsun memleketi için çırpınan, yüce gönüllü bir hezârfen. Ulaşımda yaşadığı zahmete rağmen Amerika'da bulunduğu süre zarfında kütüphanelerinde araştırma yapıyor, biteviye okuyor, notlarından ve nakışlarından oluşan bir bavul dolusu defterle vatana dönüyor.

Başta talebe - hoca mektuplaşmaları gibi düşünülse de Gurbetnâme'deki mektuplarda iki iyi dostun, iki zaman yolcusunun, iki vatanseverin, iki sanatçının, iki İstanbul beyefendisinin seciyesini okuyor, onlar gibi olabilmeyi arzuluyoruz. Mektuplardaki hitaplar ve hitamlar, birbirlerini üzmemek için hep olumlu durumlardan bahsetmeleri, iltifatları o kadar zarif ki eseri elinizden bırakamıyorsunuz.

Eserdeki mektupları okurken yine bu tatlı ikilinin mektuplarına serpiştirdiği beyitler, dörtlükler, sergi haberleri, İstanbul'da o yıllarda başlayan istimlak çalışmaları, Kapalı Çarşı'nın kitabesinin düzenlenmesi, büyük hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay'ın her ikisi için de ne kadar büyük değere sahip olduğu, onun gözleriyle yaşadığı sıkıntının giderilmesi için verdikleri çaba, birçok hattatımızın ilk kez duyduğumuz bazı özellikleri ve daha nice hadiseleri öğreniyoruz.

Bu güzel mektupları okurken hüzünlendim aynı zamanda. Kaybettiğimiz tarifler arasında mektuplar da var çünkü. Yeniden dirilmesi gereken nadide bir tür oysa mektup. Mektup yazarken aldığımız hazzı ve karşılığını beklerken yaşadığımız heyecanı bugünkü nesle anlatmak güç. Mektup yeniden dirilmeli! Türk edebiyatının usta yazarlarından Tomris Uyar'ın her okuduğumda beni büyüleyen öyküsü "Çiçek Diriltticileri"nde olduğu gibi. Çiçekçi olan dedesinin mesleğini "çiçek diriltme" işi olarak adlandıran küçük bir kızın öyküsüdür bu. Ölmeye yakın olan çiçeklerin çürüyen yerlerini atıp suyla buluşturan dedesi onları diriltmiş olur. Küçük kız Şükrüye'nin ilk kez karşılaştığı dedesiyle öyküye başlık olan diyaloğu ise şöyledir:

Sanal sayfalarda halledilen yazışmalar, konuşmalar hâl dilimizi örtbas edip bizi oldukça puslu bir manzaraya dönüştürdü.

"Çiçekler sizin mi?

- Benim.

- Hepsi mi?

- Hepsi.

- Ne yaparsınız bu kadar çiçeği?

- Satarım.

- Peki ya beğenmezlerse?

- Beğendiririm. Neden beğenmesinler? Bunca ter döküyorum. Bak, her akşam geniş bir kova alırım. Çiçeklerin çürümüş saplarını, kararmış yapraklarını ayıklarım. Köklerini biraz keserek kovadaki suda dinlendiririm. Yüzlerine sık sık su serperim. Sabaha dirilirler.

- Demek siz çiçek dirilticisisiniz? dedi Şükrüye. Bizim köşede öyle birine rastlamıştım. Bir de vazo satan bir adam görmüştüm; koca bir vazoyu kucağında dolaştırıp duruyordu. Param olsa alacaktım.

…

- Rozet satıcılığı gibi, dedi soluk soluğa.

- Sabun-köpüğü-üfleyicileri gibi! diye haykırdı Şükrüye.

- Kulunç çıkarıcılığı gibi, dedi ihtiyar.

- Vazo dolaştırıcılığı gibi, dedi Şükrüye.

Öykü bugün yazılsaydı "mektup dirilticiliği" diye devam ederdi zannımca. Bana göre "Gurbetnâme"yi hazırlayan Samiha Uluant Ataman da bir mektup dirilticisi. Altmış yıl boyunca saklanan mektupları gün yüzüne çıkardığı için, bize mektup türünün sıcaklığını Uğur Derman ve Süheyl Ünver'in eşsiz Türkçeleriyle tekrar yaşattığı için bir mektup dirilticisi. Peki ya mektupların asıl sahipleri sevgili Uğur Derman ve merhum Süheyl Ünver, onlar neyin dirilticisi?

KEPÇÜK

Sıddıka Zeynep Bozkuş

Yarım pansiyon tatile gelmişti geçenlerde. Orada tanıştık. Tanıştık mı bundan da emin değilim. Datça'ya ilk gelişiymiş meğer. Tesadüflere inanmam aslında. Her insanın mutlak bize öğreteceği, bizden öğreneceği vardır ki karşılaşırız. Ben hemen her yaz ağabeyimi ziyarete gelirdim bu kasabaya. Bu defa yazlığa yengemin akrabaları doluşunca, bir hafta kadar bu otelde sabahlamak zorunda kalmıştım. O, lobideki geniş, görkemli koltuğun kıytırık bir ucuna sinmiş oturuyordu. Oturuyor muydu bundan da emin değildim. Yanına geçtim, her sabahki ciddiyetimle bacak bacak üstüne atıp gazetemi okumaya niyetliydim. Fakat adam kıpır kıpır; yerinde durmuyor, ikide bir gazeteme dirseğini vuruyor, özür üstüne özür diliyordu. Bir iki kaş çattım, üfleyip püfledim sonra ister istemez gülmeye başladım, o da güldü tabii. Bir anda havadan sudan da olsa sohbet eder bulduk kendimizi. Ne havadan ne de sudan emin bir hali yoktu gerçi. Merak uyandırdı bu hali bende.

Kimseye güvenmez miydi bu adam? Çok geçmeden beraberinde geldiği bir iki arkadaşıyla tanıştırdı beni. Mona Lisa gibiydi; bir yanağı arkadaşlarına benzeyip gülüyor, diğer yanağı için için ağlıyordu. Hayatın kıyılarında gezinen biriymiş meğer. Kaçak dövüşür, kendi kendine sever, kızar, nefret eder, kıskanır... Dudaklarını sımsıkı kapar, otururmuş yerine. Yakın dostu Nihat neşeli, samimi bir dille böyle anlatıyordu onu. Baktım, Yılmaz utandı, kulaklarına kadar kızardı, başını eğdi. Fakat eğilen başında akları büyümüş gözleri sadak oldu, iki öfkeli ok fırlattı arkadaşına. Nihat'ın neşesi, bulunduğumuz sahil barının ıslak gürültüsünde kaybolup betonla bir olmuştu. Bir an, durdum düşündüm tabii. Böyle mi yetiştirilmişti bilmem ki? Ben insanları sorgulamayı sevmezdim. Hem iletişim iki kişiliktir, dedim; yürüdük birlikte. Üstelik bu mahcup, tutarsız halleri enteresan da gelmiyor değildi bana.

Saygı... Söz hakkı verilmeyen, bitir tabağını otur sobanın köşesindeki minderine, işine bak denen bir çocuk gördüm yüzünde. Arkadaşları tuhaf, çirkin bir lakap takmış buna. Kepçük aşağı Kepçük yukarı... Acıdım, ona böyle seslenmelerine bir anlam verememiştim önce. Kulakları da gayet düzgün görünüyordu bakınca.

Gel zaman git zaman iki iyi ahbap olduk. Büyük işler başaran bir adammış meğer. Meslektaşları arasında, hatta mesleğinde başka bir yüzü varmış, oldukça saygınmış orada. Taş yerince ağırdı demek. Fakat en yakınları zaaflarını mı yoksa kısa donlu hallerini bildiklerinden mi

mühim görmez büyüyen bir adamı? Sorguladım bunları ister istemez. Önyargı ilişkilerde mesafemizi korur muydu biraz da?

Her neyse iki iyi arkadaş olmuştuk, ya da ben öyle sanıyordum. Kararsızlık bir aynalama gibi bana da mı sîret ediyordu ne? Kendi başarıları söz konusuysa uzun uzun sohbetler ediyorduk. Benim için de her şeyin en iyisini istediğini gösteriyordu sözleriyle. Bunlar bir insanın size değer verdiğini gösterirdi. Zira kendisi için istediğini din kardeşi için istemek Müslümanlığın adâbındandı. Dindar adamdı vesselâm. En azından tutucuydu. İşine gelmeyen bir şey isteseniz ondan; tutardı ağzını, yumar konuşmazdı saatlerce. Bir söz verirdi, yerine getirmeyince saklanıp sinerdi köşesine, ölü taklidi yapan bir böcek gibi.

Yine böyle kabahatli, kaçak bir zamanında yolda karşılaşmıştık, dünya küçük müydü? İstanbul bir kazan, insan kepçe, bu da bay Kepçük...

Kuyruğu inik bir it gibi vikleyerek yan yan yanıma geldi. Af dilemesini beklemiyordum ki insan arkadaşına söz vermek zorunda değildir neticede. Ama yine de gardımı almış, alaylı ve umarsız gözlerle alnının ortasına doğru bakmıştım. Aşağılanmış, uzak hissettiriyordum ona kendini, bunu biliyordum. Bir zamanlar ezilmiş insan, yıllar sonra güçlenmiş olsa da yeniden benzer muamele ile karşılaşınca ister istemez özlediği o tasmayı boynuna geçirir ya da kaçıp uzaklaşırdı. İnsan ne garip bir hayvan? O, yarım ağız, tek yanağı ile özür muadili bir şeyler söylüyordu. Ben sözlerini duyamıyor, yalnız beden dilini izleyebiliyordum. Uzak, sinemaskop, siyah - beyaz komik bir filmdi insan...

Lobideki geniş, görkemli koltuğun kıytırık ucuna sinip oturduğu, Yılmaz'ı ilk gördüğüm an geldi aklıma. Sinirlerim bozulmuştu. Yine o gün gibi bir kahkaha patlattım. Rahatlamıştı, o da gülümsüyordu yarım dudağıyla. Mutlu bir köpek gibi mütebessim, kuyruğunu salladığını hayal ettim. Bir kahkaha daha fırlattım Arnavut kaldırımlı, eski, dar yankılı sokağa. Önyargılarımı hiçe saydığım için, kulak arkası ettiğim için kendime kızıyordum. İnsanın ağzı da kepçük olurmuş meğer bunun, onların memleketinde küçük bir kaşık anlamına geldiğini söylemişti Nihat. Yılmaz iki adım kadar daha yaklaştı ve elini bana uzattı, dargın değildim. Nasılsa arkadaştık, insan dostuna kırılırdı. Dostluk pek çok köprüden birlikte geçmek demekti.

Uzattım elimi; el sıkıştık, barıştık önyargımla...

Bir zamanlar ezilmiş insan, yıllar sonra güçlenmiş olsa da yeniden benzer muamele ile karşılaşınca ister istemez özlediği o tasmayı boynuna geçirir ya da kaçıp uzaklaşırdı. İnsan ne garip bir hayvan?

ARKA SIRA

Hilal Karaman

Metrodan inen Seçil, işe yetişme telaşında olan diğer insanlar gibi acele ediyordu. Yürüyen merdivende öndekilere, "Yürüsenize kardeşim," diye bağıranlara istemeden hak verdi. Metro çıkışı, bir süre daha o hengâmeye uygun davranan Seçil, işyerine yaklaştıkça adımlarını yavaşlattı. Tedbir amaçlı postacı gibi taktığı çantasını çıkarıp el çabukluğuyla askısını kısaltarak koluna aldı. Çalıştığı plazaya girerken cam kapıda, tepeden tırnağa kendini süzdü. Mermerlerin şıkır şıkır ihtişamı, yüksek tavandaki kristal avizelerin ışıltısıyla hareketleri ve ruhu değişiverdi. Büyülü kapıdan başka bir boyuta geçmiş gibiydi. Danışmadakiler ve güvenlik görevlileriyle kibarca selamlaştıktan sonra asansöre yönelip küçük adımlarını hızlandırdı.

Geldiğini gören asansördekilere, bir iki saniyelik bekleyişleri için minnettarlığını nazikçe sundu. Normalde asık suratlı olan Seçil'in yüzünde güller açıyordu.

Bilgisayarının başına geçip hızlıca günlük işlerine başladı. Küçük ofiste patronu ve kendisinden başka çalışan olmadığı halde Seçil bu firmanın yönetici asistanıydı. Patronu gelince, lobideki açık mutfaktan ona mocha kendine de latte alırken karşılaştığı diğer ofis çalışanlarıyla merhabalaşıp birbirlerini süzdüler. Kahve eşliğinde o günkü programı sundu. Her zaman olduğu gibi yorucu geçen sabahın ardından, ahbap olduğu diğer ofislerde çalışanlarla öğle yemeğine, yan plazadaki alışveriş merkezine gittiler. Beş kadının da nerden baksan beşer kilo fazlalıkları olduğundan, fikir birliğiyle salata yemeye karar verdiler. Yeşilliklerle dolu tabaklara ödeyecekleri para canlarını yaksa da hiç renk vermeden sosları boca ettikleri salatalarını sözüm ona keyifle yiyorlardı.

Aynı katta başka firmanın yönetici asistanı olan Ece,

-Seçil ne yaptın hayatım, Amadeus biletlerini aldın mı? diye sordu.

İki haftada bir çıkardıkları programlardan iflahı kuruyan Seçil,

-Almadım, tam karar vermedik diye şey yapamadım, dedi sıkılarak.

-Olur mu hayatım, bir tek Cansu'nun gelip gelmeyeceği belli değildi. Zaman da yok, inşallah yer kalmıştır, derken telaşla telefonundan bilet bakmaya başladı.

-Gördün mü bak! Sadece arka sıralar kalmış, dedi yıkılmış bir halde.

Annesini aradı. Uzun zamandır özlemini çektiği merhamet dolu sesi, hem kulağına hem kalbine öyle iyi geldi ki; "Yanınıza dönmeye karar verdim," dedi birden.

Üniversite yıllarındaki hayallerini düşündü. Okulu bitirir bitirmez iş kurmaya kalkarak yaptığı yanlışı hatırladı. Şimdiyse tek başına bir evin kirasını bile karşılayamıyordu.

Seçil derin bir nefes aldı. Ön sıralara göre arka sıralar bayağı ucuzdu. Hem artık bilet işlerini organize etmek istemiyordu. Ece geçen aydan kalan tiyatro borcunu hâlâ ödememişti. O alırsa hiç değilse bu gösterinin parasından düşerim, diye sevindi. Malum ay sonuydu.

İş çıkışı Ece'yle lobide cappuccino içerken birkaç ofis çalışanı da sohbete katıldı. Birlikte onu bunu çekiştirdiler. O sırada plazanın gözde bekârı Mert, kızların kıkırdamasını üzerine alınıp çakma saatine baktı. Şüphelenmekte haklıydı. Seçil ve diğerleri onun hakkında konuşuyordu ama sandığı gibi saatini değil, öğlen beraber kahve içtiği tarot falı bakan kızı çekiştiriyorlardı.

Seçil, yolunun üzerindeki marketi es geçip birkaç sokak yürüyerek fiyatları daha uygun olana gitti. Gerekli birkaç ihtiyacı alıp, diğerlerini ev arkadaşı Arzu'ya bıraktı. Apartman görevlisini görmezden gelerek merdivenleri çıktı. Oturdukları kata çıktığında başlayan telefon zili, içeri girene kadar ona eşlik etti.

-Efendim anne, şimdi içeri girdim. Bir soluklanayım öyle ararım seni, diyerek zaman kazanmak istese de,

-Başlarım senin soluklanmana, ayın on ikisinde Nur'un düğünü var. Aldın mı biletini? Bak kızım şurada hepi topu üç kuzensiniz. Niye gelmemek için ayak diriyorsun. Kardeş gibi büyüdünüz siz.

-Ayak diredigim falan yok. Çalışıyorum ben, yoğunum. Bakacağım işte. Daha iki hafta var.

-O yüksek binada çalışıyorsun diye mi bu havan. Açtırma ağzımı. Nasıl çalışmaysa artık! Kiranı bile ödeyemiyorsun diye ev arkadaşı buldun. Valla baban duysa ikimizin de canına okur.

-Sağ ol anne, ağzından bal damlıyor.

-Bırak şimdi balı malı, yalan mı söylediklerim? İstanbul'da iyi üniversitede okuttuk, eee ne oldu? Ne mesleğinle ilgili bir iş ne de kendine uygun bir eş bulabildin. Beğenip almadığın Cemâl aldı yürüdü. Babasının işlerini ilerletti. İkinci çocuğunu da aldı kucağına.

Seçil annesine kızarak, "Yeter," demek istediyse de üzülünce kısılan sesi buna müsaade etmedi. Onun bu durumunu bilen annesi söylediklerine pişman olup,

-Seçil'im bırakalım şimdi bunları, sen hediyeyi dert etme. Bende çeyrek var, veririm takarsın onu. Yol parasını hiç dert etme, ben gider dayının yazıhanesinden ayarlatırım bileti. Seçil sesi kısılmış bir halde ağlıyordu. Annesi de üzülmüştü.

-Bak canım kızım, sen yıllardır mücadele ettin, bunun sonu yok. Çöktün valla, ablandan daha yaşlı duruyorsun. Gel artık yanımıza, burası da dağ başı değil! Epey ilerledi, bir sürü iş imkânı var. Günah sana oralarda bir başınasın, aklım sende.

Beni en iyi sen anlarsın; senelerdir bir başıma verdiğim mücadeleden yoruldum.

O sırada zil çaldı. Sesi hafiften çıkmaya başlayan Seçil,

-Sonra konuşuruz anne, kapı çalıyor, derken annesinin haklı olduğunu bilmesi, üzüntü ve çaresizliğini arttırmıştı.

-Dur dur kapatma, açmadan sor kimmiş.

Gözetleme deliğinin kapsama alanına zor sığan cüsseli kadın, Seçil'in üst katında oturan ev sahibi Hatice Hanım'dı. Telefonu kapatan kadın endişeli bir halde, "İnsanın aklı kalıyor; o koca şehirde ne yapıyor bir başına. Gelse buraya hiç değilse gözümüzün önünde olur," diye söyleniyordu.

Gözlerini ceketinin kollarına silen Seçil, kapıyı açtı.

-Annemle konuştum, biraz hastaymış, diyerek üzgün halinin sebebini açıkladı.

-Kızım üç saatlik yol, böyle aklın kalacağına git sen de. Bugün komşuların soyuna kıran girmiş, kimse evde yoktu. Seni camdan görünce inip bir kahve içelim dedim ama vakitsiz gelmişim.

-İyi yapmışsınız Hatice ablacığım, diyen Seçil onu odaya buyur edip mutfağa yöneldi. Hatice oturduğu yerden söyleniyordu; artık belindeki ağrılara mı, kirasını vaktinde ödemeyen altı numaraya mı yoksa koca beğenmeyen kızına mı olduğunu mutfakta kahve arayan Seçil anlayamadı.

Elindeki boş kutuya bakıp "Bu Arzu ne kadar düşüncesiz, yine bitirmiş Türk kahvesini. Madem bu kadar çok içiyorsun, al o zaman," diye ev arkadaşına kızdı. Bitki çayının da kalmadığına üzülürken açılmamış bir paket bulunca sevindi. Bir paket form çayı bulduğunu anlamasıyla sevinci kursağında kaldı. Çaydanlığa su koyup Hatice Hanım'ın yanına gelerek mahçup bir halde,

-Kusura bakma Hatice ablacığım kahvemiz bitmiş. Var sanıyordum, bilseydim alırdım. Gelirken markete de uğramıştım. Çay suyu koydum, demlerim hemen, dedi.

-Olsun kızım, kahve bahane. Otur laflayalım biraz.

Akşam Arzu geç gelmişti. Seçil kahvaltıyı hazırlarken, gözleri yarı açık bir halde mutfağa gelen Arzu, kahve aradı. Bulamayınca ters bir şekilde,

-Kahve bitmişti. Dün alışveriş de yapmışsın. İnsan alır ya, dedi. Arzu'nun tavrına sinirlenen Seçil de aylardır içinde tuttuklarını dışarı saçınca tartışmaya başladılar.

***

O akşam Arzu'nun evden ayrıldığını gören Seçil, beş gün sonra yatırması gereken kiranın kaygısıyla uyuyamadı. Sabaha karşı ancak daldı. Alarmın sesiyle gözünü açtığında, aklına ilk gelen şey; annesini dinleyip memleketine dönmeye karar vermek oldu. Kendini hafiflemiş hissetti. Bir süre tembellik yapıp sabahları geç kalkmayı hayal edince içini bir heyecan kapladı.

Yol boyu patronuna bunu nasıl söyleyeceğini düşünüp kurgular yaptı. Plazaya girdiğinde asansöre kadar postacı gibi astığı çantasını koluna almayı unuttuğunu fark etmedi. Lobide kahve içen Ece'yle Cansu pek bir keyifliydi, ne zamandır araştırdıkları birebir taklit yapan çantacıyı bulup iki ünlü markanın çakma çantalarını almışlardı.

-Neyin var hayatım, diye sordu Ece. Ardından Cansu'nun,

"Gel sana bir Amerikano hazırlayayım hiçbir şeyin kalmaz," demesi, Türk kahvesi yüzünden ev arkadaşından olan Seçil'e pek bir dokundu.

-Yok yok canım istemiyor, işim çok, deyip ofisine doğru yürüdü. Öğlen yemeğe çıkmadı. Akşamüstü gelen patronu çok keyifliydi. Heyecanla yeni yaptığı iş bağlantılarını anlatıp on günlüğüne yurt dışına gideceğini bildirdi. Seçil ona işten ayrılmak istediğini söyleyemedi. İçinden "On gün beklerim, şimdi aklı burada kalmasın," diye düşündü. Çıkışta, lobide bekleyen Ece'leri atlatamayınca oturup onlarla latte içti. Cansu, aklının kaldığı diğer çantanın resmini Seçil'e gösterip ertesi gün de onu almaya gideceğini söyledi. Seçil de beğendiği

modelin fotoğrafını ona yollayıp, bulursa almasını istedi. Yemeğe gidecek olan Cansu'yla Ece onu çağırmadıkları halde peşlerine takıldı. Yemeğin ortasında midesinin ağrıdığını bahane ederek yanlarından ayrıldı. Sokağın köşesini döndüğünde umutla oturduğu daireye baktı, karanlıktı. Demek gelmeyecekti Arzu.

Hafta sonu evden çıkmadı. Aklına geldikçe, ısmarladığı çantayı Ece bulamasın diye dua etti. Üniversite yıllarındaki hayallerini düşündü. Okulu bitirir bitirmez iş kurmaya kalkarak yaptığı yanlışı hatırladı. Şimdiyse tek başına bir evin kirasını bile karşılayamıyordu. Sırf bu yüzden memlekete dönmek doğru olmaz diye düşünürken, yıllardır mücadele etmekten yorulduğuna ve dinlenmek istediğine karar verdi. Koltuğun üzerinde huzursuz bir gece geçirdi. Sabah kalktığında annesini arayıp borç istemeye karar verdi. Arzu yüzünden bu şehri terk etmeyi içine sindiremiyordu. Bu ayı geçirsin bir çaresine bakacaktı. Yıllarca ne zor durumlar atlatmıştı.

Annesini aradı. Uzun zamandır özlemini çektiği merhamet dolu sesi, hem kulağına hem kalbine öyle iyi geldi ki; "Yanınıza dönmeye karar verdim," dedi birden. Telefonun diğer ucunda annesi sevinçten ağlıyor, bir taraftan da fazlalıkları koyduğu odayı zihninde Seçil için düzenliyordu. Sonra kızını münasip gördüğü damatla hayalinde evlendirince çeyiz telaşı sarıverdi kadını.

Seçil birkaç gün içinde kararını ev sahibine bildirmeliydi. Eşyaları evde bıraksa Hatice Hanım bu ayki kiraya sayar mı diye hesap yapıyor, toparlanmak için bakkaldan koli istemeyi planlıyordu. Kafası bunlarla meşgul olduğundan, Çarşamba günü iş arkadaşlarıyla gidecekleri gösteri, Ece hatırlatmasa aklından çıkmıştı. İçinden, "Keşke memlekete dönmeye daha önce karar verseydim, bu programa da katılmazdım," diye geçirdi. Cansu'yla Ece'ye henüz bir şey demediği için onlar da Seçil'in Mert'i kıskandığını sanıyorlardı.

Akşam ihtişamlı alışveriş merkezindeki dünyaca ünlü gösteriyi elit seyirci kitlesiyle birlikte seyrettiler. Ortam şahaneydi. Seçil keyifle çantasına bakıp, "İyi ki aldırmışım Cansu'ya," diye içinden geçirdi. Çıkışta boğazı turladılar, deniz kenarında çay içip plaza dedikodusu yaptılar. Seçil'in kafası yine karıştı, bu şehirden ayrılmak istemiyordu. Oysa hafta sonu ailesinin yanına dönme kararı aldığı için çok huzurluydu. Ya oraya gidince pişman olursa diye içi içini kemirmeye başladı. Fakat kalıp mücadele edecek gücü yoktu.

Eve geç dönünce Hatice Hanım'a uğramayı ertesi güne bıraktı. Daire kapısı açıldı, Arzu karşıladı onu. Seçil'in boynuna sarılıp özür diledi.

-Beni en iyi sen anlarsın; senelerdir bir başıma verdiğim mücadeleden yoruldum. Son günlerde sinirlerim iyice zayıfladı, seni de istemeden kırdım, deyip mutfağa gitti. Bir süre sonra elinde iki fincanla geldi. Kahvelerini yudumlayan Seçil'le Arzu, aralarında hiçbir şey olmamış gibi ev arkadaşlıklarına devam ederken olan Seçil'in yaşlı annesinin ümitlerine oldu.

Edebiyat; dil, düşünce, sanat, estetik gibi muhtelif alanlarda çocuğun gelişmesine olanak sağlar. Günümüz çocuk edebiyatının yöntem ve sınırları, yerli bir çocuk edebiyatının imkanları, çocuk kitaplarında temel bir unsur olarak illüstrasyon, dini içerikli çocuk kitapları gibi alana dair pek çok önemli konuyu; yayıncı, yazar ve akademisyen olarak çocuk edebiyatına emek verenlere sorduk. Melike GÜNYÜZ, Nehir Aydın GÖKDUMAN, Nilüfer Zontul AKTAŞ ve Fatih TURANALP çocuk edebiyatına dair sorularımıza cevap verdiler.

ÇOCUK VE EDEBİYAT

Hazırlayan: Melek Demirdöğen

Çocuğun gelişim süreci içerisinde edebiyatın önemi nedir?

M. GÜNYÜZ: Ingarden (1973), edebiyat sanatı üzerine yaptığı bir analizde okurken özel bir dünyanın doğduğunu, bunun yazarın niyet ettiği anlamı aşan bir dünya olduğunu öne sürmektedir. Çocuk bu ufka tırmanıp kendisine sunulan bakış açılarını görebilmek, metni tahayyül edebilmek için bu ilişkiyi kurmaya talip olmalıdır. Metin tarafından gösterilen dünyanın Aristo'nun bahsettiği poiesis; yani sanat aracılığıyla üretilen gerçekliğin bilhassa taze dimağlara eklediği bir yeni deneyim boyutundan söz edilir. Çocuğun hayal gücü, metindeki boşlukları doldurur, orada olmayanı oraya getirir. Öte yandan metin, çocuğun somut duyularına dolaysız olarak asla ulaşamayacak dünyaları yaşamasına ve deneyimlemesine olanak verir. Çocuklar, özellikle de oyun evresindekiler; nasıl ki, oynadıkları oyunlarda farklı rollere bürünerek kendileri olmaktan çıkmadan farklı kimlikleri deneyimleyebiliyorlarsa benzer bir oyun mantığını kendilerini kaptırdıkları bir edebi eseri okurken de yaşarlar. Kendilerini bütünüyle bir kitaba verdiklerinde bu onların yeni deneyimleri özümsemelerini ve kendilerini sayısız farklı biçimde zenginleştirmelerini mümkün kılar. Edebi eserle çocuk arasındaki ilişki her şeyden evvel onların kişiliklerinin gelişim süreci içerisinde dünyayı ve kendilerini keşfetmelerini sağlar.

N. A. GÖKDUMAN: Çocuk edebiyatı öncelikle çocuğa kendini ifade etme olanağı tanır. Edebiyata alışkın olan çocuk girdiği her ortamda kendini rahatça ifade edebilir. Kitap okuyan bir çocuk, düşüncelerini ve hayata bakış açısını ifade etmeyi başarabilir.

F. TURANALP: Edebiyatın gelişimle olan bağlantısını dil gelişimi

MELİKE GÜNYÜZ

Edebi eserle çocuk arasındaki ilişki, her şeyden evvel, onların kişiliklerinin gelişim süreci içerisinde, dünyayı ve kendilerini keşfetmelerini sağlamalıdır.

ve duygusal gelişim bağlamında ele almak uygun olacaktır. Özellikle duyusal motor dönem ve erken çocukluk dönemlerinde dil gelişimi açısından kitapların oldukça etkili olduğu bir gerçektir. Çocuk kendisi okumayı bilmese bile gerçekleştirilecek okuma etkinlikleri, aileyle (özellikle anne ve babayla) geçirilecek nitelikli zaman ve çocuğun temel ihtiyacı olan ve algı dünyasındaki karşılığı ile "oyun" anlamına gelecektir. Çocuğun başta dil gelişimi olmak üzere edebiyatın duyuşsal imkânları, değer aktarımına zemin hazırlayan yapısı ve estetik boyutları ile birlikte değerlendirdiğimizde gerek yazılı, gerekse sözlü ve görsel bir etkinlik olarak nitelikli metinler ve estetik resimlemeler barındıran kitaplar, çocuğun büyüme yolculuğunda oldukça önemli araçlar hâline gelmektedir.

N. Z. AKTAŞ: "Eğitim ailede başlar" cümlesini burada da kullanmak yerinde olur. Bu hususta aile öncüdür. Ailede gerekli okumalar, sözlü anlatımlar yapılmalıdır ki psikolojik ve zihinsel gelişimde aracı olan edebiyatın ehemmiyeti bilinsin. Çocukluğumda büyüklerimden çokça masal, anı, hikâye dinledim. Özellikle masalların ruhumdaki yeri bambaşka olmuştur. Hayat tecrübesinde, bunun ekmeğini çok yedim. İç dünyanın gelişiminde, dil ve konuşma becerisinde edebiyatın yerini konuşmak lazım. Akşamları çay eşliğinde babamın atasözlerini açıklaması, deyimlerin günlük hayattaki kullanımlarından bahsetmesi, tekerleme ezberletmesi, zamanın işleyişinde ruhumda nice edebi güzelliğe temel olmuştur. Ömer Seyfettin'den bahseden öğretmenim, onun kitaplarını sarıp sarmama vesile olmuştur mesela.

Edebiyat, okuma alışkanlığı kazanılmasında da en önemli araçtır. İlgi uyandırmak ve sevdirmek gerek çocuklara. İşte bu emek, nice güzel algının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Okuma alışkanlığı, öğrenme isteğinin ve merak duygusunun gelişmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle doğdukları andan itibaren tüm çocuklar kitapların dünyasından hisselerine düşeni almalıdır.

Bir çocuğun ahlak, sosyal yaşam ve tüm insani ilişkilerinde kitaplar en önemli araçlardır. Okuma becerisinin geliştirilmesinde de edebiyatının tartışılmaz yeri ve önemi vardır. Kitaplarla tanışan bir çocuk analiz etme, çözüm bulma yeteneklerine sahip olmayı başarabileceği gibi, eleştirel

ve yaratıcı düşünme noktasında da beceri kazanır. Edebiyat dinleme, okuma temelli bir araç olması hasebiyle, sözün insan ruhuna etkisini hissettirendir. *Sözler büyü gibidir. İnsanların yüreklerine dokunursa baharlar da gelir kışlar da…*

Çocukluk ve çocuk edebiyatı kavramlarının, Batı menşeli modern kavramlar olduğu düşünüldüğünde sizce tam anlamıyla yerli bir çocuk edebiyatı mümkün müdür?

M. GÜNYÜZ: Çocukluk, gençlik, yetişkinlik ya da erkeklik, kadınlık gibi pek çok sınıflandırma ve kavram modern Batı epistemoloji aracılığıyla tanımlanmış ve halen tanımlanmaya devam etmektedir. Hatta denilebilir ki, edebiyatın yüzyıllardır lokomotifi olmuş roman da bir tür olarak Batı menşelidir. Bu romanın yerel bir perspektif ve yerel kültürel nüanslarla birlikte ele alınmasına ve bu mecrada yaklaşık iki yüzyılı aşan bir edebi birikimin oluşmasına mâni olmamıştır. Çevre ülkeler diyebileceğimiz toplumlarda da bu fenomen benzer şekilde tezahür etmiştir. Bu bakımdan çocuk ve çocukluk kavramlarının edebi türle ve yerel kültürle etkileşiminden doğan çocuk edebiyatının da Batılı epistemolojinin etkilerini taşıması kaçılmazdır. Bu etkilere karşın romanın Türk edebiyatındaki yolculuğunda mihver noktasını teşkil eden Ahmet Hamdi Tanpınar, Oğuz Atay gibi kendi dilinde modernist roman yazan pek çok yazar bize Batılı romanın özgün ve benzersiz biçimler almasının imkânsız olmadığını, kurmacayı, edebiyatı mümkün kılan tasavvurun belirli bir kültür tarafından temellük edilemeyeceğini eserleriyle göstermişlerdir. Dolayısıyla bu sorunun yanıtı açıktır, yerli edebiyat da çocuk edebiyatı da her zaman mümkündü ve mümkündür.

N.A. GÖKDUMAN: Yerli ve sürekli kendini yenileyen bir çocuk edebiyatından söz edebiliriz. Bu da sosyal, siyasal, güncel hemen her alanda gelişen dünyayı takip ederek gerçekleşebilir. Çocukların nasıl bir dünyada yaşadığını, çocukluk algısının hangi boyutta olduğunu; hangi durumda, hangi çağda ve zamanda olursa olsun bir çocuk gözüyle dünyayı nasıl görebileceğimizi, yenileyerek ve güncelleyerek çocuk edebiyatına yeni bir nefes kazandırmak mümkün olabilir.

F. TURANALP: Çocukluğun tarihi açısından yapılacak okumalar, bir sınıf olarak çocuk ve olgusal olarak çocukluk kavramlarının moderniteyle birlikte ortaya çıkmış belirlemeler olduğu sonucuna bizi götürecektir. Pedagoji, eğitim, eğitsel içerikler ve elbette modern okul bağlamında çocukluğun tarihine yapılacak bu modernite merkezli bakış, her ne kadar eleştiri odağı olsa da dünyadaki denklem ve paradigmal değişim açısından pek farklı bir okuma imkânı da sunmamaktadır. Bunu yerlilik/yabancılık planında ele almak yerine modern sonrasında yani postmodern paradigma değişimi anlamında, içinde bulunduğumuz zamanı ve ortaya çıkan değişimi doğru okuyup doğu ve batıdan bağımsız olarak insan odaklı bir biçimde çocuk edebiyatını konumlandırmak çok daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. Bu çerçevede modern ya da geç-modern

NİLÜFER ZONTUL AKTAŞ

Masal, hikâye, bilmece, destan, tekerleme gibi yüzlerce eserin, üretildiği topraklarda kalmayarak gerek yeni eserlere ilham olma adına gerekse edebiyatımıza katkısı adına çocuk edebiyatına kaynaklık ettiğini düşünüyorum.

okulun son dönemlerini yaşadığı ve postmodern okul planında informal içeriklerin etkisinin baskın hâle geldiği günümüz gerçekliğinde edebiyatın değer aktarım ve duyuşsal imkânlarını işe koşarak bir nevi "insanın ölümü" anlamına gelen yapay zekâ ve dijitalleşme çağında insan olma ve insan kalmaya dair çaba sarf etmek çok daha anlamlı olacaktır. Bu; evrensel ve tüm insanlığı ilgilendiren, yerlilik ve yerellikle ilgili bakışı aşan çok temel bir mesele olarak ortada durmaktadır.

N. Z. AKTAŞ: Tam anlamıyla mümkün olmasa da kültürümüzün zenginliklerinden beslenmek gerek. Sözlü edebiyatın içinde yer alan nice eseri yazıya döküp, eserlerin gün yüzüne çıkmasına, çoğaltılmasına imkânlar ve ortamlar hazırlanmalıdır. Derlemeye önem vermeliyiz. Masal, hikâye, bilmece, destan, tekerleme içerikli yüzlerce eserin, üretildiği topraklarda kalmayıp gerek yeni eserlere ilham olma adına gerekse edebiyatımıza katkısı adına çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ses kaydedicileri, kâğıtları kalemleri alıp her yörenin büyüklerinin, bilgelerinin yanına varmak lazım...

Günümüzde çocuk kitaplarının salt bir yazın olmaktan çıkıp bir tür görsel tasarıma dönüştüğünü görüyoruz. Böylece renkler ve çizimler de bir anlamda edebiyatın sınırları içerisine dâhil edilmiş olmuyor mu? Sizce bu durumun genel anlamda edebiyata/yazına yansımaları nasıl olur?

M. GÜNYÜZ: Dijital okuryazarlığın son on yıllardır domine ettiği bir dünyada yaşıyoruz. Okurluk pozisyonumuz kendi çocukluğumuzla bir değil. Çocuklarımızınki de muhtemelen kendilerinden sonra bir olmayacak. Teknolojinin böyle bir çığır açtığı dünyada çocuk edebiyatı kitaplarının beslendiği bir damar olan görsel tasarımda gittikçe daha çok çeşitlenmekte ve eseri oluşturan metinle neredeyse âşık atmaktadır. Hatta denilebilir ki, çocuk edebiyatının bir veçhesi metinse diğeri ve en az bunun kadar önemli olanı o metnin görsel olarak nasıl tasarlandığıdır. Çocuk edebiyatındaki görsellik algısının temel bir unsur olarak esere dâhil olması metnin üretiminden dolaşımına, buradan anlamlandırılmasına kadar her aşamasını doğrudan etkileyen bir fenomendir. Bu yüzden artık söz ve müzik gibi eser tahayyül edilirken imge ve sözcüklerin birlikte üretildiği, üretilebildiği bir edebi çağda yaşıyoruz.

NEHİR AYDIN GÖKDUMAN

Çocuk kitaplarındaki resimlemeler çocukların algısını, hayal gücünü ve zevkini geliştirmek için yapılmakta bu da çocuk edebiyatına bir bütünlük kazandırmaktadır.

Bunun edebiyata yansıması aşağı yukarı böyleyken çocuklarının alımlayışına nasıl yansıdığı sorusu önem kazanmaktadır.

N. A. GÖKDUMAN: Çocuk edebiyatında çizginin, resimlemenin ve görselliğin önemi büyüktür. Çünkü çocuklar somut ve ve soyut kavramları ancak belli yaşlara geldiklerinde ayırt edebilirler. Bunu kolaylaştırmak için de çocuk edebiyatında pek çok kitap resimlidir. Bu durum çocukların algısını, hayal gücünü ve zevkini geliştirmek için yapılmaktadır. Bu da çocuk edebiyatına bir bütünlük sağlar. Çocukların estetik ve sanat zevkinin gelişmesi için çocuk kitaplarında resimlemenin önemli olduğunu düşünüyorum.

F. TURANALP: Görme ve gösterme üzerine araçların insanlar arasında yoğun bir biçimde dolaşıma çıktığı içinde bulunduğumuz zaman diliminde metinlerin de bir tür hiper metne dönüştüğünden söz etmek mümkündür. Hiper metin çağında artık yazıdan ziyade görseller, görüntüler ve medya; metni oluşturmakta ve içinde bulunulan durum, duyuların tümünün devrede olduğu bir hipnoz hâlini alabilmektedir. Bunun edebiyata olan yansımalarını insanların okuma alışkanlıklarındaki dönüşümle birlikte okumak doğru olacaktır. Bu çerçevede görsel hikâye anlatımının temelinde yatan metinlerin çok daha dikkatli oluşturulması ve araçlar her ne kadar değişse de duyuşsal iletilerin aktarılabilmesinin edebiyat alanı içerisindeki farklı yolları üzerinde durulmalıdır. Duyuların tümüyle devrede olup insan beyninin pek çok farklı iletiyi eş zamanlı olarak takip etmesinin, insanda zihin dağınıklığı ve odaklanma eksikliği gibi çeşitli sorunlara yol açabileceği de artık psiko-sosyal anlamda yeni bir problematiğe işaret etmektedir. Hiper metni yeni araçların diliyle kurmak için edebiyata olan ihtiyaçla beraber edebiyatın dinginlik ve tefekkür imkânlarının da özellikle postmodern eğitim bağlamında, medya okuryazarlığı ve dijital farkındalıklar planında işe koşulması ayrıca önem arz etmektedir.

N. Z. AKTAŞ: Sanatın tüm dallarının çocukların gelişimine katkı sunması elbette çok önemli. Küçük yaş grubu kitapların renkli resimli olması da onların kitapları sevme, kitap okuma alışkanlığına bir basamaktır.

Kitapların sadece görsel algıyla zihinlerde yer etmesini sağlamak bir ekran mantığına dönüşür. Çocuk her yerde televizyondan, tabletten

FATİH TURANALP

Hiper metni yeni araçların diliyle kurmak için edebiyata olan ihtiyaçla beraber edebiyatın dinginlik ve tefekkür imkânlarının da medya okuryazarlığı ve dijital farkındalıklar planında işe koşulması önem arz etmektedir.

bir parça arar durumda ise ona da sadece bu şekildeki çizimli kitaplar cazip gelir. Yaş büyüdükçe bu kitaplar bu tadı vermeyecek, okuma alışkanlığını da ötelemiş olacaktır. Büyüdükçe okumanın tadını alamayan bir çocuğu ruhsal bir açlığa terk etmiş oluruz ki, bu bireysel bir eksiklikten çok toplumsal yoksunluklara sebebiyet verir. Resimli kitaplar hayatımızda olmalı fakat okuma alışkanlığına, kitabın anlam ve özüne ket vurmamalıdır. Okumanın boş zaman değil, hoş zaman geçirme aracı olduğu bilincini vererek sevgiyle inşa edilen gönüllerde, kitap resimsiz de olsa yüzlerce sayfa da olsa gereken değeri bulacaktır.

Mustafa Ruhi Şirin, dini içerikli çocuk kitapları arasında edebiyat katına yükselmiş çok az eser bulunduğunu söyler. Sizce de dini içerikli çocuk kitaplarında genel bir nitelik probleminden söz edilebilir mi? Bu eserlerin edebiyat-estetik bağlamında gerekli niteliklere sahip olması için hangi unsurları taşımaları gerekir?

M. GÜNYÜZ: Bu soruyu hakkıyla yanıtlayabilmek için son on yıllarda üretilen, özellikle de Diyanet'in ürettiği çocuk edebiyatı eserlerini dikkatlice incelemek gerekmektedir. Naçizane son zamanlarda elime geçen ve dikkatimi çeken sahabe hayatlarını yansıtan bazı çocuk kitaplarının nitelik olarak oldukça üst düzeyi tutturmayı başardıklarını mutlulukla görmekteyim. Ancak elbette Mustafa Ruhi Bey daha genel ve son yıllarla sınırlı kalmayan bir soruna temas etmiş. Bu konudaki sorunun estetik kısmının özellikle üslup ve görsellikle ilgili noktalarda yoğunlaştığını düşünenlerdenim. Bu konuda da geleneksel dini anlatı dilinin sınırlayıcılığından sıyrılamamış, bugünün çocuk okuruyla intibak edemeyen bir edebi anlatım biçimi göze çarpıyor. Bunda en önemli eksikliğin okur kitlesini belirleyen çocuk okurla irtibat eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Elbette dini anlatıda görsel imgelem kullanmaktan çekinilmesinin de estetik anlamda bu tür edebi eserlerde göze çarpan bir eksikliğe yol açtığını düşünüyorum.

MELİKE GÜNYÜZ

Dini anlatıda görsel imgelem kullanmaktan çekinilmesinin estetik anlamda, bu tür edebi eserlerde göze çarpan bir eksikliğe yol açtığını düşünüyorum.

N.A. GÖKDUMAN: Dini metinler çocuk edebiyatının olması gereken güzel bir kısmıdır. Bölümüdür. Çocuk dünyasına hitap edecek bir belagatla, kurguyla ve onların anlayabileceği bir dille yaş grupları da göz önünde bulundurularak yazılması gerekir. Çocuk edebiyatında sahih, çocukların sanatsal duygularını geliştirecek aynı zamanda dini

unsurları da içerisinde barındıran metinlerin nitelikli olması için öncelikle pedagojik açıdan çocuğu tanımak, dini açıdan da anlatacağımız konuda yeterli bilgiye sahip olmak gerekir. Çocuklara hurafe boyutundan arındırılmış, dini gerçekleri somut, net, kısa, anlaşılır ve duru bir biçimde anlatabilmek önemlidir. Çocukların içinde bulunduğu yaşın soyut ve somut algılama biçimlerine göre onların anlayabileceği bir biçimde dini hadiseler ve unsurlar çocuk metinlerinde yer alabilir. Dini açıdan sakıncalı üslup, hurafe boyutundan arındırılmalı ve elemeden geçirilmelidir.

F. TURANALP: İyi bir edebi metin, duyguyu insan kalbine iletme ve hissettirme/sezinletme noktasında insanın hislerini harekete geçirme gibi imkânları içerisinde barındırmaktadır. Bu çerçevede nitelikli bir dinî içerikli eserden ziyade insanın duygularına ulaşabilecek bir edebî iletiden söz edilebilir. Edebiyatta ileti meselesi, bir tartışma konusu olsa da yazma ve aktarma noktasında derdi olan bir insanın iletiden bağımsız bir yazın evreni kurması pek olası gözükmemektedir. Bu noktada iletinin nasıl verildiği konusu önem kazanacaktır. Dinî içerikli edebiyat ya da edebiyatta ileti, işte bu yöntem üzerinde düğümlenmektedir. Ortaya konulacak özlü anlatılar, yaşanmışlıktan beslenen inandırıcılık ve didaktik olmadan iletileri insana duygu yoluyla aktarabilecek eserler, anlatısı ne olursa olsun insanda bir etki oluşturabilecektir. Eserin içeriği dinî referanslarla örülü bile olsa anlatılan hikâyede bunun gözle görülmemesi bir sorundan ziyade bir imkâna işaret etmektedir. Sorunuzda ifade ettiğiniz eksiklik, işte bu imkânı anlayıp eserlerine yansıtabilen çok az yazar olmasından kaynaklanmakta ve içeriği dinî olan ve olmayan şeklinde ayrıma tabi tutmak da bu problemi ortadan kaldırmak yerine daha da derinleştirmektedir.

FATİH TURANALP

İyi bir edebi metin, duyguyu insan kalbine iletme ve hissettirme/sezinletme noktasında, insanın hislerini harekete geçirme imkânlarını içerisinde barındırmalıdır.

N. Z. AKTAŞ: Önemli ve hassas bir konudur, dini içerikli kitaplar. Nitelik, çocuğun ne hissettiği ile ilgilidir aslında. Çocuğa verilmek istenen husus hayatın içinden betimlemelerle, dikkat çekici kurgularla kolaylaştırılmalıdır. Aksi takdirde ilmi bir kitaptan farkı kalmayacağı gibi sıkılan çocuk için dini bilgileri öğrenme arzusuna da engel teşkil etmiş oluruz. Edebiyat, sözü inceltme ve güzel söyleme sanatı ise dini içerikli kitaplar bunu en çok hak edenlerden.

Bir çocuğun güzel bir anlatımla yazılmış bir kitaptan sonra gereken dini vecibeleri uygulaması güzel bir kazanım ise edebiyat- estetik bağlamında nitelikli eserler oluşturmak da bir vebaldir.

Ruh Anomometresi

AYŞE NUR KAYMAK

rüzgar ruhumu sürüklüyor*
aklın ve kalbin yerini bilmediği bir yer var içimde
ruh nedir bilir misin
yolsuz bilgi. yolu olmayan.gelen dönmeyen ilham
geldiği yol meçhul olduğundan gelişi de dönüşü de
senden bağımsız ve hür
estiği yerde bağlar kurulan bir rüzgar düşün
camlarda yansıyan ışıklı evlerin içi
-geniştir hayaller kadar
uzak ve gizemli pencerelerden içeri dökülen meraklardan yeşerir şiir dediğin
zamanı hükmüne alan ağaç kökleri tutar toprağı
gök yerli yerinde
kim karıncalı evlerin nasibine talip
kim kusurlu güzelliklerden noksan
okşadığı her nakşı aklında tutuyor rüzgar
dokunuşlarını bir papatya tacı gibi örerek
kendini çiçekliyor
rüzgar ruhumu sürüklüyor*

ruhumu körüklüyor rüzgar
sabahına övgüler dökülen gecelerden
koparıyor dikkatimi
beni bir yıldızın devinişine ekliyor
kayan şeyleri severim batan şeyleri sevmem
çok katlı apartmanlardan çağırıyor sesimi
sofra kuruyor ateşime. telaşımı inceltip
hiç olmazsa bir balkonluk gök ısmarlıyor

yollardan topluyor rüzgar
anomometreleri bozan bir şiddetle kavrıyor
yer ve gök ve arasındakilere malik bir kudreti
arkasına alıp konuşuyor benimle
bir tahtın mekanını değiştirip
bahtını yapıyor bir melikenin
aynı aydınlıkta buluşturup iki gönlü
aşka sultan kılıyor süleyman'ı
rüzgar aşkı körüklüyor

rüzgar tanıyor cebrail'i
içinde peygamber konaklamış bir mağarayı
her sene içinden tekrarlıyor
taşları. emri. emri getirenin suretini
yaslayıp göğsüne uyutuyor ve uyandırıyor
aynı parmaklarla dokunuyor dolunay'a
denizde suları çağırırken ve
oku'maya layık olanı işaretlerken bekliyor orda
rüzgar içimde nefes alan yerleri döllüyor
yeşile ikna ediyor ağaçları
polenlerden buketlerle çalıyor kapısını baharın
rüzgar hiç ortalıkta yokken baharın yerini biliyor

FİLMİN EN GÜZEL YERİNDE UYUYAKALMAK

Zeynep Sayman

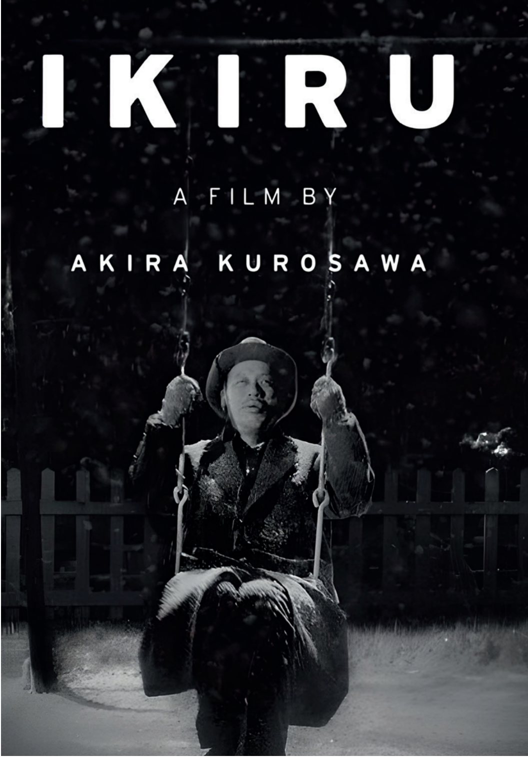
Yaşamın anlamı ve amacı sorulduğunda herkesin aşağı yukarı verebileceği bir cevabı vardır. Ama soru bireyselleştirildiğinde, yani ne için yaşadığı ya da gerçekten yaşayıp yaşamadığı sorulduğunda muhatabın afallaması, kocaman bir soru işaretinin çengelinde asılı kalması kaçınılmazdır. Çünkü dünyanın hızına ayak uydurmaya çalışırken, dünyanın kısırdöngüsüne kapılmışken bir gölgede oturup soluklanmaya, nefes alıp veriyor olmanın hazzını hissetmeye, gökyüzünde olup bitenlerin ruhunu dinlendirmesine fırsat bulmak oldukça güçtür.

Akira Kurosawa, 1952 yılında yayımlanan Ikiru (Yaşamak) isimli filminde mide kanseri olduğunu öğrenen Watanabe'nin o andan sonra yaşama isteğini, daha doğrusu yaşamaya başlama isteğini anlatıyor izleyiciye.

Watanabe, belediye binasının köhne odalarında, evraklardan oluşan tepeciklerin arkasında hiç aksatmadan otuz yılını harcamış olan halkla ilişkiler müdürüdür. Mide kanserine yakalandığını öğrendiği ana kadar ne varlığının ne de geçip giden yılların farkındadır. Her gün standart olarak yaptığı iş, masasına bırakılan evrakları mühürleyip arşivlemek ya da kendi birimine yapılan başvuruları başka birimlere yönlendirmek. Bütün hayatı bu kısırdöngüden ibaret.

Film bir mide röntgeni görüntüsüyle başlar ve bu görüntünün mide kanseri olan Watanabe'ye ait olduğunu dış sesin anlatımıyla öğrenir izleyici. Kendini ve yaşamını önemsemeyen bir kahramanı dış ses de önemsemek istemez. *"Şu anda onunla tanışmaya çalışmaya değmez. Sonuçta yaşadığı kendi hayatı değil, yalnızca zaman geçiriyor. Diğer bir deyişle; aslında gerçekten yaşamıyor."* der. Kahramanın hayatındaki en önemli kırılma anını, onu varoluş sorgulamasına iteleyen biricik etkiyi, onu yeniden doğuran ve aynı zamanda ölüme götüren en önemli ayrıntıyı en başta vererek risk almış görünüyor Akira Kurosawa ve heyecanı en başta yüksek tutuyor.

Watanabe çok az bir ömrünün kaldığını öğrendiğinde aslında o güne kadar hiç yaşamamış olduğunu da fark ediyor. Geriye kalan o kısacık ömründe yapmak istediği tek bir şey vardır; yaşamak. Ama bunu nasıl yapacağını bilmiyor, arayış içerisine giriyor. Bu arayış ise onun hayatına anlam kazandıran önemli bir etken olmaktadır.

Film her ne kadar 1952 yılında yapılmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'daki bir bölgeyi ve orada yaşayan bir belediye memurunun yaşamını anlatmış olsa da filmdeki hemen her ayrıntıyı günümüzde ve kendi ülkemizde de gözlemleyebiliriz. Bu durum, Akira Kurosawa'nın farklı dönemlerde farklı kültürlerde aynı etkiyi yaratabilen, gözlem yeteneği büyük evrensel bir yönetmen olduğunu kanıtlar niteliktedir. Hantallaşmış memuriyet görevlerinde yaşamları yok olup giden insanlar, çıkışı olmayan bürokrasi labirentleri, siyasi çıkar çatışmaları, geleneğin sınırlarını zorlayan ebeveyn - çocuk çatışmaları, nesil farklılıkları filmde üzerinde durulan ve günümüzde de gözlemlenebilen durumlardır.

İnsan doğası gereği hayatın akışına kapıldığı zaman kendi yaşamında da alışkanlık körlüğüne yenik düşüyor. Bu körlük ancak bir kırılma, çatışma ya da yıkım ile aşılabiliyor. Watanabe, kanser olduğunu ve ölümüne çok az bir zaman kaldığını öğrendiğinde kendi hayatıyla yüzleşmesi için ihtiyaç duyduğu kırılmayı yaşıyor. O akşam gittiği barda tanıştığı yazar bu durumu *"talihsizliğin asaleti"* olarak yorumluyor. "*Talihsizliğin asaleti* üzerine söylenenlerin doğru olduğunu anlıyorum. Çünkü talihsizlikler bize doğruyu öğretiyorlar… Kanseriniz, gözlerinizi açmış, yaşamınıza bakmanızı sağlamış." diyor Watanabe'ye.

Sürekli yetişmeye çalıştığımız yarınlara hızla koşarken Akira Kurosawa'nın bu filmi karşımıza geçip hızımızı yavaşlatıyor, biraz soluklanmamızı hatta günbatımına durup bir bakmamızı istiyor.

Kendisine nasıl yaşayacağını ve parasını nasıl harcayabileceğini öğretmesini istediği yazar, onu daha çok alkol ve şehvet içeren kalabalık, gürültülü yerlere götürüyor. Kaba bir tabirle; tam bir serseri yaşamı sunuyor ona. Fakat onun istediği yaşamak bu değildir. Yazarın bu yaşam kurgusunun dışına atıyor kendini Watanabe. Yine bir karamsarlığın içine düşüyor ve tutunacak bir dal olarak gördüğü, bugüne kadar hayatını kendisi için harcadığı oğluna kanser olduğundan bahsetmek istiyor. Fakat oğlu babasının konuşmasına bile izin vermeden hayatı boyunca biriktirdiği parayı ölmeden önce kendisine vermesini söylüyor. Watanabe, ikinci yıkımı tam da burada yaşıyor. Akira Kurosawa, kahramanına acımasız davranmıyor, Watanabe bu yıkımı yaşarken tutunacak bir dal olarak, hatta onu hayata bağlayacak güçlü bir bağ olarak daha önce aynı işyerinde çalıştığı genç kız Toyo'yu çıkarıyor karşısına. Toyo, maddi imkânsızlıklarla zor bir yaşam sürmesine rağmen sürekli gülümseyen, etrafına neşe saçan, hayat dolu bir kızdır ve artık Watanabe'nin yol göstericisidir.

Yol göstericisi ile sürekli birlikte vakit geçirmeye başlayan, onunla birlikte eğlenip neşelenen Watanabe, bir taraftan da sancı çekmeye devam etmektedir. Yaşamının geri kalanında yeniden doğacak olan kahramanımız sanki kendi doğumunun sancısını çekmektedir. Belediyedeki işinden istifa etme gerekçesini; "Sıkıldım. Bu beni öldürüyor. Her gün bir önceki kadar sıradan. Hiçbir şey olmuyor. Yine de bir buçuk yıldır tahammül ediyorum ama tek değişiklik işe birkaç gün gelmemeniz, bir de şu yeni yeşil şapkanız oldu. Hepsi bu." diye ifade eden Toyo, çocuklar için oyuncak üreten bir işyerinde çalışmaya başlamış, bu sayede bütün çocuklarla oyun oynayabildiğine inanmaktadır. Watanabe onun bu doğallığı, sade yaşamı ile mutluluğu yakalayabiliyor olmasına hayran kalıyor ve bunu nasıl başardığını soruyor ona. Bu sohbet sırasında, hemen arkalarında bulunan ve doğum günü partisi için bir araya gelen gençlerin neşeli anları da yansıtılıyor ekrana. Tabii ki bu arka plan tesadüfen gösterilmiyor izleyiciye.

Kurosawa filmlerinde düz, sıradan bir anlatımı tercih etmez; doğayı, çevreyi, mevsimleri, figüranları da dâhil ederek sanatsal bir anlatımı yakalar ve bazen bu küçük görünen detaylar olağanüstü bir etki katar filmlere. Toyo sadece çalışarak ve yemek yiyerek mutluğunu söylüyor. Bu cevap Watanabe'yi pek tatmin etmiyor. Kendi yaşamı için bir şeyler yapmakta geç kaldığını düşünürken birden aklına bir fikir geliyor ve heyecanla masadan kalkıp merdivenlere koşuyor Watanabe. Tam da bu esnada gençlerden "Happy birthday" nidaları duyuluyor. Çünkü kahramanımız o karanlık belediye binasının dışına çıkarak, hem kendisinin hem de çocukların mutlu olabileceği bir şeyi gerçekleştirecek ve ilk kez yaşamak için bir adım atacaktır. Bu, kahramanımızın adeta yeniden doğumudur.

Filmin ilk sahnelerinde ince bir bürokrasi eleştiri yapmıştır Kurosawa. Mahallelerindeki su birikintisinden dolayı çocuklarının hastalandığını, sivrisineklerden rahatsız olduklarını söyleyen bir grup kadın, bu sorunun çözülmesi için halkla ilişkiler birimine başvurur.

Dünyanın hızına ayak uydurmaya çalışırken, bir gölgede oturup soluklanmaya, nefes alıp veriyor olmanın hazzını hissetmeye, gökyüzünde olup bitenlerin ruhunu dinlendirmesine fırsat bulmak oldukça güçtür.

İnsan doğası gereği, hayatın akışına kapıldığı zaman kendi yaşamında da alışkanlık körlüğüne yenik düşüyor. Bu körlük ancak bir kırılma, çatışma ya da yıkım ile aşılabiliyor.

Fakat onlar da başka bir birime gönderirler. Gittikleri her birim bir başka birime yönlendirir ve hiçbir şekilde sorunları ile ilgili bir muhatap bulamazlar. Fakat Watanabe, geç de olsa o bataklığa canlılık kazandırmak ister. Bu canlılık onun tek yaşam belirtisi olacaktır.

Bürokrasinin o kalın zincirlerle örülü kısırdöngüsünü tek başına kafa tutarak kırıyor Watanabe. O bataklık artık onun çabalarıyla bir çocuk parkına dönüşüyor. Zıtlıkları bir araya getirerek estetik yaratmayı iyi bilen Kurosawa, burada da maharetini gösteriyor; bu park ile yaşamına anlam kazandıran, ilk kez yaşadığını hisseden Watanabe, yine bu parkta yaşamını kaybetmiştir. Onu son gördüğümüzde akşam vakti kar yağmaktadır ve o parktaki salıncakta sallanarak “Hayat kısa, âşık olun bakireler” şarkısını söylemektedir.

Watanabe’nin evinde onun anısına hazırlanan köşede çiçekler ve tütsüler arasındaki fotoğrafını gördükten sonra filmin son bulacağı zannediliyor. Zira kahramanımız hayatının geri kalanında yaşamanın ne olduğunu tatmak istemiş, bunu başardıktan sonra da hayatını kaybetmiştir. Fakat her ne kadar hayat onun için son bulmuş olsa da duygusuz ve ruhsuz bürokrasi için devam etmektedir. İnsanların kendi nefisleri karşısında ne kadar aciz kalabildiklerini, bürokrasinin şehvetini flashbacklerle yansıtıyor yönetmen. En başta bu bataklığın sorumluluğunu üstlenmek istemeyen, Watanabe’nin gayretlerine engel olmaya çalışan birim amirleri ve belediye başkan yardımcısı artık çocuk parkını onun değil, kendi birimlerinin yaptığı konusunda birbirleriyle tartışmaktadırlar. Üstelik bunu belediyede ya da dışarıda bir yerlerde değil Watanabe’nin yas evinde yapmaktadırlar. Fakat Kurosawa filmin finalini birbirine düşen bu birim çalışanlarına değil, Watanabe’nin sayesinde yapılan parktaki çocukların cıvıltılarına bırakır. Watanabe’ye karşı en çok vefayı gösteren kişi yine yönetmenin kendisidir.

Kurosawa her ne kadar Watanabe’nin yaşamı ya da yaşayamayışını göstererek izleyicileri varoluşsal bir sorgulamanın içine çekmeye çalışsa da asıl söylemek istediklerini yardımcı karakterlerini kullanarak söylüyor. Filmin ilk sahnelerinde öleceğini öğrendikten sonra yaşamaya çalışan Watanabe’yi eleştiren roman yazarı; “Biz insanlar çok gafil yaşıyoruz. Yaşamın güzelliğini ancak ölümle yüzleştiğimizde anlıyoruz. Ama içimizden çok azı ölümle gerçekten yüzleşebiliyor. En kötüsü, ölene dek yaşama dair hiçbir şey bilmeyenler.” diyerek aslında bizleri de yaşam ve ölüm gerçeği ile yüzleştirmek istiyor.

Yaşamaya nereden başladığımızı hatırlıyor muyuz ya da gerçekten yaşıyor muyuz? Sürekli yetişmeye çalıştığımız yarınlara hızla koşarken Akira Kurosawa’nın bu filmi devasa bir kavis gibi karşımıza geçip hızımızı yavaşlatıyor, biraz soluklanmamızı hatta Watanabe’nin yıllardır seyretmeyi unuttuğu günbatımına durup bir bakmamızı istiyor. Kısaca, kendi filmimizin en güzel yerinde uyuyakalmayalım diye biraz durup dinlenelim istiyor.

BEN PASLI BİR ÇİVİYİM

Bilge Doğan

Bir demir ocağında doğdum. İncelikli dokunuşlarla var etti beni ustam. Benim bahtıma da bu güzel ellere doğmak düştü. Beni cevher olarak yaratandan sonra bu güzel ellere emanet olunuşum keşke bir ömür sürseydi...

Sürmedi, böyledir hep, üzgünüm. Bir eski kamyonetin arkasında, boğazımda bir düğümle başladı dünya yolculuğum. Bir marangozun atölyesinde buldum kendimi. Kesilen biçilen onca ağaç parçasının tozunda bekledim de bekledim. Marangoz ve her yaştan birkaç çırak ilk yoldaşlarım oldu. Radyoda güzel nağmeler çalar, öğlen yemeklerinde tatlı tatlı sohbet ederlerdi. Bazen et, ayran bazen peynir, karpuz, üzüm, ekmek olurdu yemekleri. Demli çayını içip sarma sigarasını tüttürmeden işe başlamazdı usta. Onlar akşam ezanından sonra gider ve kapkaranlık geceler başlardı, boğazımda belirsizlik düğümü...

Bir gün benim içinde olduğum kutuyu çekti önüne usta. Bir sürü parça kesilmiş, hazırlanmıştı. Beş çekmeceli bir komodinin en üst çekmecesinin sol yanında yerimi almıştım. Acı kahveye boyanmış ve iki kez verniklenip kurumaya bırakılmıştım.

Kamyonete yüklendim bir sıcak yaz günü. Yakınlarda olmayan bir mahalleye, dar sokaklardan geçe geçe özenle sürdü şoför arabayı. İki katlı, bahçeli, eski ama görkemli bir konaktı artık evim. Evin hanımı yeni komodinini, etrafı oyma işlemeli bir aynanın tam karşısına yerleştirdi. Tüm efkârım dağılmıştı.

Demirci ocağında dövüldükten sonra günlerce belki de aylarca belirsiz bir bekleyişin içine düşmüştüm. Korkuyla doluydum. Onlarca ağacın tozunu yutmuştum. Dünya denilen yeri anca kamyonet arkasında seyretmiştim. Marangozun çıraklarıyla sohbeti, öğüdü, kızması kadar öğrenebilmiştim her şeyi.

Kadim bir yatak odasını yurt edinmiştim şimdi. O zaman tüm tedirginliklerim ve korkularım uçup gitmişti. Bu rahat sürse gitse başka bir şey istemezdim. Ta ki karşımdaki ayna rahatımı bozup içime bir sızı düşürene kadar... Evin hanımının sıkça önünde durduğu ve dertleştiği boy aynasından gözümü alamaz olmuştum. Marangozun çayını, sigarasını içerken, radyodaki bazı hoş nağmeleri duyunca uzaklara dalıp kederle hüzün arasında gidip geldiği anlar geldi aklıma. Aynaya baktıkça içimi hem bir bahtiyarlık kaplıyor hem de korkuyla irkiliyordum. Aklım başımdan gidiyor, divâne oluyordum.

Aynaya bakmak tüm dünya güzelliklerine, doyumsuzca sarılmak demekti benim için.

Aynaya bakmak tüm dünya güzelliklerine, doyumsuzca sarılmak demekti benim için. Radyoda duyunca zamanında hoşuma giden bir nağmede, "Hiçbir şeyde gözüm yok/ Sen yanımda ol yeter." diyordu. Ömrümce aynayı seyreylesem bir "of" çıkmazdı ağzımdan. İyi bir ustanın elinden çıkma oymaları ikindi güneşi vurunca beni çıldırtırdı. Sabah güneşi benim üzerime yansıdığında o da beni izliyor olurdu, bunu yürekten hissederdim. Gönlümün kapıları sonuna kadar açık, onu bekler dururdum. O nazlı bir kızdı, hanımının dert ortağıydı. Bu evdeki insanların sevinçleri, kederleri ve hüzünlerinin tanığı, en çok da kırgın hayatlarının şahidi bir dosttu.

Yıllar yılları kovaladı. Aşkım ve hüznüm yoldaşım oldu, boyam döküldü, ahşabım eskidi, belim büküldü. Biz eskidik, boyalarımız soldu, ahşabımız döküldü. Evin yaşlanan hanımı bir gün aniden eşini kaybetti. Yuvadan uçup giden evlatlar arkasına dönüp bakmadı. Can yoldaşını kaybeden hanımımız onca zamandır ısrar eden müteahhide etraftaki birkaç evle birlikte bu eski konağı da verdi. Kirasını çocuklarının ödeyeceği küçük bir daireye göçecek olan hanımımız, biz eskiyen mobilyalardan kurtulmak istedi. Böyledir dünyanın yasası, her şey eskir. Bir eskici kamyonetinin arkasına aynadan ayrılığın yüreğimi parçaladığı bir gün yüklendim. Bu yarayla, bu dertle ölümeydi bu sefer yolculuğum.

Böyledir dünyanın yasası,
her şey eskir.

Çiviydim ben, iki şeyi birbirine tutturmaya yarardım. Tarihim çok eski zamanlara dayanırdı. Dayanıklı madenlerden yapılmıştım, atalarım tarihe şahitlik yapmış, onca savaşa felakete dayanmışlardı. Savaşlardan yıkılan şehirlerden arta kalan harabelerde acıyla kalakalmıştık. Medeniyetlerin varoluşuna dayanırdı nerdeyse icadımız. Tüm bunları düşündüm, dayanıklı madenlerden yapılmıştım elbet ama ben bu acıya dayanamazdım.

Günler günleri kovaladı mağara benzeri izbe bir eskici dükkânında. Ben her gün ağlıyordum, pas akıyordu her yanımdan, kimse görmüyordu; radyodan öğrendiğim hüzünlü nağmeleri söylüyordum, kimse duymuyordu. Dükkânda işler tüm hızıyla devam ediyordu. Eski eşyalar parçalanıp işe yarar kısımları ayrılıyordu. Beni işe yarar kabul edip ahşabımdan ayırdılar. Eskiyen ve dökülen ahşap, yakılacaklar arasına atıldı. Beli fakirlikten bükülmüş bir adam gelip beni alana kadar kederimin içinde, kaderime razı ağlıyordum.

Fakir ama huzurlu bir yuvanın eskiyen ve bozuk kapısına tamir için alınmıştım. Adamcağız boyası solmuş kapıya özenle çaktı beni. Camdan oluşan üst kısma yakındım. Hem odanın içine hem sofaya hâkimdi bakışlarım. Ben yine ağlıyordum, eski kapıya boylu boyunca pasım akıyordu ama kimse umursamıyordu. Adamla kadın muhabbetle sohbet eder, çocuklarını şefkatle severlerdi. Adam sıkıntılarını anlatır kadın dinler; bazen kadın adamın göğsünde ağlardı. Onları izlerken acım zaman zaman dinerdi. Çok sürmeden, acı bir hançer göğsümü defalarca deldiğinden yaram yeniden kanamaya başlardı. Yar bildiğim aynam nerelerdeydi diye düşünür yine ağlamaya başlardım.

Rüyalarımda görüyordum aynayı sadece. Dünyam ve gerçeğim rüyalar olmuştu artık. Evde hayat, keder ve fakirlikle devam ediyordu. Ben toprağa karışıp gitmek, son nefesimi vermek isteğiyle ve aynanın hasretiyle her daim rüyaya yatıyordum. Kadın bir gün hastalıktan ölünce çocuk babasına sordu, "Yanında olmalıydı anneler çocukların, annem nerede ?.." . Yanımda olmalıydı aynam benim, simdi nerede diye soruyordum ben de. Ben paslı bir çiviydim, ne işe yarardım artık? Ağlayıp inlemelerim kıyamete kadar devam edecekti; çiviydim, dayanıklıydım; yazgımdı uzun yaşamak ama buna nasıl dayanacaktım?..

BULUNMAZ NİMET

Betül Karapınar

Neden olduğunu anlamadığı, şaşıp kaldığı bir durum yaşıyordu Abdullah son altı aydır… Eşine bir haller olmuştu. Kırk iki yıldır evlilerdi ve bu kadar uzun sürmemişti hiçbir hastalığı; hiç alışık değildi bu duruma... En çok canını sıkan da hastalığının ne olduğunu bilmeyişiydi. O kadar gezmeye rağmen ellerinde ne bir hastalık ismi ne bir tedavi biçimi vardı. Eşi evlendikleri günden beri en fazla bacaklarının, bazen de belinin ağrıdığından dert yanar veya nezle olur bir iki gün yatar kalkardı… Üstelik bu sırada da ne işlerini aksatır ne de kendisine ihtiyaç duyardı. Bu seferki durum çok farklıydı. Altı aydır ne zaman yastığa başını koysa başı uyuşuyor, hatta onun ifadesine göre şimşekler çakıyordu kafasının içinde. Bu durum uykuya kadar sürüyor, gece uykusu bölük pörçük olunca haliyle sabah kahvaltı da hazırlayamıyordu. Ve tam altı aydır kendisi hazırlıyordu kahvaltıyı!

Bir de son zamanlarda gündüzleri evde de bu haller geliyordu; ama evden çıktıklarında hiç bu kafa uyuşmaları olmuyor, şimşekler çakmıyordu karısının kafasında. Hiç anlamıyordu son dönem yaşadıklarını hiç…

Oysa bugüne kadar ne kadar düzenli ne güzel bir hayatları vardı. Kocaman bir aileleri vardı. Anne babasıyla, dört çocuğuyla hep beraber yaşıyorlardı. Kardeşlerin en küçüğü olması nedeniyle evlenince de doğduğu evde kalması ve büyüklerine bakarak ocağı tüttürmesi Abdullah'ın doğal görevi olmuştu. Üç kız, dört erkek yedi kardeş… Hepsi tüm özel günlerde, kandillerde, bayramlarda aile ocaklarında hep beraberlerdi. Çocuklar, torunlar, herkes kocaman sofralarda buluşurlardı. Herkes gıpta ederdi bu buluşmalara. Annesi şükür ki hâlâ hayattaydı. Ama babasını geçen yıl toprağa vermişlerdi. Büyük oğluyla kızlarını evlendirmişler, iki de torunları olmuştu. Yıllar ne çabuk akıp gitmişti… Evlendiklerinde kendisi yirmi beş, eşi henüz on beş yaşındaydı. Aralarında on yaş vardı ama o zamanlar böyleydi bu işler. Annesi beğenmiş, "küçük, gözü açılmamış bir kız" aramış ve sonunda Şükriye Hanım tam eğitimine alacak, hizmetlerini görecek bir "gelin" adayı bulmuştu. Nimet aile için tam bir nimet olmuştu sonrasında. Yetimdi Nimet; annesi evlenmiş ona dul babaannesi bakıyordu. Köy yeriydi, iyi bir kısmet olursa bekletmemek, evlendirmek lazımdı kızları. Abdullah işinde gücünde varlıklı ailenin çocuğuydu; vermeyip ne yapsındı turşusunu mu kursundu babaannesi?

Yıllar ne çabuk akıp gitmişti... Evlendiklerinde kendisi yirmi beş, eşi henüz on beş yaşındaydı.

Böyle geçmişti yıllar. Bir ayakları köyde, bir ayakları şehirdeydi. Kendisi babasının açtığı dükkânda esnaftı ama ailenin tüm tarla, bağ bahçe işleri, ektirmesi, biçtirmesi, budaması onun sırtındaydı. Yazları aile köye gider, o da karısını hafta sonları köye gidebilirse ancak görürdü. Nimet sadece evde değil kendi tarlaları, bağ bahçelerinde çalıştığı gibi eş, dost, akrabanın da tarla işlerine yollanır ve hiç itiraz etmeden gider, yüzlerini hiç kara çıkarmazdı sağ olsun… Kendisi ufak tefek ama güçlü, dirayetli, çalışkandı. Annesiyle arada sıkıntılar çıkardı ama babası, evlenirken "o işlere hiç karışma sen" dediği için hiç ikisinin arasına girmez, bazen odalarında Nimet'i ağlarken görür ama görmemezlikten gelirdi. Babasının bir bildiği vardı herhalde… Çocuklara da tüm ev halkı tarafından bakılıyordu zaten. Sonuçta annesi de az yorulmuyordu. Bazen konuşmak isterdi karısı ama hiç yalnız kalamazlardı; ev hep doluydu. Bu aslında güzeldi, bereketliydi. Babası hep böyle olsun isterdi ve ev baba ocağı olunca da haliyle herkesin uğrak yeri olurdu. Karşılıklı konuşmak, Nimet'i dinlemek, sohbet muhabbet hayaldi. Sağ olsun babası, hep birlikte otursunlar ister, kendi yatmadan kimsenin yatmasına izin vermezdi. Böyle olunca da Nimet, yatağa girer girmez uyurdu. Gece boyunca çocuklar uyanır, hepsi aynı odada yattıklarından ne uykudan ne geceden bir şey anlarlardı. Hep söylenirdi Nimet; ama yine de işinden gücünden geri kalmaz, çocukların da anne babasının da bakımını ve hizmetini ihmal etmezdi. Allah'tan çocuklar okul çağına geldiklerinde, babası onlara evde bir odayı boşalttırıp vermişti de odalarında yalnız kalabilmişlerdi. Evin trafiği genelde, kendisi işe gidince başlardı. Nimet her sabah kahvaltısını hazırlayıp yolcu ederdi onu. Kendisi tamamen işleri devralınca babası artık çalışmamaya başlamış, evden kahveye kahveden tarla bahçe teftişine günleri geçiriyordu. Arada dükkâna da uğrar kuruşu kuruşuna hesap alırdı; patron oydu sonuçta… Dükkânın ve tarla bahçenin geliri kardeşlerin hepsine eşit pay edilirdi. Nimet, "biz çalışıyoruz niye bize farklı verilmiyor" der, annesinin deyimiyle "fesatlık" yapardı. Ona göre tüm mal mülk babasının ve annesinindi. Nasıl isterlerse o şekilde bölerlerdi. O sadece çalışır evin kalabalığıyla, bereketiyle, curcunasıyla övünürdü. Herkes gıptayla bakar "bu devirde nasıl tutkunsunuz kardeşler birbirinize…" derlerdi. Ama Nimet çocuklar büyüdükçe daha yüksek sesle söylenmeye, çocuklardan da destek almaya başlamıştı. Nimet'e hep "bak çocuklarımız nasıl mutlu, şenlikli, büyük, bereketli bir evde büyüyorlar…" derdi ama bunu anlatamazdı. Annesi yaşı ilerledikçe işlerden yavaş yavaş çekilmiş, "kızların yardım etsin artık" deyivermişti. Ama kızlar da okumaya kafayı takmış, derslerini bahane edip kaytarmışlardı hep işten güçten. Asıl okumasını istediği oğlanlar dururken kızlar hevesliydi okumaya. Oğlanlar haylazlık peşindeydi hep; zorla bağda bahçede dükkânda tutardı onları.

Bazen konuşmak isterdi karısı ama hiç yalnız kalamazlardı, ev hep doluydu... Karşılıklı konuşmak, Nimet'i dinlemek, sohbet, muhabbet hayaldi.

On yıl kadar önce, annesi bir sabah felç geçirmişti; ne yaptılarsa da bir daha yürütememişlerdi. Bir tarafını kullanamıyor, yatağa tam bağlanmasa da zarurî ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Nimet, çocuk gibi bakıyordu annesine. Bir güne bir gün bakmaktan şikâyet etmemişti Allah var… Fakat annesinin söylediklerine çok takılıyordu. Oysa son yıllarda annesinin aklı iyiden iyiye gitmişti. Artık onun sözüne bakmamak gerekti. Yürümeye çalışırken bacaklarını oraya buraya vuruyor, haliyle morarıyordu. Bu morlukları eve gelen herkese gösterip "beni dövüyorlar!" demişse bile buna kim inanırdı ki? Nimet işte böyle küçük şeylere takıyordu. Herkes bilmiyor muydu ne olduğunu? Ama gel de bunu anlat Nimet'e...

Nimet, kızların anneleriyle fısıltıyla konuştuğunu, kendisi gelince sustuklarını söylediğinden beri biraz kuşkulanmıştı kardeşlerin tavırlarından. Ama yine de bunca yıldır yaptıkları fedakârlıklara bu kadar kör olabileceklerine inanmak istemiyordu. Gerçi belli de olmazdı bu işler; nitekim babasının vefatından sonra kardeşlerinin mal paylaşımında kendi oturdukları evlerinde de hak iddia etmeleri onun da canını sıkmış, babasına içten içe kızmıştı tapuyu üstlerine yapmadığı için... Oysa hep derdi "bana bir şey olursa bu ev sizin." diye ama bu yetmiyordu işte. Tüm bunları kendisi sineye çekiyordu ama ne çocuklar ne de Nimet sineye çekiyor, haksızlık bu diyor başka bir şey demiyorlardı.

Bir gece annesi yanına çağırıp, Nimet'i şikâyet edip, ona kötü davrandığını, kollarını çimdiklediğini, hatta kızlarının çantalarından para aldığını anlatırken Nimet duyup kıyameti koparmıştı. Artık annesinin aklı gidip geliyordu, ona uymamalıydı, ne dese "tamam anne" demeliydi. Başka çare var mıydı? Ne gelirdi ki elden? Ama Nimet evde gitgide daha tahammülsüz, daha asık suratlı davranır olmuştu. Neler söyleyeceğini artık bildiği için de soramıyordu halini hatrını. Sanki artık gözlerinin ışıltısı gitmiş, uzaklara dalıp donuk donuk bakıyordu.

Başka çare var mıydı?
Ne gelirdi ki elden? Ama Nimet evde gitgide daha tahammülsüz, daha asık suratlı davranır olmuştu.

Altı ay kadar önce, bir gece Nimet tam yatacakları zaman, yastığa başını koyar koymaz çığlık atmaya başlamıştı. "Başımda şimşek çakıyor, elektrik veriyorlar sanki!" diyor, başını elleriyle sıkıyordu. Çok korkmuştu; yoksa annesi gibi ona da mı felç gelmişti? Hemen, apar topar gitmişlerdi acile. Hastanede tahliller yapmış filmler çekmiş, onu koca koca makinelere sokmuş ama hiçbir şey bulamamışlardı. Sonrasında bu haller gecelerden gündüzlere geçip ve bir de dayanılmaz baş ağrıları başlayınca Nimet sürekli yatar olmuştu. İşler aksıyor, sorumluluklar kendisine kalıyordu. Annesinin bakımını o yapıyor, hatta kahvaltıyı bile kendisi hazırlıyordu. Doktor doktor geziyorlardı altı aydır. Nimet bir çanta ilaç alıyordu, ama faydası yoktu. Hatta doktorlardan bir sonuç alamayınca, eş dost hangi hocayı dedilerse gitmişler, muska üstüne muska yazdırmışlardı ama nafile… Geçmiyordu hastalığı ve dönmüyordu eski haline bir türlü. Bulundukları şehir yetmeyip komşu şehirlere de gitmiş, yine de bir çare bulamamışlardı. Hayret ki hayret; dışarı çıktıklarında tutmuyordu bu maraz… Acaba güneş mi iyi geliyordu ki? İşi gücü bırakıp onu sürekli dışarıya çıkaramazdı ya! En son gittikleri doktor ellerine bir not verip psikiyatriye yollamıştı. Hâlâ şaşırıyordu; deli miydi ki Nimet? Hiç de öyle bir hali yoktu… Sakin sakin oturuyordu hastane koridorunda. Bir elindeki sevk kâğıdına baktı, bir de Nimet'e… Kafasında bir sürü soru, vurdu doktorun kapısını…

FİŞ

Tuğçe Gök

Nihayet vardım. Anahtarı cebimden çıkartıp kilide sürdüm. Pas tutmuş kilit, kullanan yok ki... Zor zahmet açtım köhne kapıyı. Bu defa hoş karşılanırsam bir marangoza yenisini sipariş edeceğim. Ayakkabılarımın bağcıklarını çözmeye dermanım yok. Parmak uçlarımla topuklarından sıyırıp bıraktım dışarıda. Görseydin yine tembel işi yaptın derdin sen.

İçeri adımımı atar atmaz bıçak gibi boğazıma dayandı sessizlik. Eşyalar tozlu, odalar rutubetli. Oturma odasındaki orta sehpanın her zamanki yerinden bir santim bile oynamadığına yemin edebilirim. Pencerenin önünde asırlardır sulanmadığı için solup gitmiş çiçekler, kenarda köşede beyaz bohçalara sarılmış naftalinli kıyafetler, perdelerin üzerinde örümcek ağlarından koca bir cumhuriyet... Kısaca; her şey aynı.

Yine de bir şeylerin aynı kalması güzel. Bir şeyler aynı kalmayı becerebilmişse bunu bir melodiyle kutlamak gerekir. Dudaklarımı büzüp ıslık çalsam olmaz; eve ifritleri falan toplarız neme lâzım, dersin sen. Müzik listemden bir şeyler desem; artık bir müzik listem yok. Televizyonu açtım, adına Hit dedikleri laylaylar... Kanallar pespaye. Çantamı bir kenara atıp koltukların üzerinden tozlu çarşafları çektim. Perdeleri, -olası örümcek saldırılarından korunmak için- yarım metrelik mesafeden kolumu uzatarak açtım. Günışığı doldu içeri. Senden hâlâ ses yok. Orada olduğunu biliyorum. Ama seni saklandığın yerden çıkartmak, babamı gittiği yerden döndürmekten daha zor.

Kutlamadan vazgeçip kitaplığa yanaşıyorum, rastgele bir kitap seçiyorum iş olsun diye: Maupassant! En güzeli bu. Öykü ve dinginlik. İlk cümleyi okuyorum, sen geliyorsun aklıma. Kış günü, ranzalı odanın köşe minderinde oturuyorum. Sen dönen sandalyenin üzerindesin. Gölgen, cılız gölgen; arkandaki duvara kübik tablolarda olduğu gibi eşit uzantılarla vuruyor. Cetvelle duvara çiziyorum gölgeni. Dalgınım. Başını uzatıp, seninle çok güzel susuluyor diyorsun. Ne kadar doğru olsa da içten içe doğru oluşuna, onu doğru yapan şeylere sırtımı döndüğüm söz.

Başını uzatıp, seninle çok güzel susuluyor diyorsun.

"Birbirlerini hoşnut etmek için durmaksızın konuşmaya gereksinim duymayan dostların sessizliğiydi bu." Ne zaman sussam, bu sözü hatırlıyorum. Ama artık susmamayı öğrendim. En azından konuşabilmek için geçerli tek yolun susmak olmadığını fark ettim. Bu aynı zamanda sana gelişimin de sebebidir.

Alışılagelmiş bir hayattan çok daha fazlasını yaşadığımızı ikimiz de biliyoruz. Belki de bilmemiz gerektiği için biliyoruz. Sahilde insanlar müzik yapıyor, duyabiliyoruz. Biri patates kızartıyor apartmanda, kokusunu alabiliyoruz. Sokakta artık top oynayan çocukların gürültüsü yok. Onun yerine vızır vızır araba sesleri doluyor pencereden içeri. Arada bir veremli egzozlar geçiyor, duyuyoruz. Sabahlar öğleye, öğle ikindiye, ikindi akşama, akşam da geceye dönüşüyor dışarıda. Evde bir duvar saati olmasa da bunu biliyoruz. Hissediyoruz. Sen ve ben, bu eve adım attığımız ilk günden beri yaşıyoruz. Ötesi yok. Duymak, hissetmek, görmek ve aramak yaşama dair. Bunları yapabiliyor olduğumuzdan, tıbben ve fizyolojik olarak yaşadığımızı söyleyebiliyorum. Ama sen aramayı bırakalı çok oldu. Duymayı ve görmeyi de. Bazen ellerini üst üste koyup düşünüyorsun. Neyi düşündüğün önemsiz. Hâlâ düşünüyor olmana şaşıyorum ben. Dışarıda bir hayat, derin suları ve taze damarlarıyla akıp gidiyorken, yıllardır bu dört duvar arasında kendi başına eskiyen koltuklar gibi yitip gidiyorsun.

***

Neyi düşündüğüm önemsiz. Hâlâ düşünüyor olmamı düşünmedi kimse. Bir insan ellerini üst üste koyup düşünmeye başlayınca neler olur diye sormadı kimse. İçinde hangi surların taşları devrilir, o taşların altında hangi günahlar ezilir; ezildikçe küf kokusu sarar etrafı…

Senin aldığın naftalin kokusu; burnuna değen, hâlâ aynı kaldığına sevindiğin koku; ezilen günahımın küf kokusunu bastırmak için. Bir zamanlar duvara çizdiğin gölgem, naftaline yenik küfün içinde kayboldu. Dışarıda taze damarlarıyla akıp giden hayat, bütün bir yol boyunca kıvrıldı, kıvrıldı ve sonunda tazeliğinden eser kalmamış damarlarını ince yeşil şeritler hâlinde getirip ellerimin üzerine bıraktı. Şimdi ne zaman eğilip ellerime baksam, yeşil damarlar kalın birer halat olup boynuma dolanır; günahımın vebâliyle külçeleşmiş boynuma...

***

Senin bu gamlı baykuş hallerinden mi bilmem; ne zaman apartmanın kapısından içeri girsem bir cinayet senaryosu çörekleniyor üstüme. Şofben hortumunu boyna dolayıp var gücüyle sıkan, mutfaktan koskoca kasap bıçağını kapıp ciğerin altına saplayan, revolveri iki kaşın ortasına dayayıp gözünü kırpmadan tetiği çeken, alnın çatısına palayı fırlatıp kelleyi kabak gibi yaran; ya da öyle bir anda, tak diye değil de her gün yavaş yavaş, aşına suyuna zehir kata kata… Musibet insanlar. Kanlarına iblis kaçmış onların. Nasıl kıyar insan? Hele ki sevdiğine... Neydi babamın o veciz sözü: “Sevmek ölüme denk olur da ölüm sevginin sonu olmaz.” Doğru oluşuna, onu doğru yapan şeylere ömür boyu minnet duyduğum söz...

Neyse geçelim bu bahsi; apartman hâlâ pis. Merdivenleri çıkarken toz kokusu ciğerlerine işliyor insanın. İki numaranın kanişi hâlâ yaşıyor. Sesi geliyordu içeriden. Üçüncü kat boşalmış. Dolar yakında. Okul açılınca üniversite öğrencileri akın eder yine. Kira ucuz, manzara müthiş. İstanbul gibi yerde böyle apartman zor bulunur. Biz de seninle üniversite yıllarımızda bulmuştuk burayı hatırladın mı?

Hatırlarsın sen, unutmazsın. Hafızan dinçtir. Yılgındık o zamanlar, ayağımızın altından yer çekilmiş de olduğumuz yerde dımdızlak kalmışız gibi. Koca şehirde gencecik iki kız, ne yer ne içer… Sen üniversite son sınıftın, ben daha yeni kazanmıştım. Ben liseyi bitirene kadar köyde üç yıl yolunu gözledik senin. Tatile geleceğin günler evde bir şenlik olurdu. Yemeği erkenden hazırlar koyardık dolaba. Babam bahçedeki söğüdün dalına salıncağını kurardı. Ablan gelince yine sorar, hazırda dursun diye. Ne çok severdik o salıncağı. Hâlâ yerinde mi dersin?

***

Yine de bir şeylerin aynı kalması güzel. Bir şeyler aynı kalmayı becerebilmişse bunu bir melodiyle kutlamak gerekir.

Sonra büyüdük, zaman çabuk geçti. Ben üniversiteyi kazandım İstanbul’da. Büyük şehir, koca şehir, yutar adamı... Babam yutmaz dedi, gideceksin. Atladık otobüse beraber. On yedi saat, geceli gündüzlü. Yolda çok düşündüm. Çok suçladım kendimi. Koskoca altı yıl. Bu adam ufacık emekli maaşıyla nasıl yetip yetiştirecek. Daha bir de Oya var lisede. İki çocuk birden… Ne olur ne biter derken bir baktım koskoca deniz. Boğaz’mış adı. İstanbul Boğazı. İki yanımızda vızır vızır arabalar, otobüsler... Nasıl şaşırmıştı Oya, nasıl sevinmişti. Abla demişti, gör bak; ben de burayı kazanacağım, geleceğim yanına. Ben dönüp sana baktım.

Başımı iki avcunun arasına alıp dedin ki: "Hadi benim güzel kızım. Senin maraton Boğaz'dan başlıyor. Altı yıl buradasın iyi bak. Sonra elinde diplomayla koşup geleceksin babana. Belki o zaman beni de iyi edersin."

Beni yakan bu sözündür işte...

***

Beşinci kattan sonrası çok zor geliyor. Dizlerimin bağı çözüldü yine. O günden beri gerekmedikçe dışarı çıkmadığını biliyorum da, gerekip de çıktığın vakit şu merdivenleri nasıl tırmanıyorsun acaba? Saydım, bizim kata kadar tam doksan iki basamak var. Matruşka gibiler, hepsi birbirini doğuruyor. Neyse ki tozlu da olsa koltuklar hâlâ yerlerinde duruyor da ayaklarımı uzatıp dinlenebiliyorum. Hazır içeri güneş de girmişken, bir çay demlesem, açar mısın kapıyı? Açsan da konuşmazsın değil mi... Perdeyi kapatıp geri dönersin odana. Böyle değildin sen hiç. Hatta ben böyleydim eskiden, ergen triplerim falan vardı, susardım günübirlik. Şimdi sen susar oldun. Kendi içinde sallanıp duruyorsun. Boş bir salıncaktan farkın yok...

***

Bahçeye kurduğun salıncağı sallarken görmüş seni Oya. Matruşka bebeğimi sallıyormuşsun usul usul. Bir elinde de telefonu vardı, dedi; bendim konuştuğun. Sesinden anlamıştım; bir şey vardı. Telefonu avcumda sıktım, sıktım... Ellerim ter içinde, yüreğim ağzımda, bıraksalar koşa koşa geleceğim yanına. Gelemedim... Sonra telefon düşmüş elinden, oracıkta yığılıp kalmışsın. Omurları çekilmiş de etleri üzerine yığılmış gibi dedi Oya. Düşünmedim hiç. Düşünsem çıldıracaktım. Komşular sağ olsun hastaneye kaldırmışlar hemen. Aynı gün İstanbul'a sevk. Çalıştığım hastaneye getirdiler seni. Dünya başıma yıkıldı derler ya, işte öyle. Dünya başıma yıkıldı, ben de ezildim altında. Yedi doktor birden girdi ameliyatına. Beni almadılar içeri. Bekledik kapının önünde saatlerce. Oya hep ağladı. Başını göğsüme yaslayıp ağladı. Ben hep bekledim. Korktum. Sana bir şey olmasından korktum.

Sonra baba, seni bir makineye bağladılar. Yemen içmen, soluk alıp vermen hep bu makineymiş artık. Gülmezmişsin artık. Konuşmazmışsın. Bizi görmezmişsin artık. Uzuuuuuuun bir uyku. Onun da âkıbeti prize taktıkları fişe bağlı.

Hastanenin kapısından bir taksi çevirdim, eve gönderdim Oya'yı. Bilmesin istedim... Sonra geri döndüm, yattığın odanın camından uzun uzun seyrettim seni.

Önce evimizin kapısı açıldı, sonra mutfaktan sevdiğim yemeklerin kokusu yayıldı içeri. Salondaki masanın üzerine bıraktığın kasımpatılar ilişti gözüme. Çocukluğumdan beri odamda sakladığın Matruşka bebeğim buruk buruk gülümsedi yüzüme. Bahçeye kurduğun salıncak bir öte bir beri sallandı yerinde.

Şimdi ne zaman eğilip ellerime baksam,
yeşil damarlar kalın birer halat olup boynuma dolanır; günahımın vebâliyle külçeleşmiş boynuma...

Bu defa boş...

Boş salıncak gibi bir şey gelip kuruldu içime. Bir öte bir beri sallandı durdu.

Parmak ucumla camına vurdum yattığın odanın:

Tık, tık, tık, tık...

Sonra yanına geldim. Oturdum bir köşeye. Gülmüyordun artık. Beni görmüyordun artık. Bir kablo gördüm yerde. Takip ettim. Doğrudan prize gidiyor ucu.

Tuttum çektim.

ORTA ŞEKER

NURCİHAN KIZMAZ

kulpu kırık fincanı
ben alırdım hep
bir de köpüksüz olanı
fedakarlık mıydı bilmiyorum
bildiğim tek şey
çayı
sevmiyorum

çay yalnız adam işi
kahve muhabbet ister
şöyle kallavi bir
dost ister
üç vakte kadar

köpüklü köpüksüz fark etmez
hayat tadında olsun yeter
bazen hafif acı
ara sıra sütlü
çoğu zaman orta şeker

MÜŞTAK BİR KOMEDİ: ŞAİR EVLENMESİ

Derya Özer

Tanzimat dönemi şair ve yazarlarından olan İbrahim Şinasi, yurt dışındayken dikkatini çeken tiyatronun, toplumu dönüştürmek için etkili olduğunu gözlemler. Batılı tiyatro anlayışını Devlet-i Âli'ye taşımak ister. 1859 yılında yazdığı Şair Evlenmesi sahnelenmeyince, kendi çıkardığı Tercüman-ı Ahval gazetesinde tefrika eder.[1] Eser yazılmış ilk Türkçe oyun değildir. Ancak Batılı anlayıştaki tiyatro normlarını uygulayan ilk oyun olarak anılır.[2]

Şair Müştak Bey, sevdiği Kumru Hanım'la nikâhlanır. Arkadaşı Hikmet de bu sevincine ortaktır. Ancak Ziba Dudu'nun gerdek için getirdiği kadın Kumru değil ablası Sakine'dir. Sakine'yi gören Müştak Bey, isyan ederek doğru kadını getirmesi için Ziba Dudu ve Habbe Kadın'a ısrar eder. Kadınların çağırdığı imam ve mahallelinin olaya dâhil olmasıyla Müştak Bey zor durumda kalır. Onu bu durumdan arkadaşı Hikmet Bey kurtarır.

Sakine'nin yaşı geçkindir. Kamburu vardır. Çirkin kabul edilen bir kadındır. Kumru'nun güzelliğiyle evde kalması ihtimal dışı görülür. Müştak Bey'e hile yapılmasının temelinde bu vardır. Kız kardeşinin sevdiğiyle evlendirilmesinin Sakine üzerindeki etkisi okuyucuya kapalı, Kumru'nun bu duruma üzüldüğü açıktır.

Mahallelinin olaya dâhil olduğu sahneler curcunadır. Ebüllaklaka, nikâhı kıyan imamdır. Yanlışlık olduğunu reddeder. Ona büyük kardeşin mahrem olduğunu söyler. İtiraz eden Müştak Bey'e sert çıkar. Atak Köse mahalle süprüntücüsü ve Batak Köse mahalle bekçisi olarak oradadır. Batak Ese, imamı destekler. Bekçilik yaparken geç saatlerde damat beyin taratordan[3] geldiğine şahit olduğunu söyler. Ebüllaklaka, edepsiz i'lâmını alıp Müştak Bey'i mahalleden kovmak gerektiğini söyler. Mahalleli bir ağızdan, *istemeyüz*, diye bağırırken gelen Batak Ese de koroya katılır. Arkasından sahneye dâhil olan Hikmet Bey, neyi istemediğini sorunca Batak Ese, konuyu bilmediğini ancak mahalleli

Şairin güçlü sezgileri vardır. Olayları kavrayışı, sentezi, analizi topluma yön verecek güçtedir.

1. Eserin Osmanlı Tiyatrosu için sipariş üzerine yazıldığı iddiası olsa da bu konuda ulaşılmış net bir bilgi bulunmamaktadır.

2. Şair Evlenmesi oyunundan önce yazılmış Türkçe oyun denemeleri için bkz. İbrahim Şinasi Şair Evlenmesi-İnceleme, Metin, Tıpkı Basım-; Prof. Dr. Abdullah Şengül;Kesit Yayınları; İstanbul, 2016; s.19

3. Tiyatrodan

bir konuda birleşmişse onların haklı olduğunu söyler. Arkadaşı soru cevaplarla olayı anlar. Yanına yaklaşarak gizliden küçük bir para kesesini imama gösterir. Rüşvet denemesini fark eden mahalleliyi yatıştırmak için onu azarlayan Ebüllaklaka, yan cebini işaret eder. Sonrasında lafını çevirir, büyük derken yaşça değil boyca büyük olanı kastettiğini söyleyerek geri adım atar. Rüşvet konusunda ısrarcı olanlara yemin ederek paraya dokunmadığını söyler. Prensip olarak bu doğrudur. Paraya eli değmemiştir ancak rüşveti kabul etmiştir. Mahalleli onun keskin dönüşünü de onaylar.

Özet olarak anlatılan bu sahneler, dönemin fotoğrafını ulaştırır bugüne. Ziba Dudu gibi kadınlar, birbirlerine yakıştırdıkları gençlerin evliliğinde ön ayak olurlar. Arabuluculuk evliliklerde önemli bir işleve sahiptir ve yakın zamana kadar toplumumuzda yaygınlığını devam ettirir. Habbe Kadın, gelini hazırlayan ve gerdek odasına getiren yengedir.

Atak Ese, Müştak Bey'in tiyatroya gidişini yadırgar. Sadece o değil, mahalleli de bunu ayıplar. Piyesin yazıldığı dönemde halk tiyatroya mesafelidir. Yabancı tebaanın yanı sıra Türk tebaa da tiyatrolar açmaya başlamıştır. Batı eğitimi alarak ülkeye dönmüş olan kesim, bu tiyatroların müdavimidir. Ancak halkın önemli kısmı geleneksel tiyatroya alışıktır. O dönemde kadınlar için kafesli bölmeler oluşturulsa da tiyatroya sadece erkeklerin gidebileceği inancı yaygındır.

Sahneye girdiği anda mevzunun ne olduğunu bilmeden mahalleliye katılan Batak Ese, sürüden ayrılanı kurt kapar yaklaşımının aynasıdır. Mahalledeki tek sesliliği ve olayların sorgulanmadan kabulünü yansıtır.

Hikmet Bey, piyes kişileri içinde en aklı başında görünenidir. Arkadaşını gelenekler konusunda bilgilendiren odur. Yazar, önermesini piyesin sonunda ona söyletir: *"İşte kendi menfaati için aşk ve muhabbet tellâllığına kalkışan kılavuz kısmının sözüne itimat edenin hâli budur."* Düğümlenen olayı çözen odur. Ancak rüşvetle çözüm yöntemi ahlaki değildir.

Müştak, şairdir. Şairin güçlü sezgileri vardır. Olayları kavrayışı, sentezi, analizi topluma yön verecek güçtedir. Sanatını ön görüsüyle icra eder. Aşk, gönülde filizlenir. Âşık duygularını şiirle ifade eder. Aşkın ayırt ettirici, birleştirici yönü şair kimliğiyle örtüşür. Ancak bu tespitler, Müştak Bey'de bulunmaz. O silik bir karaktere sahiptir. Kendini ifadede zorlanır. Yaşadığı toplumdan kopuktur. Kumru için yüz görümlüğü takması gerektiğini dahi bilmez. Anlık olarak yazdığı dizelerle eksiğini gidermeyi düşünür. Ancak bunlar sıradan sözlerdir. Evlenmek için ablasının izdivacını beklemesi gerektiğini de duymamıştır.

Tek perdelik oyun, görmeden evlenmenin eleştirisidir. Geleneksel tiyatroda da rastlanan konu bu eserde ironik bir eleştiriye dönüşür. Lakin Şinasi, Müştak Bey ve Kumru'nun evliliği üzerinden yaşananlara sembolik anlamlar yükler.

Müştak Bey, geleneklerin karşısındadır. Onun züppe bir karakter olarak piyeste yer alması, geleneksel olmayana, yeniliklere toplumun bakış açısıdır. Müştak Bey'in züppeliği genel görüşün aksine Batılılaşmayı yanlış anlayanlara bir eleştiri değildir. Bu züppelik durumu, toplum karşısında durabilen "birey" göndermesidir. Evlilik için toplumun uymasını beklediği ananeleri bilmez. Çünkü o özgür bir bireydir. İmama itirazları sisteme ve otoriteye başkaldırıdır. Sesinin cılızlığı, kendini birey olarak toplumdan ayırmış insanların azlığıdır. Onda, hürriyet hareketinin öncülüğünü yapabileceği liderlik vasfı yoktur. Sadece kendi çıkarı için adım atar. Yazarın, sistemden şikâyetçi ancak doğru adımı atamayan aydın göndermesi yaptığı da düşünülebilir. Zira bu tip insanların harekete geçmesi için ancak menfaatlerine dokunulması gerekir.

Hikmet Bey sistemi eleştirmez. Sistemin açıklarından, onu uygulayan insanların zaaflarından yararlanır. Ancak nihayetinde sistem içinde hareket eder.

Bilgeliği de gelenekselle çelişmez. Bilinen sınırda olmanın konforundan ödün vermeden yaşar. Müştak Bey sorgulayan, Hikmet Bey kabul edendir.

Şinasi'nin piyesi, Karagöz ve ortaoyunu etkisi olsa da Moliére'in farslarına benzer. Karakterler açısından piyesle Cimri arasında benzerlik vardır. Her iki eserde de sahnede iyi ahlâklı karakter yoktur. Hikmet Bey, Cimri'de kısa süreliğine gördüğümüz tek iyi karakter Anselme'yi andırır. Ancak müşkülünü rüşvetle çözme gayreti onu anılan karakterden uzağa düşürür. Rüşvet sahnesi de Zoraki Tabip'ten aynen alınır. Ziba Dudu, Moliére'in Cimri'sindeki arabulucu Frosen'den etkilenilmiş bir oyun kişisidir.

Eserde üzerinde durulması gereken bir diğer konu da mahalle imamına rüşvet verilmesi onun da bunu kabul etmesidir. Elbette ki bu bir ahlâk sorunudur ve bir imamın rüşvet alması mümkündür. Şinasi'nin piyesinde Ebüllaklaka adını verdiği bir imama yer vermesi bir gerçeğin oyuna yansıması mıdır yoksa Batı'da kiliseye karşı başkaldırının etkisiyle midir? Şinasi'nin uzun süre yurt dışında kalmış olması aldığı Batılı eğitimin etkisiyle piyesteki imam tiplemesini yazdığını düşündürür.

Âşık duygularını şiirle ifade eder.
Aşkın ayırt ettirici, birleştirici yönü şair kimliğiyle örtüşür.

Ebüllaklaka adı da bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Edebiyatımızda ve tiyatromuzda o dönemlerden günümüze kadar yer verilen imam tiplemelerinin ekseri sorunlu olduğunu da belirtmek gerekir.

Şinasi, iki perde olarak yazılan piyesin ilk perdesinin görülen lüzum üzerine çıkarıldığı notunu düşer. Nedeniyle ilgili bir açıklama yapmaması çeşitli yorumlara yol açar. Yönetime eleştirilerin yoğunluğu, geleneğe karşı açık bir karşı duruş gibi nedenlerle sansüre uygulanması akla ilk gelen nedenlerdendir. Böyle bir sansürün Şinasi gibi bir hürriyet savunucusu tarafından dile getirilmesini beklemek gerektir. Yazar, piyesin ilk perdesinde göreceklerine toplumun hazır olmadığını düşündüğü için bundan vazgeçmiş olabilir. Müştak Bey'le arkadaşının ilk ve son sahnelerdeki konuşmalarından damatla gelin arasındaki ilişkinin alışılagelenden "cesur" olduğu fark edilir. Birinci perdede buna dair sahnelere yer verdikten sonra yazarın tepkilerden çekinmiş olabileceği düşünülebilir. Öte yandan Sakine ve Kumru'nun anne babalarının piyeste hiç görülmemelerinin de tuhaf olduğunu belirtmek gerekir. Yazarın ilk perdede Ziba Dudu ile annenin plan kuruşlarına yer verdiği ama sonradan seyircinin bunu hemen bilmesinden vazgeçtiği de düşünülebilir.

İbrahim Şinasi, tiyatro konusuna yoğunlaşıp etki altında kalmayan yetkin oyunlara imza atmaz. Ancak vasatın üzerinde bir piyesle Türk Tiyatrosuna katkıda bulunur. Arkasından gelecek başka çağdaşlarının tiyatroyu fark etmesini sağlar.

O, tiyatronun sanatımızda hak ettiği değeri görmesine müştaktır.

KAYNAKÇA

- İbrahim Şinasi Şair Evlenmesi-İnceleme, Metin, Tıpkı Basım, Prof. Dr. Abdullah Şengül; Kesit Yayınları; İstanbul, 2016
- Şinasi; İbrahim Parlatır, Akçağ Yayınları; Ankara,2014
- Şair Evlenmesi; Şinasi, İstanbul, 2021
- Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi; Metin And, İletişim Yayınları; İstanbul, 2019
- Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi, Metin And, Yapı Kredi Yayınları; İstanbul, 2019

BİR KADIN...

Sevda Deniz K.

"İzin verirsen ben de seninle gelebilir miyim?"

"Anlamadım, niye benimle geleceksiniz?" diye soracaktım fakat cevap vermeme fırsat bırakmadan bir adım atmıştı bile içeri. Taksi şoförü ne cevap vereceğimi soran bakışlarla, "Lütfen acele edin." dedi. Belki itiraz edebilirdim ama trafiğin en yoğun olduğu saatti ve sabırsız korna sesleri kulaklarımızı tırmalamaya başlamıştı çoktan. İstemeden kabul ettim genç kızın teklifini. Kimseyle tartışmak, moralimi bozmak istemiyordum bugün.

"Nasıl olsa aynı yere gidiyoruz. Birlikte gitmek mantıklı değil mi sence de?" Yüzüne baktım. "Ne saçmalıyorsunuz?" diyecektim fakat ona karşı yabancılık hissetmediğimi fark ettim şaşkınlıkla. Yine de senli benli konuşmasından hoşlanmamıştım. Küstah ve arsız biriydi bana göre. İçimden sabır diledim. Yolculuk bitecekti eninde sonunda.

"Aynı yere mi gidiyoruz?" dedim sinirlendiğimi belli etmek isteyerek. Gülümsedi. "Biz, sizinle aynı yerde oturuyoruz." Ne kadar kendinden emin ve rahat bir hâli vardı. Oysa ben tam tersine daha önce hiç görmediğim birinin yanında rahat edemez, huzursuz olurdum. Keşke ben de… diye başlayan düşünceleri kafamdan kovdum. "Tanıştığımızı hatırlamıyorum." dedim sesimdeki soğukluktan konuşmak istemediğimi anlamasını bekleyerek. Yol bitmeyecek gibiydi. Neredeyse adım adım ilerliyorduk. Canım sıkıldı. Hoşlanmadığım şeylerden biriydi emrivaki yapılması. Zaten hayır demeyi bilemezdim. Hiç kimsenin karşısında varlığımın hükmü yoktu. Hayır dersem bulunduğum ortamlarda yok sayılacağımı zannederdim. Üstelik şimdi bunu bir yabancı yapıyordu. En başından yok saymıştı beni. Hiçbir şey görmeden, kendi içime düşmüş, etrafa bakarken şuh bir kahkaha taksiyi doldurdu. Şoför dönüp dudaklarında yarı alaycı yarı çapkın bir gülümsemeyle bakınca çok utandım. O, hiç umursamadan konuştu. "Benim seni tanımam yeterli canım. Hem biraz sakin ol yoksa erken yaşlanırsın."

Saçlarına asıldım, yüzüne de okkalı bir Osmanlı tokadı attım. Ardından şimdi konuş bakalım dedim. Rahatlamıştım. O ise hayalimi görmüş, içimden söylediklerimi duymuş gibi, "Kızma tatlım." dedi "Beni sevmeyi öğreneceksin sonunda." Pes dedim içimden; bu kadının arsızlığının sınırı yok.

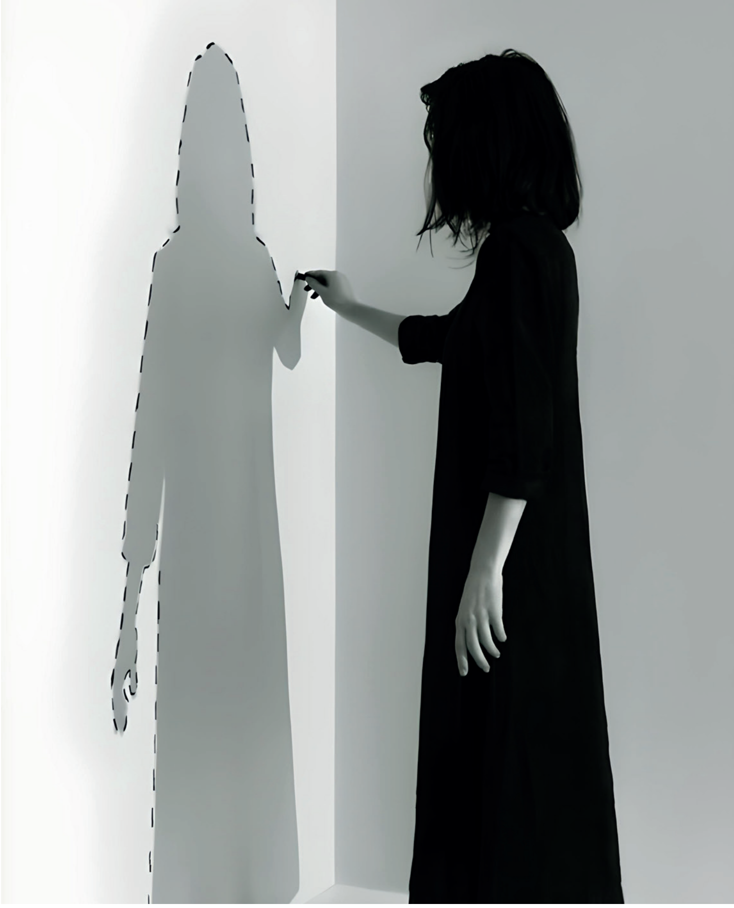
Küstah ve arsız biriydi bana göre. İçimden sabır diledim. Yolculuk bitecekti eninde sonunda.

Dışarıda akan hayata çevirdim başımı. Dikkatimi başka şeylere verirsem onun rahatsız edici varlığını unutabilirdim belki. Yol ve yolcular akıp giderken; evler, işyerleri, duraklar sabitti. İnsanlar ise seyirlik dekor malzemesiydi sanki.

Nihayet yolculuğumuz bitti. Para ödememe fırsat bırakmadan, "Bugün benden olsun güzelim." dedi. Bu sefer sesli olarak "Lâ havle ve lâ…" dedim kendimi tutmadan. "Ne o? İstersen bir de Fatiha oku ruhuma." Alay mı ediyordu yoksa gücendi mi anlayamadım.

Benim peşimden apartmana girdiğini duydum. Kabul etmek zorundaydım kadından kurtuluş yoktu. Rahatsız olduğumu hissettiren bir hareketle elimi ona doğru uzattım. Hiç oralı olmadı. Dış kapıyı kapattığımdan emindim fakat bir basamak ardımdaydı işte. Her adım atışında topuklu ayakkabısından çıkardığı sesle sanki kafama vurur gibiydi. Tüm hareketleriyle buradayım diyordu. Nasıl bir özgüvendi böyle, biraz kıskandım sanırım. Bu kâbus bitmiyordu bir türlü. Aynı sokakta ve aynı binada mı oturuyorduk merak ettim ama sormak gelmedi içimden.

Senin kadar da silik olmayı kimse istemez. Varla yok arasında yaşamak seninki. Daima bağımlı ve onay bekleyen bir hâlin var.

O sırada tek isteğim odamda olmak ve yalnız kalmaktı. Çantam, kafam gibi karışık olunca anahtarımı bulamadım. Aramaktan vazgeçerek evdekilerin söyleneceklerini bile bile zile bastım. Kapıyı hiç tanımadığım bir genç kız açtı. Afalladım. Yanlış katta mıydım diye etrafıma bakındım ama her şey bildiğim gibiydi. Annem, "Arkadaşın geldi. Sürpriz yapmak istemiş." dedi; ben her ikisine de şaşkın şaşkın bakarken. Üstüne taksideki kız da teklif beklemeden benden önce eve girdi.

Arkadaşım olduğunu söyleyen kıza baktım. Gözlerini kaçırdı. Tepeden tırnağa siyahlar giymişti. Saçları, gözleri; teni hariç her şeyi siyahtı. Serçe gibi sekiyordu, ürkek ve küçük adımları vardı. Koltuğun ucuna ilişir gibi eğreti oturdu. Ne kadar mahcup bir hâli vardı bu kızın. Garip bir merhamet hissettim ona karşı. Belki de acıma… Anlayamadım. Diğer kız mantosunu anneme verdikten sonra -kırmızı dekolte elbisesi dikkatimi çekti, ne kadar güzel diye düşünmekten kendimi alamadım- en sevdiğim koltuğa teklifsizce geçip oturdu. Sarı saçlarını tek hamlede tepesinde toplayıp rahatça arkasına yaslandı. Kahvemi de getirirseniz keyfim tam olacak diyordu dudaklarına yerleşen arsız gülüşüyle.

Dizlerim titriyordu. Salonun ortasında düşüp bayılmam işten bile değildi. Elimi yüzümü yıkasam iyi olacak düşüncesiyle banyoya girdim. Sabah her zamanki gibi uyanmıştım ama şimdi ne yaşadığımı bilmiyordum. Bir karabasanın içinde de olabilirdim. Kapı usulca aralandı. Siyah gözlü kız gelmişti. "İyi misin?" diye sordu. Sesi fısıldar gibiydi. "Ne zaman iyi bir şey başına gelse arkasından canını sıkacak bir şey yaşıyorsun değil mi?" Cevap vermedim. Havlu gözümün önündeydi ama ben ne yapacağımı bilmez hâlde aranıp duruyordum. Devam etti. "Kimse seni anlamıyor, destek olmuyor bundan eminim. Pek şansın da yok. Hayat başkalarına olduğu kadar sana iyi ve cömert davranmıyor. Fakat ben burada her zaman senin yanındayım." Kıza ilk anda hissettiğim yakınlık duygusu yerini öfkeye bıraktı. Gizli saklı köşelerde ağladığım zamanlara ait duygularımı nasıl biliyordu. Uluorta saçıp savurma hakkını kimden almıştı. "Bir sen eksiktin. Saçmalama. Ne demek istiyorsun!" diye bağırdım. Birden ağlamaya başladı. Kızın koluna asılmışım. Canı yanmış olmalıydı. Sakinleşmek için sabah yaşadığım güzel anları düşündüm. Daha sakin bir tonda, "Lütfen ağlama. Niyetim seni kırmak değildi. Kendine acıyan, sürekli şikâyet eden birine söylenecek cümleler kurdun bana. "Haklısın özür dilerim." dedi ve geldiği gibi sessizce ayrıldı yanımdan. Arkasından suçluluk duygusuyla bakarken annem geldi aklıma. Neden annem bu kızları hiç yadırgamamıştı? Sanki onları yıllardır tanıyor gibiydi.

Ne olursa olsundu artık. Uğraşamayacaktım. Zaten mücadele edemezdim. Hemen ilk zorlukta bırakırdım kendimi. Siyahlı kız bunu hatırlatmıştı bana. Ceketimi asarken çoğunlukla giydiğim siyah kıyafetlerime takıldı gözüm. İçerdeki kızın üzerinde olan bluz ve eteğin aynısı benim dolabımda da asılıydı.

Üstüme çöken ağırlığa teslim olmak isteyerek yatağıma uzandım. Alaycı bir ses tonuyla, "Hep bunu yapıyorsun; ne zaman istemediğin bir durumla karşılaşsan kendini uyumanın güvenli kollarına bırakıyorsun. Kaçmak için iyi bir yol." Ne ara girmişti içeri kırmızılı kız. "Kapa çeneni çık odamdan! Bu ne küstahlık!" diye bağırdım. Bir taraftan da odayı dolduran parfüm kokusu hoş bir ferahlık hissetmeme sebep oldu. Beni duymuyor gibi davranıyor dans eder gibi salınarak odamın her yerinde dolaşmaya devam ediyordu. Ve yine izin almadan çekmecelerimi karıştırmaya başladı. "Tuvalet aynasının üstünde bir şey yok. Fakat çekmecenin içinde neler varmış neler? Kırmızı rujun elbisemle çok uyumlu. Sürüyorum dudaklarıma haberin olsun, sonra kızmak yok." Arsız bu kız dedim içimden; kıskançlık ve özenme arası bir duyguyla. Aslında kendini hiç sakınmadan ortaya koyabilmesine, cesaretine hayranlık duydum. Dolabımı açtı üzerindeki kırmızı elbisenin birebir aynısını bana uzattı. "Ruj sana da çok yakışır." dedi odanın ortasında dönüp dururken. Etiketini bile çıkarmadığım elbisemi hırsla çekip aldım elinden. Hatırlamıyorum bile bunu demedim. Herhalde bu kız gibi özgür ve kendine güvenli olduğum bir sırada almış olmalıydım. Oysa o duygulara yabancı biliyordum kendimi.

Yol ve yolcular akıp giderken;
evler, işyerleri, duraklar sabitti. İnsanlar ise seyirlik dekor malzemesiydi sanki.

Arkadaşlarım bu renkli elbiselerimi görse, "Vay vay vay bakın bizim soğuk, mesafeli, ağır ablamıza." derlerdi.

Ben böyle dalmış düşünürken o karıştırmaya, bulduğu her şeyi ortaya dökmeye devam ediyordu. Yatağımın üzeri hiç giymediğim kıyafetlerle, envai çeşit takıyla, makyaj malzemeleriyle dolmuştu. İçim dışıma çıkıyormuş hissine kapıldım. Bu pervasız kıza diyecek söz de bulamıyordum. Olan biten her şey o kadar saçmaydı ki. O sırada diğer kız geldi. Hâlâ kırgın olduğu benden uzak durmaya çalışmasından belliydi. Odanın hâlini görünce istemsiz, hafif bir çığlık attı. Kaşlarını öğrencisini azarlayan bir öğretmen edasıyla çatarak kırmızılı kıza, "Çok ayıp. Nasıl böyle kafana göre davranabiliyorsun?" diye sitem etti. Beklediğim gibi geldi cevabı. "Rahatla tatlım ne var bu kadar kasacak?"

Siyahlı kız yanıma oturdu. Benimle konuşmaya ihtiyacı olduğunu düşündürten bir hâli vardı. Dudaklarını ısırıyordu. Tavrı susmak istemediğini anlatsa da ürkek, telaşlı oluşu yüzünden sesi ağzının içinde yitip gidiyor gibiydi. Yan gözle de diğer kıza; o mağrur, neşeli, rahat kıza kaçamak bakışlar atıyordu. İkimiz aynı şeyleri düşünüyor olabilirdik. Hiçbir zaman kırmızılı gibi kendinden emin ve cesur olamamıştık. Siyah eteğini çekiştirerek konuştu. "Bu kadar bencil ve duyarsız olmak istemem." Aklımdan geçenleri duymalarına alışmıştım artık. "Senin kadar da silik olmayı kimse istemez. Varla yok arasında yaşamak seninki. Daima bağımlı ve onay bekleyen bir hâlin var. Küçücük bir engelde yerlerdesin. Bugüne kadar hangi idealin için savaştın? Aslında korkağın birisin, biliyorsun değil mi?" diye geçirdim içimden. Düşüncelerimin burasında şaşkınlıkla, nereden biliyorum da konuşuyorum dedim. Ve daha fazla şaşırmama sebep olan cümleler döküldü odamın ortasına. "Kendinden biliyorsun güzelim." dedi sözünü sakınmadan kırmızılı olan. Kırıcı olabileceğini hissettirerek. "Ne zaman varlığına karışmaya kalksam beni onunla bir olup öteliyorsun. O silik dediğin kız aslında öyle güçlü ki senin üstünde hüküm kuran o. Ne zaman itiraz etsen beni çağırmaya kalksan önüne ne duygular, ne yasaklar çıkarıyor. Düşün istersen. Hiç kimsenin ve hiçbir şeyin beni yıkmasına izin vermem ama etrafıma ördüğü duvardan hayata karışamıyordum. Ama bu sabah kaçmayı başardım. Beklemediğim anda açılan kapıdan." Sonra eteklerini savurarak dans etmeye başladı siyahlı kıza nispet yapar gibi.

Balkona çıktım. Akşam serinliği içimi üşütene kadar gökyüzüne baktım. Odaya döndüğümde ikisi de yoktu. Yaşadıklarım doğal şeylermiş gibi sakindim. Telefonumdan arka arkaya gelen bildirim sesine kayıtsız kalmak için bu defa kendimi zorlamadım. Sevdiğim adamın mesajına asla söyleyemem dediğim bir cümleyle cevap verdim:

"Bu sabah konuştuklarımızı, teklifini düşündüm. Sanırım artık zamanı geldi."

Derin bir nefes aldım ve yazmaya devam ettim.

"Ben de seni çok seviyorum."

DOĞAL ŞEHRİN HİKÂYESİ

Feyza Nur Emiroğlu

Mehtap Altan,
Doğal Şehrin Hikâyesi, 2021,
AZ Yayınları.

Mehtap Altan tarafından kaleme alınarak gezi-gözlem türünde yazılan ve Balıkesir'in Sındırgı ilçesindeki köy ve mahallelerin tanıtıldığı Doğal Şehrin Hikâyesi, 2021 yılında AZ Kitap tarafından yayımlanmıştır. Sındırgı Belediyesi'nin hayata geçirmiş olduğu proje kapsamında yazılan bu eser, gezi-gözlem türünde yazılmasına rağmen öyküsel bir kurguya ve şiirsel dile yer vermesi bakımından gezi yazısı türüne yeni bir soluk getiriyor. Bu yönüyle kitapta kullanılan dil gezi-gözlem kitaplarında olması gerektiği kadar yalın, akıcı, günlük konuşma dilinde olmasının yanı sıra imgelerle süslenmiş bir anlatımı ihtiva etmektedir. Böylece kitabın edebi yönü zenginleşmiş, belirli bir edebi usulle gezip gördüğü yerleri tanıtan yazar, okurun ilgisini üzerine çekmeyi başarabilmiştir.

Üç şiir, dört öykü, bir deneme ve bir de söyleşilerinden oluşan kitapları bulunan Altan'ın son olarak gezi-gözlem türünde yazdığı Doğal Şehrin Hikâyesi, yazarın kendi tabiriyle en çıplak, en duru kitabı. Öyle ki bırakın öykü ve şiirlerini, söyleşilerinde hazırladığı soruları bile imgelere sarıp sarmalayan yazarımız, gezi-gözlem türünde de imgelerden faydalanmış ancak öykü ve şiir kitaplarına kıyasla daha duru bir dil kullanmıştır. Diğer kitaplarını da okuyanlar, onun nasıl bir imge makinesi olduğunu elbette bilirler. 'İmgenâr Sokağı' başlıklı öykü kitabında kullandığı 'İmgenâr (Ateşten Örtü)' kelimesi, onun ürettiği imgelerden yalnızca biridir. Bu çerçevede Fahri Tuna'nın ona "İmgeler Kraliçesi" demesi boşa değildir.

Mehtap Altan, Doğal Şehrin Hikâyesi'nde; gezdiği köylerin ruhunu, tarihini, insanını, yarasını, sancısını, şükrünü okurlarına hissettirmeyi başarıyor.

Gezi-gözlem yazıları, gözleme dayanır. Ahmet Haşim, seyahat için 'harikuladeliklerin avıdır' derken bu gözlemin kuru, bilimsel, somut bir gözlem olmadığını vurguluyordu elbet. Seyyah ya da şimdiki adıyla gezgin, görülmeyeni gören, duyulmayanı duyan, gezilen yerde özel olanı okuyucuya aktaran bir gözlem gücüne sahip olmalıdır. Mehtap Altan, Doğal Şehrin Hikâyesi'nde gördüğünü olduğu gibi okuyucuya aktarmak yerine, gezdiği köylerin ruhunu, tarihini, insanını, yarasını, sancısını, şükrünü okurlarına hissettirmeyi başarıyor. Kınık Köyü'nün

Hatice Nine'sinin bakışlarında ve gayretinde buluyoruz kendimizi. Aslandede'li Rıfat Amca'nın çatık kaşlarının altındaki kaygıyı, derdi görüyoruz hep birlikte. Hele bir de Aslandede'nin gri kazaklı, çatık kaşlı bir çocuğu var ki onu burada anlatmak yetmez; okumak gerekir onun vefasını, köyüne hizmetini, özüne sadık oluşunu. Evet, Mehtap Altan görünmeyeni görmüş, harikuladelikleri ustaca avlamış ve başarılı bir şekilde okuyucuya aktarmıştır.

Yazar, gezip gördüğü on beş köy ve iki mahallenin biraz tarihini ama çokça doğasını, doğallığını, kültürünü, insanını, geçim kaynaklarını, doğal zenginliklerini, yöresel lezzetlerini, ağız ayrımlarını, hikâyelerini okuyucuya anlatırken; özüne vefa göstermeyenleri, köylerin şehre göç vererek ıssızlaşmasını, yıkılmaya yüz tutmuş kerpiç evleri, tarihsel dokusuna zarar verilen yapıları da gözler önüne seriyor. Sındırgı köylerinin özelinde değinilen bu yara aslında tüm ülkenin yarası değil midir? Eğitim ve geçim derdi etkilidir muhakkak kente göçlerin artmasında. Ama özünü unutmasa gidenler, hangi alanda eğitim aldıysa, hangi alanda geliştirdiyse kendini, o alanda desteklese ve geliştirse köyünü, toprağını. İşte Mehtap Altan'ın kitapta en çok vurguladığı noktalardan biri de bu oluyor. Tarihe not düşerek geleceğe seslenen yazarın bir derdi var. Biz de o derde ortak olmak adına okumaya devam ediyoruz Doğal Şehir Sındırgı'nın hikâyesini.

Asıl alanı şiir ve öykü olan yazarımızın bazı insan hikâyelerini yarım bıraktığı gözümüzden kaçmıyor. Belki kabuk tutan yaralar kanatılmak istenmediğinden, belki insanın ve yaşadıklarının özeline duyulan saygıdan ya da belki de öykücünün bazı hikâyeleri kendine saklamasındandır bu durum. Yazar, Doğal Şehrin Hikâyesi'nde bir seyyah olarak yola çıksa da, temelde bir öykücüdür ve öykücü her daim koleksiyonuna yeni hikâyeler toplar. Heybesinde biriktirdiği bu hikâyeleri, bir gün mutlaka çıkarır o heybeden. Yazarın gelecek öykülerinde Sındırgı'dan bir parça izler bulunacaktır. Bu izler belki bir karakter olarak, belki bir mekân olarak, belki de bir duygu olarak selamlayacaktır okurlarını.

Mehtap Altan'ın gezi-gözlem serüveni toplamda beş ay sürüyor. Kasım ayında asker olan eşini kalp krizi sebebiyle ebediyete uğurlayan yazar, eşinin vefatından yalnızca iki hafta sonra, Aralık ayında kolları sıvayarak Doğal Şehir Sındırgı ve köylerini gezmeye başlıyor. "Vakti beklerken boş durmamak, yaradılış gayesinin en şık şıklarındandır." diyerek düşüyor yollara. "Heybesinin ağırlığından şikâyet etmeyen karıncalar sırtlarında taşır dünyayı." diyerek sırtına Sındırgı'nın derdini yüklüyor. Ki onun sırtlandığı dertler, vatan toprağının unutulmaya yüz tutmuş tüm köylerinin derdidir. Bu güzel Yörük köylerinde, tarihimizin kahramanları, Kurtuluş Savaşı şehit ve gazileri, kadınından erkeğine vatan toprağı için mücadele etmemişler miydi? Altan da bayrak ve vatan sevgisi ile yollara çıkmak ve atalarına lâyık olmak istiyordu belki de, çalışarak ve üreterek.

Yazar, Doğal Şehrin Hikâyesi'nde bir seyyah olarak yola çıksa da temelde bir öykücüdür ve öykücü her daim koleksiyonuna yeni hikâyeler toplar.

Altan'ın Aralık ayı ile başlanan gezi-gözlem yolculuğu, 2021 Mayıs ayında sona eriyor. Üstelik salgın sürecinin en yoğun zamanlarında, gerekli tedbir ve kurallara uyarak. Kitapta sık sık Kovid konusuna değinen yazar, kitabın yazıldığı süreçte, ülkenin ve dünyanın içinde bulunduğu zor günleri yansıtmak ve tarihe not düşmek istemiştir. Bu beş aylık doğal yolculukta önce gezileri tamamlayıp sonra mı kitabı yazmaya başladı, yoksa her köyün hikâyesini o köyü gezdikten hemen sonra mı yazdı, diye merak ediyorum ve bunu kendisinden öğrenme fırsatı buluyorum. Yazar bir köyü geziyor, o köy hakkında gözlemlerini yazıyor ve bir yazı tamamen bittikten sonra yeni bir köye seyahat ediyormuş. Benzer özellikte olan köyler yerine, farklı kültürlerin, farklı doğal zenginliklerin, farklı geçim kaynaklarının bulunduğu köyler tercih ediliyor. Bir gezi-gözlem kitabı olması sebebiyle, gezilip görülen yerlerin ve o yerlerde yaşayan insanların fotoğraflarını görmek isterdim kitapta. Öyle ki el dokuması Yağcıbedir Halılarını, Gölcük köyünün tarihi çeşmesi ve çeşmenin üzerinde bulunan Hat Sanatını, Ulus Dağı'ndaki çam ve gürgen türü ağaçları, Çoturtepe'nin Zindan Kayalıkları'nda açan sarı çiçeği… ve daha fazlasının fotoğraflarını kitabın iç sayfalarında veya sonuna eklenen küçük bir fotoğraf albümünde görmeyi isteyecektir gezi-gözlem okurları. Bu beklentimi yazarın kendisi ile paylaştığımda öğrendim ki Altan köylere seyahat ederken kameraman dâhil hiç kimseyi istememiş yanında. Dolayısıyla profesyonel çekim yapılmamış. Telefonum bana yeter, diyerek sadece bir ulaştırma görevlisinin desteğiyle köy köy gezmeye başlamış. AZ Kitap tarafından çıkarılan ve bizim satın alabildiğimiz kitap fotoğrafsız olsa da Sındırgı Belediyesi'nin çıkarmış olduğu 'Prestij Kitabı' fotoğraflı olarak basılmış ancak sınırlı sayıda ve para ile satılmıyor elbette. Ama Altan'ın gezip gördüğü yerleri ve çektiği fotoğrafları sosyal medya sayfasında paylaştığını öğrenince, hesabında biraz zamanda yolculuk yaparak bu fotoğraflara erişmem mümkün oldu. "Sındırgı'nın doğallığına bürünmüş doğal bir yazarım." diyen Altan'ın giyiminden, tarzından, duruşundan anlıyoruz ki o, köy ruhunu her an içinde barındırıyor. Doğal olanı seviyor ve doğal kalmaya çalışıyor.

Ahmet Haşim seyahatle ilgili der ki: " Güneşin battığı yerde, bulutlardan saraylar kurulduğunu, erguvandan kaleler yükseldiğini, ateşten caddeler açıldığını, zümrüt veya yakuttan tavuslar ve horozlar dolaştığını görenler, kendi hayatlarından artık tat almaz olurlar ve ufukların arkasında emsalsiz bir cihanın saklandığını zannederek bu âlemin hasretini çekmeğe koyulurlar" (Haşim, 2014). Seyyah görülmeyeni gören, duyulmayanı duyandır demiştik. Haşim'in sözünü ettiği zümrüt veya yakuttan tavusları ve horozları görüyordu belki de Mehtap Altan gittiği köylerde.

Kitabın arka kapak yazısında Altan: "Aşkın kokusu ve renginin olmadığı bir hikâye, yazı, sancı, nâr, hayâl ve hakikat elbette yoktur.

Bir şehrin/ilçenin/köyün gözlerinden öpmediyseniz, bilin ki hayatınızda hep bir şeyler eksik olacak.” diyerek Haşim’in sözünü ettiği ‘ufukların arkasında saklanan emsalsiz cihana’ belki de ulaşmış ve okurunun da bu cihanın hasretini çekmesini istemiştir.

Üslubu ve tarzıyla Türkiye’de ayrı bir yeri olan yazar ve şair Mehtap Altan ve Doğal Şehir Sındırgı’nın köylerini anlattığı gezi-gözlem türündeki kitabı ‘Doğal Şehrin Hikâyesi’ ile tanışmak güzeldi. İmgelerle süslenmesine rağmen duruluğunu ve akıcılığını koruyan kitap, belki bir tez çalışmasında da incelenir ve gezi-gözlem türü açısından daha detaylı çalışmaların da konusu olur. Hatta belki yazarın edebi gezi-gözlem türünde yazdığı bu eseri, ödülle de taçlanır bir gün. Hakkıdır. Kalemi daim olsun.

ZEYTİN TARLASI

Hatice Mert Yunak

Uzaktan bir sela yayıldı gökyüzüne. Bıçak kesiği gibi yokladı her birimizi. Yüreklerimiz acıdı aynı anda. Bir anda duruverdi ayazda uyuşmuş ellerimiz. Eğilmiş beller doğruldu, gökyüzüne çevrildi hüzünlü bakışlar. Ağızlarda mırıltılar…

Zeytin tarlasında ayaklarını uzatmış oturan tek kişi bendim. Doğan güneş, ağaç dalları arasından süzülüp yüzümde oynaştı uzun bir süre. Sırtımı ağaca yaslamış, hasırın üzerinde çıplak ayaklarımı uzatarak oturuyordum. Bu yaştan sonra daha ne olsun. Bizden geçmiş artık. Topuklarımdaki derin çatlaklara dalıp gittim selayı dinlerken. Şu kocamış bedenimi taşıyan ayaklarıma ne kadar zahmet verdim kim bilir diye düşünüp bir iç geçirdim.

Sen gittin gideli soluklanmak mı bildi bu Zehra Kadın! Bak şimdi oturduğum yerden kalkamıyorum. Hey gidi Osman Bey, hey! Bu duyduğumuz sela bir gün seni ve beni anacak da birbirimize hasret göçüp gideceğiz bu dünyadan.

Dön sen, dön Osman Bey! Rızkı veren Allah doyurur elbet hepimizi.

Güneş tepeye tırmanmaya başladı. Her birimiz dalıp gittik minareden yükselen sesin ardından. Yüzlerimiz soluverdi. Hani Fındıkların Hüseyin vardı ya, onun selasıymış. Allah rahmet eyleye. Ne iyi adamdı. Kırık çıkık için yıllardır ona giderdi köylü. Gece yarısı demez, kapısına kim gelse geri çevirmeyip buyur ederdi. Senin omzunu nasıl da takıvermişti yerine.

“Korkma Osman. Söyleyiver bakayım oğlum, ne zaman gidiyorsun Almanya’ya?” diye sormuş, sen daha cevabı vermeden koltuk altına koyduğu koca yumruğuyla küt diye yerine oturtuvermişti omzunu da rahat ettiydin gurbet yollarına düşmeden. Toprağı nur olsun inşallah. Görüyor musun bak akşamdan sabaha kim öle kim çıka.

“Ah çatal olur efelerin yüreği,” duyduk mu bu ağıtı biliriz ki Âkif’in gönlünün dinmeyen deli suları coşmuştur yine.

Dön sen, dön Osman Bey! Ne olur bir kerecik dinlesen şu hanımının sözünü. “ Zehra’m haklıymışsın,” diyeceksin.

Sırtım ağrıyor şu hasırın üzerinde sabahtan akşama kadar oturmaktan ama elimden gelen yok ki. Oturduğum yerden önüme döktükleri zeytinleri seçiyorum, azıcık yardımım dokunsun gündelikçilere diye. Maria gelin bebeğini yatırıyor yanıma.

“Zehra ana, ağlarsa ünleyiver beni e mi! Gelip de emziririm bir koşu.” diyor zavallıcık. Görsen bir deri bir kemik kalmış. E kolay değil

ailesini özlüyordur. Sevda böyle bir şey Osman Bey. Maria, İbrahim'e vurulmuştu da mübadele dinlemeden varıvermişti sevdiğine. Hatırlarsın değil mi İbrahim'i. Babasıyla süt satmaya çıkardı her akşam. Ta yayladan köye iner, kar kış demeden yürürdü sırtında güğümlerle. Bak şimdi dördüncü yavrularını büyütüyorlar. İbrahim de kıymetini biliyor Allah için. Karısı ana baba hasreti çekiyor diye halden anlıyor. Aslan gibidir o, köyümüzün İbrahim'i. Sen bilmezsin ya, kalbimden çok geçirdiğim olmuştur bizim kızı alsın diye ama nasip işte…

Zeytin mevsimi başlayalı on gün oluyor. Havalar da iyice soğudu. Gençler sabah erkenden ağaçların altına seriyorlar bembeyaz naylonları. Silkiciler ağaçların tepelerinde. Ellerinde uzun ince sopalarla dalları incitmekten çekiniyor "Haydi Bismillah" diyerek, başlıyorlar çırpmaya.

Hatça'nın en büyük oğlu dudağının ucunda duran sigarasını düşürmeden vur Allah vur silkeliyor zeytinleri karşı ağaçta. Oturduğum yerden onu izliyorum. Maşallahı var; kuvvetli, azimli oğlan. Ah Efrahim! Neler çektiriyor anacığına. Dün sabah bizim avluya gelmiş, sundurmaya oturmuş ağlıyor Hatça. Oğlu gece, içmiş de gelmiş. Anasının yattığı odaya girmiş, geçmiş teneke sobanın başına, tekmele babam tekmele.

Sarhoş tabii, ne yaptığını biliyor mu? Bir yandan ağlar, bir yandan dert yanarmış anasına. "Almanya'ya gittiydi de gelmedi unuttu bizi babam. Kaldık beş kuruşsuz. El âleme gündeliğe gider dururuz," diye savurdukça savurmuş öfkesini masum sobaya. Yılların Hatça'sı sundurmada gözleri kırmızıya durmuş, dert yandı zavallı. Beş çocuğunu tek başına büyüttü kadın. Yaz demedi kış demedi. Pamuk tarlalarında, zeytin bahçelerinde geçti gençliği. Turuncuya çalan kınalı örgülerinden, kıvrak ellerinden tanırdı köylü onu. Süte ekmek doğradı, neredesin Ziya Bey demedi. Şalvarını akşamdan yıkayıp sabaha giydi. Hatça bir gün bile dillendirmedi derdini.

Dön sen, dön Osman Bey! Ziya Bey'i de alıp yanına, geliversen…

Siyah, etli zeytinlerden üç bidon kurayım diyorum bu sene. Sen seversin. Zeytinyağı da bereketli olacağa benziyor. Yağdan yana da sıkıntı çekmeyiz inşallah. Hasırın üzerine bir sepet daha devirdiler bak. "Zehra Nine karaları bu sepete, yeşilleri aha buna seçiver sen," dediler de azıcık yardımım dokunuyor, ellerim işliyor bari.

Öğle arasına az kaldı. Silkicilerin kolu kanadı kalmadı kollarını havaya kaldırıp dallara vurmaktan. Ötedeki ağacın başından usul usul bir türkü yayılmaya başladı havaya. Bizim eski müezzinin oğlu, Âkif'in sesi bu. Hafta yedi günse, altı gün söyler bu türküyü. Çocukluğundan belliydi sesinin gürbüz olacağı. Babası çok gayret etti, emek verdi imam olsun, sesi gür, hutbesi güzel olur diye ama Âkif'in gönlü yoktu oralarda. Sesi öyle yanık ki, hepimiz suskun, onu dinliyoruz. Askere gidemediydi. Topal diye almadılar Âkif'i. Ondan sonra çocuk kapandı içine, kimselere sokulmaz, sessiz sedasız dolaşır oldu sokaklarda. O gün bugündür bu türküyü düşürmez dilinden.

"Ah çatal olur efelerin yüreği," duyduk mu bu ağıtı biliriz ki Âkif'in gönlünün dinmeyen deli suları coşmuştur yine. Dinleyeni sarar bir gam... Anacığı görseydi deli divane olurdu kadın. Âkif ona da gider ya. Eline testisini alıp selvilerin arasında eğile eğile yürüyen, ince uzun bir delikanlı görürsek hemen biliriz Âkif'in anasına gittiğini. Hiç aksatmaz. Anca orada duyarız yanık sesinden dökülen Allah kelamının nasıl da hakkını verdiğini. Yalnız anası değil bütün mezarlık dinler de mest olur.

İçim geçmiş. Ne zaman başım düştü, göz kapaklarım indi haberim yok. Yaşlandım ben de sonunda Osman Bey. Âkif'in türküsünü dinlerken bir güzel rüya görmüşüm ki sorma. Sen şu aşağı yoldan elinde valizinle bana doğru yürüyüp geliyorsun. Sanki gideli yirmi sene olmamış da, bir kaç ay ayrı kalmışız, hasrete dayanamayıp dönüp gelmişsin. " Zehra'm kalk ben geldim," diyordun.

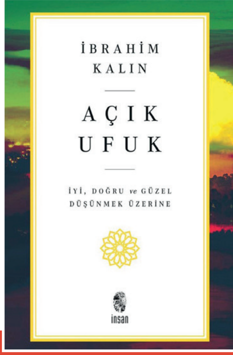
Sustu bahçe.
Uzaktan bir sela yayıldı gökyüzüne. Bıçak kesiği gibi yokladı her birini.

Gündelikçi başı geldi, öğle molası diye bağırdı. Sesler bir bir uzaklaştı, kayboldu sûretler. Âkif sustu. Usulca indi ağaçtan. Hasırın üzerinde yatıyordum öylece. Şu koca gövde kalkmadı Osman Bey!.. Sustu bahçe.

Uzaktan bir sela yayıldı gökyüzüne. Bıçak kesiği gibi yokladı her birini.

AÇIK UFUK: İYİ, GÜZEL VE DOĞRU DÜŞÜNMEK ÜZERİNE

Cihan Nur Ardıç

İbrahim Kalın,
İnsan Yayınları,
İstanbul, 2021.

İbrahim Kalın *Açık Ufuk* adlı kitabında varlığa dair yeni bir tasavvur ortaya koyar. Bu zamana kadar gelmiş düşünce sistemlerine karşı yeni bir düşünce sistemi geliştirir. Bunu ise akıl ve duyguyu meczeden, insanı okudukça manaların derinliğine sürükleyen bir dil ve üslup ile yapıyor. Kalın, tasavvurunu inşa ederken insanın öncelikle varlığa bakış tarzını değiştirmesi gerektiğine dikkat çeker. Her şeyin anlamını yitirdiği post-modern çağda tek kurtuluşun düşünmek olduğunu ifade eder. Ama bu kuru bir düşünme değil, varlığın hakikatine erdirecek, varlıktaki hikmete râm olabilecek bir düşünmedir. İsyan edercesine, insanı özünden, kendi benliğinden uzaklaştıracak her türlü çağ dayatmalarına karşı direnebilecek, dimdik ayakta kalabilecek bir düşünmedir. Kalın'ın ifadesi ile de düşünmek; yerimizi, yurdumuzu bulmak için ayağa kalmaktır (Kalın, *Açık Ufuk*, 1/15). Âdeta bir çiledir, bedel ödemektir ve bunları bile isteye yolculuğa çıkmaktır. Varlığı keşfederek, derinliğine inerek ve ona nüfuz ederek akıl, aşk, kurtuluş metafiziği üzerinden kaybolan hikmeti ve anlamı arama, bulma çabasıdır. İstikamet bulmak, karanlıktan aydınlığa çıkmak, prangalardan kurtulmak için ışığın asıl kaynağına yönelmektir.

Düşünme ile anlam bulan bu varoluş yolculuğuna çıkmak için öncelikle insanın istikametini görebilecek bir "nazar"a ihtiyacı vardır. Zira nazar etmek, anlamak için bakmak demektir. Yalnızca eşya üzerinde, zihnimizde salt bilimsel kurgular oluşturmak için değil, varlıkların anlamına ilişkin bir bilinç geliştirmek amacıyla bakmaktır. Heidegger bu konunun önemine veciz bir şekilde değinmiştir: "Varlık karşısında birinci görevimiz varlıkları temsil etmek değil, takdim etmektir. Varlık bize her an konuşmaktadır. Yapmamız gereken onun sözünü kesmemektir." Aslında düşünmek insanın varlığa karşı vazifesini yerine getirmektir. İnsanın emrine verilen, ona emanet edilen bu âlemde tek vazifemiz

Kalın, postmodern çağda aklı ve bilgiyi mutlaklaştıran rasyonel ve pozitivist bakış açısına karşı, vahyî perspektiften akıl, bilgi ve hikmeti yeniden yorumlamıştır.

Kendini tanrısal mevkide konumlandırarak kaos yaratan insana karşı bir inzâr olarak kadim gelenekten bu yana sürekli "Kendini bil!" çağrısı yapılmıştır.

onları korumak, gelişimini sağlamak değildir. Onlar üzerine düşünmek, tefekkür etmek de bizlere düşen en büyük vazifedir. Yazarın ifadesiyle de tefekkür, her şeyden önce bireyin kendi adına, dünya için sorumluluk almasını ifade eder. Bu sorumluluk bilinci olmadan hiçbir düşünce ameliyesi zihinsel jimnastiğin ve kurnazlığın ötesine geçemez. Bu yüzden insanın varlığa nüfuzunun başlangıcı ve en etkili yolu "hayret" nazarıyla bakmaktır. Çünkü hayret, zihnî bir uyanışı ve canlılığı ifade eder. Bizi hayrete düşüren şey aynı zamanda bizi harekete geçiren şeydir. Hidayet ise nihayetinde insanın hayrete ulaşmasıdır (Kalın, 2/53). Ancak düşünen ve hayret eden insan vuslata ererek hayat bulur.

Kalın *Açık Ufuk* adlı kitabında, özünden koparak kendi bütünlüğünü koruyamamış ve nihayetinde parçalanmış olan insanın, varlığı da parçalama gayreti içinde olduğuna dikkat çeker. Nitekim insanın kendi bütünlüğünü kavramasının, varlık içinde mündemiç olan derin uyum, ahenk ve düzeni idrak etmesiyle mümkün olacağını belirtir. Modernite çağının, insanı din, bilim ve sanatın birbiriyle çatıştığı bir noktaya getirdiğini ifade eder. Aslında din, bilim ve sanatın her biri güçlü ve etkili olan, esasında birbirini besleyen ve birbirine anlam katan evrensel bir düzenin parçalarıdır. Hem varlık hem de toplum anlamında daha büyük bir bütüne ait olmak ise insan olmanın temel unsurlarından biridir. Bu bilince sahip olan insan kendini küresel düzenin tek hâkimi zannetmez, bu evrenin yalnızca bir parçası olduğunun idrakine varır. Böylece kaosun sebebi olan insan aynı zamanda kozmosun tek sebebi olabilir. Kendini tanrısal mevkide konumlandırarak kaos yaratan insana karşı bir inzâr olarak kadim gelenekten bu yana sürekli "Kendini bil!" çağrısı yapılmıştır. Çünkü bu çağrı Kalın'ın ifadesiyle insanın egosunu yüceltmek değil varlık dairesindeki yerini bulmayı amaçlar. Nitekim Rabb'ini bilmek isteyen bir insanın önce kendini bilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir.

İbrahim Kalın kitabında akıl, bilgi ve hikmet kavramlarının derinlemesine tahlilini yapmış, bu kavramlara yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Postmodern çağda aklı ve bilgiyi mutlaklaştıran rasyonel ve pozitivist bakış açısına karşı, vahyî perspektiften akıl, bilgi ve hikmeti yeniden yorumlamıştır. Düşünceyi aklın çıkarımlarına indirgemenin, akla sınır tanımamanın insanı getirdiği noktanın kaosa neden olacağına dikkat çekmiştir. Zira yozlaşmış akıl, her şeyi bildiğini, bilemediği şeylerin de gerçek olmadığını düşünür (Kalın, 3/104). Akıl, düşünmenin önemli bir aracıdır ama tek zemini değildir. Varlığın hallerini ve evrendeki yerimizi kavrama çabası olarak tefekkür, aklın yanı sıra hislerin, muhayyilenin, sezginin ve kalbin devreye girmesiyle mümkün ve anlamlı hale gelir. Düşünmek salt bir zihin hareketi değil, akıl+kalp kombinazyonuyla meydana gelen, kalbin ışığında hayat bulan bir "akl-ı kalbî" dir. Doğu kültürünün önemli özelliklerinden olan akl-ı kalbî hareketi hayatın her alanına nüfuz etmiştir. Öyle ki kalp, akleden bir cevher konumuna getirilmiş, kalp ve duygudan yoksun aklın ve akıldan yoksun kalbin ve

vicdanın hakikatten uzak olduğu dile getirilmiştir. Kalın, selim aklın ve selim kalbin vücûd bularak insanı getirdiği noktada düşünme biçiminin hem konusu hem de yöntemi olarak hikmet kavramı üzerinde de durmuş, hikmet kavramını "iyi, doğru ve güzelin bilgisi" olarak nitelendirmiştir.

Kalın; "Varlık, akıl ve hikmet açısından bakıldığında hayatın bir anlamı var mıdır?" sorusu üzerinden bizlere yeni ufuklar açıyor. İnsanın varoluşsal arayışının kaçınılmazlığını ifade ederek, düşünmenin, insan olmanın, nefsi natıkayı yüklenmenin bir sonucu olduğunu belirtiyor. Ancak düşünme kabiliyeti insana, bilimsel alanda derinlikli araştırmalar yapmak, teknolojik donanımlara sahip olmak, söz gelimi insanı dünyanın tek hâkimi konumuna getirmek için verilmemiştir. Modernite çağı insanı anlam arayışından uzaklaştırma gayreti içindedir. Yalnızca hayatın anlamını değil, bütün varlıkların var olma hikmetini sorgulamayı engellemeye çalışıyor. Her şeyin içinin boşaltılmaya çalışıldığı bir âlemde anlamın da içinin boşaltılmaya çalışıldığını ifade ediyor. Hayatı sınırsız ve dorukta yaşayabilmek için "Gününü gün et, anın tadını çıkar!" anlamında "carpe diem" diye bir motto geliştirildiğini, bu motto ise özgürlük adı altında insanlığı felakete sürükleyerek sınırsız arzu ve isteklerin peşinden gitmeye çağırıyor. Adeta insan frensiz bir araba haline getirilmeye çalışılıyor. Sınırı olmayan, nerde durması gerektiğini bilmeyen, sadece hevesinin, tadacağı hazzın peşinden gitmeye mahkûm bir insan modeli sunulmaya çalışılıyor. Peki, insan sürüklenmeye çalışıldığı bu akıbetten nasıl kurtulabilir? Tolstoy'un ifadesiyle hayatı ancak onu daha iyi bir hayat yapmak için sorgularız. Daha iyi bir insan olmak ve erdemli bir hayat yaşamak için hayatın anlamı hakkında düşünmek gerekir. Sadece düşünmek de insanı erdemli ve ahlaklı yapmayabilir, ona hayatın anlamını sunmayabilir. Zira hayatın anlamı sorusu dilsel değil varoluşsal bir sorudur ve cevabı da varoluşsal nitelikte olmak zorundadır. Amacımız kavramlar arasında soyut ve dilsel bağlar kurmak değil, varlık içindeki yerimizi bulmaktır (Kalın, 3/138).

Neticede içinde bulunduğumuz modernite çağında insanoğlu bugüne kadar görülmemiş derecede varlıkla ilişki kurmuş, varlığı şekillendirmişse de bu "modern varlık îmar"ı insanın yönünü saptıracak minvalde şekillenmiştir. İnsan ne kadar varlığa hükmettiğini düşünse de, varlık insana hükmetmiş, insanı gerçek yaşam alanından uzaklaştırmıştır. İbrahim Kalın ise *Açık Ufuk* adlı eserinde, araçlarını amaç haine getiren insanların bulunduğu durumun vehâmetini gözler önüne sermiş, ufku perdelenen insana "açık bir ufuk" sunmuştur.

ÇİÇEKLER İÇİN BİR ÖN SÖZ DENEMESİ

Seda Nur Çetinkaya

Çiçekler, insanlardan sonra yaratılışı en özel canlılardır. Çünkü dünyanın en güzel, en çeşitli varlıkları, insanlardan sonra onlardır. İsimleri, özellikleri, kendilerine has güzellikleri ve daha nicesi var. Biz insanlar için olduğu gibi iyi-kötü ayrımı yapılmaz ama güzel-çirkin olarak ayrılır çiçekler. Fakat ben öyle düşünmüyorum. Çünkü çiçeklerin her biri ayrı ayrı özeldir ve her özel olan şey de güzeldir. Ne iyi ne kötü ne çirkin…

Belki çiçekler, temsil ettikleri duygular üzerinden bir sınıflandırmaya tabii tutulabilir: biri reyhan gibi nefreti, diğeri ise gül gibi aşkı simgeler. Karanfil ölümü, lotus saflığı simgeler. Bazı çiçekler hayata güzel bakışı, bazıları ise isyankârlığı temsil eder. Bazıları orkide gibi çok nadidedirler. Bazıları gündüz güneşi selamlarken, bazıları gece ayı selamlar; nilüfer gibi...

Bazı çiçekleri, sevdiklerimizi emanet ettiğimiz kara toprağın üzerine dikeriz. Bazense bir araya gelip tüm derdimizi unuttuğumuz yemek masasında vazoya koyarız. Bazıları bizle sohbet etmeyi bekler ve sohbet ettikçe parlar, bazıları ise konuşmayınca solar gider ve ölüme mahkûm olur. Bazen kitaplar arasında kurutulur, bazen de bir saksı içinde bir yudum can suyu veririz onlara. Bazı çiçekler nergisler gibi mis kokular yayar etrafa, yüreklere ferahlık verir, bazıları da kaktüs gibi, dokunulmaya müsaade etmez. Her biri kendine has, narin ya da sert görünümlüdür çiçeklerin. Yaratılışı gereği her canlı gibi çiçekler de farklıdır.

> ***Çünkü şâir ve yazarların çoğu,*** evlâdını seven bir anne, sevgilisine iltifat etmek isteyen âşık ve nicesi; güzel olandan bahsederken çoğunlukla çiçeklere başvurur.

Binlerce çeşidi olan çiçeklerin insan hayatındaki yeri de bu yüzden oldukça kıymetlidir. Çünkü şair ve yazarların çoğu, evlâdını seven bir anne, sevgilisine iltifat etmek isteyen âşık ve nicesi; güzel olandan bahsederken çoğunlukla çiçeklere başvurur. Divan edebiyatından günümüz edebiyatına kadar birçok şair, şiirlerinde sevgilinin çeşitli tavır ve durumlarını ortaya koymak için, en az sevgili kadar güzel olan çiçek benzetmelerini kullanmışlardır. Tasvirlerinde teşbih sanatına sıkça yer verilir.

Mesela divan edebiyatından Necâti;

" Bir yüzi gül gonce-leb dil-dâr dersen işte sen
Sen güle bülbül gibi kim zâr dersen işte ben!"

Ona göre çiçek, sevgili demektir.

...çiçeklerin her biri ayrı ayrı özeldir ve her özel olan şey de güzeldir.

Bâki;

"Gül hasretinle yollara dutsun kulağını
Nergis gibi kıyâmete dek çeksin intizâr"
Ona göre sevgilinin gözü nergis gibidir, baygın bakar.

Mesela Edip Cansever;

"Gül kokuyorsun bir de
Amansız, acımasız kokuyorsun
Öfkeli öfkeli gül
Gül kokuyorsun nefes nefese."diyerek sevgilisine seslenmiştir.

Turgut Uyar;

"Bana bir şey söyle, ilkbahar gibi…
Çiçek aç mesela, veya yağ rahmet
olarak içime." dizeleriyle çiçekten bahsetmiştir

Özdemir Âsaf, "Çiçeklerin Senfonisi" adlı şiirinde;

"Çiçeklerin akşamlarını
Akşamların çiçekleri
Aydınlatır..
Çiçeklerin adlarını
Birbirlerine benzemezlikleri
Adlandırır." derken, çiçekler âleminden bahsetmiştir.

Cemal Süreya;

"Bir çiçek duruyordu, orda, bir yerde,
Bir yanlışı düzeltircesine açmış;
Gelmiş ta ağzımın kenarında
Konuşur durur." dizelerinde çiçeklere yer vermiştir.
Ve daha birçok şair ve yazar; çiçekleri dizelerinde konu edinmiştir.

Onlar hakkında ne söylersek söyleyelim, çiçekler âleminde diyeceklerimiz yetersiz kalacaktır. Hayatımızın, edebiyatımızın vazgeçilmezi, çiçekler âlemi bizim hazinemiz, kıymetli mücevherlerimizden biridir.

KUŞLARIN ŞEHRİYAR'A AĞIDI

Üç yüz dokuz yılda bir uyanıyorum mağaradan, cadı kaynıyor kazan.
Baharına kurşun yağmış vatanımın, yazına hasret, sana gurbet.
Islanmışsın, ne olmuş sana da kara taşın nidasına karalar bağlamışsın.
Kavuşmak mevsiminde yollar ihalelerle nikâhlı, zor oyunu betonlar…
Çöller kum adedince rüya, denizler bade, gözlerin şiir, öyleyse geçelim.
Bir çırpıda Allah'ın hükmü açık, kapalı kapılara, ham makamlara.
Dava için gelmemişsek hele cihana, niçin kırgın bakıyorsun kanatlara?

Ben bir kalem darbesiyle ölmezdim Şehriyar, bir bakışın olmasa.
Bildiğim, bilmediğim bütün masallar ülkesinin padişahısın, refahım.
Dağ şefkati doğuruyor, çiğdemler baharı, gökyüzü gözlerini…
Eyüp sabrı okunuyor suskun kaldırım taşlarından, acelemiz var!
Yetişmesi gereken evraklar, projeler, seminerler, gerekçeler, deliller…
Kırmızı ışıklı parkur hazır, masallar diyarında unutuyorum aşkı.
Açık hava müzesinden emanet ahuları geçiriyorum cihazlardan.
Doğa harikası yapay göller, sanal gösterilerle jet uçuşa hazırım.
Tırpanlanan günahlar, şarkı söyleyen kuşlar, uzak dursun lambalar.
Bu karanlık böyle iyi, kilim dokuyorum sevdanın renklerinden.

Dünya mışıl mışıl uyuyorken nasıl da çok uzak yanımdasın Şehriyar!
Kelimelerim göklere süzülüyor yağmurla, servi yaprakları sayfalara…
Roma'yı yakan yakana, kuşların serenadı Kudüs'ün kandillerine ayna.
Anka'nın şefliğinde korodaki kuşlar, simurg ve soloda bülbül hatırına.
Söyle Şehriyar, köle miyim, azatlı mı, bergüzarım, taş mıyım gül mü?

YASEMİN KAPUSUZ

EKMEK KOKUSU

Şule Köklü

Uçsuz bucaksız ekin tarlalarını seyrederken minibüsün kirli camına yansıyan görüntüsüne kaydı gözü. Çenesinin altından sarkan gıdısını yoklayıp, "Sen de gittin güme oğlum," diye mırıldanıyordu ki şoför seslendi, "Burada mı inecektin abi?" Ses etmeden evet, der gibi başını salladı.

Minibüs görüntüsüyle beraber hırıltısını da alıp gittiğinde ikindi vakti geçmiş güneşin yakıcılığı yerini tatlı bir serinliğe bırakmıştı. Yolun kenarına oturup yeşilliği yaran nadasa bırakılmış esmer toprakları ve dalga dalga savrulan ekin tarlalarını seyre daldı; rüzgâr kuzeyden başlayarak nefesini başakların üzerine üflüyor, dalgaların ucu oturduğu yolun alt tarafına sokulurken körpe başaklar yelin ıslığına tempo tutup ince bir hışırtıyla ona eşlik ediyordu. "Hey kurban olduğum Allah," dedi. "Deniz yok, dalga var, şunun savruluşa bak. Nabi burada olaydı da göreydi."

Nabi memleketinin yeşili ve deniziyle övünen Karadenizli dostlarından biriydi. "Denizi, ağacı olmayan memlekette yaşanır mı oğlum," der bozkıra laf atarak kudurturdu onu. O da altta kalmaz yapıştırırdı cevabı, "Akıllı ol Nabi, ekmeksiz çay mideyi bozar. Allah her yerin düzenini oraya göre kurmuş, güneş kavuracak ki buğday başak tutup ağarsın. Yaz ortasında yağan yağmurun ağırmış ekine ne faydası var, buğdayı başakta uyandırırsa hasadı berbat eder. Senin memleketin sana benimki bana. Çay ekmeksiz, ekmek çaysız olmaz." Derdi. Bunları düşünürken bir ayak hışırtısına döndü. Elindeki değneğe dayanarak bir ihtiyar yaklaşıyordu.

İhtiyar selam vererek yanına oturdu, değneğin ucuyla toprağı kakışlarken, "Buralardan mısın," diye sordu. "Emmi," dedi, "Buralıyım ama çoook uzun zaman oldu gelmeyeli, minibüsten indim ilçeye yürüyerek gidecektim, ekin tarlalarını seyredeyim, dedim biraz." İhtiyar adam ucunu toprağa sabitlediği değneği parmaklarının arasında döndürürken, "Neredeydin ki," diye sordu. "Almanya' daydım emmi, çocukken gidip geliyorduk babam ölünce geçim derdine düştük, tam tamına otuz yıl oldu görmeyeli." İhtiyar ıslık çalarak hayretini bildirdi. "Otuz yıl he mi, dile kolay. Otuz yıldan sonra neye geldin, atan eben var mı burada." Derin bir nefes alıp bırakırken yok anlamında başını salladı. "Biz buranın köylük yerindendik, okul için geldiğimiz ilçeden bir yılı

Denizi, ağacı olmayan memlekette yaşanır mı oğlum...

bulmadan ayrıldık, birinci sınıfı bitirmemiştim daha, gidiş o gidiş ilk seneler birkaç kez geldik hepsi bu. Yol boyu dağı taşı seyrettim doymadım ilçeye yaklaşınca indim minibüsten. Meğer insan kendi toprağında yürümeyi özlermiş." Bir süre konuşmadılar. Başakların arasından pırlayan kuş sessizliği bozdu, alçalıp yükselerek oyun ediyordu sanki. İhtiyar, "Bu yıl hasat bol olacak, bak kuş yokluyor başakları, " dedi. "Titreyen elini dizinden çekerek kendisine ait tarlalarının yerini parmağıyla gösterdi. "Nüfus günden güne artıyor, hasat vakti geldi mi milleti bir vızıltı alır, randıman iyiyse şenlik var demektir, olmazsa ağzına havaya dikersin," deyip somundan haz etmediğini, kara değirmende öğütülen unun ekmeğinin bir başka olduğunu söyledi. İhtiyar öyle, deyince çocukluğundan kalan bir hatırayı anımsadı.

Gülümseyerek, "Emmi," dedi. "Çocuktum köyden ilçeye yeni gelmiştik, üç beş ay sonra da Almanya' ya göçtük zaten. Babam avucuma bozukluğu sıkıştırırken fırına gidip somun almamı istedi. Nasıl sevindim bir bilsen, o güne kadar evimize iki kez girmişti somun.

Güle oynaya bahçe kapısından çıkarken babam ardımdan, "Ekmeğin ucunu bölme, ucu bölük ekmek misafire çıkmaz," deyince dünya başıma yıkıldı. Adını sanını hatırlamadığım misafir babamın çocukluk arkadaşıydı, o günden sonra onu bir daha görmedim. Dış ülkelerden birinden gelmişti herhal. Avucuma kıstırdığım bozuk parayı kaybetmekten korka korka fırının önünde aldım soluğu. Ekmek kokusu sokağın başında yakalamıştı beni. Yutkunarak parayı fırıncıya uzatıp gazeteye sardığı ekmeği alıp oradan uzaklaştım. Sıcacıktı. Gazeteden dışarı taşan ucunu koklaya koklaya eve yaklaştım.

Misafir gelmiş sofra kurulmuştu çoktan. Somunu babamın yanına bırakarak kapının dibindeki iskemleye kuruldum. Burnum somun kokan kolumdayken gözüm bıraktığım somundaydı. Misafir ve babam konuşurken sofrayı unutmuşa benziyorlardı. Somun babamın yanında boylu boyunca yatıyordu. Unutsunlar Allah' ım diye dua ediyordum ki babam iri eliyle kavrayıp sofra hizasına getirdi. Gözüm ekmeğe yapışmıştı sanki ne yana gitse o yana kayıyordu. Ucundan bir parça yesem yeterdi ama babam bölme demişti.

Babam somunu iki eliyle kavrayınca bu iş bitti dedim. O vakitleri bilirsin, somun çıkaran bir iki fırın var o da dışardan gelen memura ancak yetiyor. Hatırlı misafir olmayınca kim yanaşabiliyordu ki ona. Neyse geçelim bunları, babam ekmeği ikiye bölmeden misafir eline yapıştı. "Bırak gardaş onu," dedi. Sevincimden az daha iskemleden düşecektim. Annemin yerli undan yoğurup mahalle fırınında pişirdiği ve ipe serdiği pideleri göstererek, "Somunu her gün yiyoruz, sen şu ipte kuruttuğun ekmekten getir bana," deyince içimden bayram ettim. Babam somunu sofranın altına düşen leğenin içine bırakırken annem kuru pideleri ipten alıp közün üstünde ısıtma derdindeydi. Adamla yer değiştirmiştik, bakışlar annemin közün üzerinde çevirdiği ekmekteydi. Sofranın etrafında hizmet eden ablamın aklı da somunda mıydı acaba, sofradan kalkıp bahçeye çıkmalarını dört gözle beklerken oturduğum iskemleden kalkmıyordum. Adam bir pideyi mideye indirmeden kalkmadı.

Dış kapıdan çıkmalarını bekleyip somunun başına bittim. Soğuyup yumuşayan ekmeğin kokusunu içime çekerken okkalı bir parça koparıp ağzıma tıktım. Bir iki lokmadan sonra aklım başıma gelmişti. Dört kişilik ailede çeyreği bana düşebilirdi. Hızla tükeneceğini bildiğimden köy ekmeğine somunu katık ederek yemeye devam ettim. Ağzımın içi somun kokuyordu. Eh işte emmi şimdi de köy ekmeğinin kokusu burnumda tütüyor," deyip sustu. İhtiyar adam yanındaki çıkını karıştırırken içinden bir şey aradı. Köy ekmeğinden bir parçaydı bu. Bir cevhere bakar gibi baktı ve ihtiyarın elinden ekmeği kaptı. Burnuna götürdü önce. Ardından büyük bir parça koparıp ağzına tıktı, çiğnemeden yuttu ilkini. İhtiyar uzatıyor, o kuş gibi kapıyordu elinden. Midesi değil gözü doyana kadar yedi. İhtiyara dua ederken, "Emmi," dedi "Ağzımdaki bu koku da ölene kadar yeter bana, somun ne ki."

Güle oynaya bahçe kapısından çıkarken babam ardımdan, "Ekmeğin ucunu bölme, ucu bölük ekmek misafire çıkmaz," deyince dünya başıma yıkıldı.

JOE WRIGHT'IN KAMERASININ JANE AUSTEN'IN "AŞK VE GURUR"UNA YAKINLAŞMASI

Sedef Açıkgöz

"Onun gururunu ben de kolaylıkla hoş görebilirdim.
Benim gururuma dokunmamış olsaydı."
(Aşk ve Gurur filminden, 2005, Elizabeth Bennet)

Jane Austen'ın 1813 yılında yazdığı *Pride and Prejudice* eseri film, dizi, tv programı olmak üzere çeşitli türlerde uyarlandı. Hatta eserdeki baş karakterler başka filmlerde de esinlenilen karakterler oldular. Bizim bu yazıda ele alacağımız yapım, eserin en meşhur uyarlaması olan Joe Wright'ın yönetmenliğini üstlendiği 2005 yılı yapımı özgün adı *Pride and Prejudice* olan, filmin Türkçe ismi *Aşk ve Gurur*'dur. Aslında roman Türkçeye Gurur ve Önyargı şeklinde de çevrilmiştir. Austen'ın altı romanından altısında da konu hep toplumun en önemli kurumu olan evliliktir. Evlenme çağına gelmiş genç kadınların muhakkak bazı yanlış anlaşılmalardan ya da sorunlardan sonra evlendiği, evlenirken de maddiyatın çok büyük bir etken olduğu bariz şekilde vurgulanır. Eserlerinde genellikle evlilik kararı verilir verilmez "mutlu son" tarzı ile biter. Okur, o kadar sorunları atlatan çiftlerin evlendikten sonra neler yaşadıklarını neler yaptıklarını bilemez. Çünkü yazarın tek amacı, bütün engebeleri aşıp yalnızca, dengi dengine uygun evlilikleri gerçekleştirmektir. Bu durumun sebebi Austen'ın yaşadığı dönemde kadının toplumda var olabilmesi için ya babasının zenginliği sebebi ile ya da zengin bir koca ile yapacağı evlilik sayesinde yer edinebilmesidir. Bu oldukça kısa bir açıklamadır. O sebeple evlilikler; aşk ya da sevgi kavramları altında özellikle de var olabilme savaşıdır bir nevi.

Kitapta ya da filmde iki zıt kutup olarak görülseler dahi aynı bir şeyin kavranışının netliği için farklı ya da zıt alanlardan izlemek gerektiği gibi, Elizabeth'i de Darcy'i de birbirlerine yakınlaştıran şey her ikisinde de olan "gurur"dur.

Aşk ve Gurur'da bahsettiğimiz konuya yönelik dört çeşit evlilik ilişkisi yaşanmıştır. O dönemde bir kadın zengin olmasa da güzelse şayet (Elizabeth'in kız kardeşi Jane gibi) zengin bir adamla evlenir ve mutlu olur. Eğer bir kadın zengin olamadığı gibi ortalamanın altında bir güzelliğe sahipse (Elizabeth'in arkadaşı Charlotte gibi) akıllılık edip kendisi gibi orta halli bir beyefendiden kendisine sunulacak evlilik teklifini kişiyi sevmese dahi kabul etmesi dönemin şartlarına göre en olması gerekendir. Filmde Elizabeth'in arkadaşı Charlotte şöyle diyordu:

"O da beni herkes kadar mutlu edebilir. Herkes romantik olabilecek kadar şanslı değildir. Bana rahat bir ev ve koruma teklif edildi. Bunun için minnettarım. Artık 27 yaşımdayım Lizzy, param ve başka bir talibim yok. Zaten aileme yük oluyorum ve korkuyorum. Yargılama beni Lizzy" (Aşk ve Gurur: 00. 55. 42). Yahut Austen dönemine göre bir genç kadın, belirli bir geliri olmayan bir genç adamla özellikle kaçarak evlenirse muhakkak bu toplum tarafından ayıplanan ve hoş bulunmayan bir olay olarak görülür. Örneğin, Elizabeth'in küçük kardeşi Lydia'nın yaptığı gibi ya da diğer bir eseri olan Mansfield Park'ta Maria Bertram'ın Mr. Crawford ile kaçması gibi. Austen hiç evlenmediği halde, eserlerini evlilik bahsi üzerine kurması incelemeyi hangi merkezden ele alırsak alalım, muhakkak uğradığımız bir yer oluyor.

Yönetmen Joe Wright'ın eserde yazılmamış olan fakat aslında verilmek istenen önemli, küçük anları filmin köşe başlarına yerleştirmesi filmi, yapılan diğer uyarlamalardan öne çıkarmaktadır. Elbette iyi oyuncuların filmde olmasının da etkisi vardır fakat, oyuncunun nasıl ve hangi halde kullanılacağını belirlemek, bir filmi iyi yapan faktörler arasında sayılabilir.

Eser temelde direkt uyarlamadır. Yazarın çizdiği doğrultuda ilerleyişini sürdüren eserde romandan ayrılan önemli noktalar vardır. Bu noktalar için yönetmenin, Austen'ın kaleminin altında anlatılmak isteneni iyi saptaması ve eserin geçtiği dönemi iyi anlamış olduğunu gösteriyor diyebiliriz. Örneğin; film başlarken yeşilliğin içindeki Elizabeth kitap okuyarak bizi karşılar. Yaşadığı çevrenin dokunulmamış güzellikteki doğasında yürürüz onunla. Bu durum, hem Elizabeth'in yaşadığı dönemi bize görselle anlatır hem de bizi Elizabeth ile bir eder. Çünkü onunla birlikte hareket etmeye devam ederiz (00. 01.30- 00. 03.20). Bir süre kamerayla evin içinde, evde yaşayanların çevresinde gezeriz. Bu Austen'ın özellikle insanları anlattığı uzun ve ayrıntılı tasvirleri için ideal bir çekim oluşturmaktadır. Austen bilindiği üzere doğa tasvirinden kaçınıp, karakter tasvirine ağırlık vermektedir. Bir evin nerede olduğundan ziyade evin içinde yaşayanların nasıl karakterler oldukları ile ilgilenmektedir.

Filmin başlangıcından beri piyano tınısı ile bize eşlik ederek gezen kamera görüntüleri, birazdan anlatılacak olanlar için seyirciyi adeta hazırlamaktadır. Elizabeth'in annesi elinde elma ile kocasına kızlarını kasabaya yeni gelen zengin aile ile tanıştırmanın, kızlarının geleceği adına çok önemli olduğunu uzun ve soluksuz cümlelerle vurgularken, seyirci Elizabeth'in bakışından içeriyi izlemektedir. Annesinin elindeki elma ayrıntısı, çoğu kişiye bilinen metaforu hatırlatacaktır. Romanda orta uzunluktaki tasvir anlatılarını filmde akan bir kargaşanın hâkim oluşundan anlayabiliyoruz.

Yazarın her romanında olduğu gibi bir balo, eserdeki karakterlerin birbirini tanımaları için ya da olayların seyrini değiştirmek için etkili

olan eşsiz bir etkinliktir. Birde o dönemde Fransız devrimi yeni gerçekleşmiş, aristokrası alt sınıfların onlara karşı silahlanmasından oldukça endişediyorlar ve böylelikle halka açık çeşitli balolar düzenleniyor. Bu sebeple aristokrat Bay Darcy ve arkadaşı Bay Bingley, kasabada yapılan balolara her seferinde katılmışlardır. Baloda seyircinin, meşhur Bay Darcy ile ilk karşılaşması, Darcy'nin arkası dönük halde kadraja girmesi ile olur. Bu, kendisinin karakter analizine oldukça uyumlu bir "ilk gösterilişidir". Çünkü kendisi bütün balo boyunca hiç kimse ile dans etmeyerek, orada bulunan herkesçe oldukça kibirli bulunacaktır. Biz bu anı, Elizabeth'in usulca Darcy'e bakışından anlıyoruz (00. 09.01). Sohbete dahi katılma zahmetini göstermeyen Darcy, salonda bulunan herkesi sanki küçümsercesine huzursuz ve memnuniyetsiz bir ifade ile izlemektedir. Aynı romandaki gibi Elizabeth ve Darcy'nin ilk konuşmaları dans etmek üzerine olur ve Darcy'nin meşhur cevabı onun salonda oldukça soğuk duruşunu açıklar niteliktedir: *"Dans eder misiniz Bay Darcy? -Mecbur kaldığım zaman"* (00. 09.51). Daha sonra yanlışlıkla konuşmalara kulak misafiri olan Elizabeth, Bay Darcy'nin kendisini sıradan ya da idare edecek güzellikte bulduğunu öğrenir. Gerçi her ne kadar Elizabeth'i cezbedecek güzellikte bulmadığını dile getirse de hareketli dans salonunun içinde uzaktan uzağa göz ucuyla dans eden Elizabeth'i izlemektedir. Bu durum tabii ki sinemaya has olan görsel aktarımla eklenen bir an. Biz eserde Darcy'nin Elizabeth'i izlediğini direkt olarak okumadık. Fakat zaten anlatının akışı da bu uzaktan uzağa izlemenin var olabileceğine yönelikti. Kulak misafiri olduğu konuda gururu hayli incinen Elizabeth, kıvrak zekâsı ile kısa bir sohbet esnasında Darcy'e onu duyduğunu ima edecek bir cümle kurar ve imalı bakışmalardan sonra okur, kitapta çok daha az hissedebileceği gurur-savaşını görsel olarak yaşar.

Aslında dikkatli bakıldığında Elizabeth ve Darcy tam olarak birbirlerine benzeyen ruhlardır. Kitapta ya da filmde iki zıt kutup olarak görülseler dahi aynı bir şeyin kavranışının netliği için farklı ya da zıt alanlardan izlemek gerektiği gibi, Elizabeth'i de Darcy'i de birbirlerine yakınlaştıran şey her ikisinde de olan "gurur"dur. Olayların akışında bu durumu aşk kimyasının dahil olmasıyla daha iyi kavrayacağız. Çünkü daha sonra Elizabeth, Darcy'nin kibirliliğini onu kırmasaydı daha kolay affedebileceğini söyler kardeşine (00.14.03).

Elizabeth ve ablası Jane çok iyi geçinen kardeşlerdir. Bay Dracy'nin arkadaşı Bay Bingley ile Jane ideal çift olgusunu göstermektedir adeta. Jane Austen'ın sık yaptığı bir diğer hususta, evlilik açısında ideal ilişkiyi yaşayan çiftlerden muhakkak örnek bir çift yazmasıdır. Jane ve Bay Bingley de bu ideal çiftlere örnektir. Jane, Bay Bingley tarafından malikanelerine yemeğe davet edilir ve oraya giderken kötü hava koşullarından dolayı hasta olur. Hastalık, 19. yüzyıl eserlerinde, tutkulu ya da amansız bir aşkın en belirgin sembolüdür. Kırılgan, romantik türde eserlerde hastalık aşkın sanki bedenen itirafıdır. Wright'ın Jane'in

hastalık sürecini aktarırken, kitaptan farklı olarak Elizabeth'in dönemin kadınlarının davranışına oldukça zıt olarak; etekleri çamurlu halde kardeşi Jane'e doğru koşarken gösterilmesi ve bu halden son derece memnun ve doğal olarak kabullendiğini gösterilmesi Elizabeth'in ruhuna biraz daha yakınlaşmamıza ön ayak olmaktadır. Elizabeth'in çamurlu etek uçları ve biraz dağılmış haliyle Bay Darcy ile karşılaşması, Darcy'nin kısmen tutuk hareketi karakterin aktarılışı açısından dikkate değerdir.

19. yüzyıl İngiliz sosyetesinde toplumsal kurallara göre genç bir kadın ve erkeğin, kadının ailesinden izin almadan beraber yürümeleri, yalnız kalmaları uygun değildir. Genellikle toplum içerisinde birbirlerine temas etmeleri de hoş karşılanan bir durum değildir. Filmde bu konuya romantik bir jest olarak karşılık gelen bir sekans vardır. Elizabeth ve kardeşi, Bay Bingley'lerin evinden ayrılırken, Bay Darcy arabaya binebilmesi için Elizabeth'in elini tutarak yardımcı olur. Şimdiye kadar iki karakterin arasında esen soğuk diyalogların ötesinde bir o kadar da birbirlerine karşı güçlü çekimin görüldüğü en net harekettir. Hatta o an Elizabeth afallamış gibi Darcy'e şaşırarak bakar ve kısa bir sessizlik olur (00. 25.44).

Belki de filmin sonuna kadar birbirlerine gösterdikleri gururlu davranışların perdesini sıyırırsak, birbirlerine karşı ilk hakiki yaklaşım bu olmuştur. Çünkü ardından Wright, Darcy'nin Elizabeth'in elini tuttuğu elini sanki kontrol edemiyormuş gibi ve heyecandan gerilmiş gibi elini açıp kapaması kameranın direkt çekiminde birkaç saniye durması, ilişkilerinin bağı açısından anlamlı bir eylemdir. Wright'ın diğer birkaç

filminde de böylesi el ve dokunuş üzerine eğildiği örnekler mevcuttur. Örneğin yönetmenin 2007 yapımı olan Türkçe adı ile *Kefaret* filminde, Robbie'nin âşık olduğu Cecilia'nın suya girip çıkmasını gördükten sonra kadının çıktığı suya ellerini bir süre dokundurması bu tür farklı ama dikkat çeken sekanslardır. Hayatın olağan akışı içinde, küçük bir ayrıntı gibi görünen bu küçük hareketler, bazen olayın özünü simgeleyen önemli bir niteliğe sahip anlar olabiliyor. Sinemada böylesi bir mana ayrıntısı vermek konunun özü açısından oldukça derinlikli ve kıymetlidir. Bizler ortak bildiğimiz bir eserin birer temsil örneklerini izleyerek başkasının zihninin ürününü şahitlik ediyoruz.

Sinematografi, kameranın belirli bir nesnenin ortam ile uyumunun gösterilmesi, seyirciye keyif veren diğer bir husustur.

Kendisine has özellikleri olan örneğin kadınların genellikle açık renk ya da beyaz elbiseler giydikleri özel baloların olayların akışı konusunda önemli bir etkinlik olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Filmde ikinci baloda yine Darcy'nin ekrana alınışı Darcy'nin dışarıya yansıttığı karakterini bütünler niteliktedir (00. 38.45). Kamera Darcy'nin başını göstermeden yalnızca uzun ve geniş gövdesini heybetli şekilde ele almıştır. Bu Darcy'nin kendisini bulunduğu ortamda yabani hissetmesine yönelik görsel anlatımdır ya da izleyicinin onu tabiri yerindeyse "kaf dağında görüyor kendini" haline oldukça uygun bir sekanstır. Daha sonra kamera geri doğru giderek Darcy'i seyirciye tamamen gösterir. Belki de bu parçalı anlatım, karakteri de parçalı şekilde tanımaya başlamamızın bir açıklaması da olabilir. Elizabeth'e dans teklifi eden Darcy, Elizabeth tarafından kabul edilir fakat *"sonsuza kadar ondan nefret etmeye yemin ettiği için"* Elizabeth bu durumda panikler. Dans ederken salonda sadece birbirlerine odaklanan çifti, Wright bir ara koca salonu boşaltıp yalnızca ikisinin dans ettiği halde gösterir. Bu da kitaptan farklı olarak oldukça etkili bir anlatım olmuş olur. Biz iki karakterin salonda yalnızmışçasına dans ederlerken hissettiklerine adeta ortak olmuş oluruz (00. 41. 22).

Genelde edebi eleştirilerde, eserin akış yönünün bir olayla, çatışmayla değiştiği, "kırılma noktası" olarak Türkçeleştirebileceğimiz, Almanca tabir olan "wendepunkt" bu eserde yağmurun altında sırılsıklam olmuş iki aşığın hararetle tartışmasının yaşandığı noktadır.

Elizabeth, filmde kitaptan farklı olarak yaşadığı her durumu genellikle doğa ile paylaşan bir karaktertir. Düşünceli olduğunda, kızgın olduğunda ya da kitap okumak istediğinde yürüyüşlere çıkıp doğa ile baş başa kalan bir karakterdir. Aslında 18-19. Yüzyıl sosyetesinde genel kabul gören bir şey varsa o da çoğunlukla doğada vakit geçirmektir. Genelde evlilik teklifleri, ilanı aşklar ya da önemli konular yürüyüş esnasında paylaşılır ve doğa birbirlerini tanımalarında güçlü bir faktör olmaktadır. Joe Wright filminde bu unsura titizlikle değinmiş ve olayın görsel bütünlüğünü mana zemininde buluşturarak seyirciye sunmuştur. Dikkat ederseniz film de Elizabeth yürüyerek kitap okurken başlar. Doğa kendi döneminin işleyen mantığını anlayamayan Elizabeth için kendisiyle konuşabildiği ve kendisini dinleyebildiği en iyi sığınağı sunmuş olur. Ayrıca, Austen'ın odalara ve evlere hapsettiği

karakterlerinin kitaptan farklı olarak sinemada uzun çekim özelliği ile dışarıya, salondan dışarıya çıkarılması da yine sinemanın kendisine has araçlarından birini göstermektedir.

Darcy ve Elizabeth, birbirlerini göreceklerini hiç ummadıkları yerde tekrar karşılaşırlar. Bu üçüncü karşılaşma birbirleri hakkında bildiklerinin tamamen farklı olduğunu öğrenmelerine vesile olacaktır. Özellikle kibirli ve gururlu görünen Darcy'nin tam aksi yanının tanıtılacağı bir süreç başlar: *"Daha önce hiç tanışmadığım insanlarla sıcak ilişki kurup kaynaşma yeteneğim yoktur"* (01. 05.08). Darcy'den gelen bu beklenilmemiş itiraf Darcy'nin filmin başından beri gördüğümüz kibirli karakterden beklenilmeyecek derecede samimi bir itiraftır. Fakat itirafı etkili yapan karakterin özellikle gözleri ile ekrana yansıttığı çekingen tavrıdır. Ardından kısa ziyareti ile ve Elizabeth'i görünce adeta dili tutulmuş şekilde konuşamayan Darcy, filmin ilk yarısından tanıdığımız adamdan oldukça farklı görünmeye başlar. Genelde edebi eleştirilerde, eserin akış yönünün bir olayla, çatışmayla değiştiği, "kırılma noktası" olarak Türkçeleştirebileceğimiz, Almanca tabir olan "*wendepunkt*" bu eserde yağmurun altında sırılsıklam olmuş iki aşığın hararetle tartışmasının yaşandığı noktadır. Bedenlerinin tartışırken birbirlerine bir yaklaşıp bir uzaklaşması, sinematografik açıdan dikkat çekicidir (01. 08. 44 – 01. 12. 59). Elizabeth'e, ilanı aşk ederken, Elizabeth'in ailesini aşağılayarak konuşan Darcy en tabii reddedilir. Buradaki mekân, atmosfer ikilinin arasındaki güçlü ama inatçı ve gurur dolu aşkı müthiş yansıtmaktadır.

Mekân ve atmosfer seçimi oldukça önemlidir çünkü, örneğin Elizabeth'in ailesi haftada bir yıkanan, dağınık bir eve sahip olan bir ailedir. Bu durumda seçilmiş olan ev 19. Yüzyıl orta halli geçime sahip ailelerinin evlerinin daha dağınık, hayatın da oldukça kirli olduğu bir dönemdir.

Hararetli ve açık açık yapılan tartışma sonrası ve Darcy'nin açıklamalı mektubu sonucunda, Elizabeth'in bakış açısı neredeyse değişmek üzeredir. Doğanın Elizabeth'in ruhunun biricik yardımcısı olduğundan bahsetmiştik. Joe Wright, teyzesi ve eniştesi ile birlikte kısa bir seyahate çıkan Elizabeth'i sarp kayalıkların olduğu yerlere, yemyeşil doğanın içinde yaşadığı son olayları doğayla iç içe düşünmesine imkân sağlar. Hele ki, kocaman bir ağacın dibine Elizabeth'i elinde ikiye ayrılmış bir elmayı yerken göstermesi kitaptan tamamen farklı ama bir o kadar da metne müthiş uygun olan bir sekanstır. Elma bilindiği üzere, söylencelerde ya da aslında açık açık hiçbir kutsal kitapta elma olduğu yazmasa da Hıristiyan terminolojisinde ikonografik anlatılarda, Âdem ile Havva'nın aşkını ve onların işlediği günahı temsil eden bir cennet meyvesidir. Burada da elmanın, aşk anlatımını destekleyecek nitelikte renkli bir ifade olarak görmekteyiz.

Elma bilindiği üzere, söylencelerde ya da aslında açık açık hiçbir kutsal kitapta elma olduğu yazmasa da Hıristiyan terminolojisinde ikonografik anlatılarda, Âdem ile Havva'nın aşkını ve onların işlediği günahı temsil eden bir cennet meyvesidir.

18. ve 19. Yüzyıl sosyetesinde müze gibi döşenen evler ve muhteşem titizlikle bakılan envai çeşit çiçeğin bulunduğu geniş büyük bahçeler,

parklar zenginliğin en temel göstergelerinden biridir. Bu zamanda yaşayan insanlar aktivite olarak birbirlerinin bahçelerine, parklarına piknikler düzenleyerek çeşitli oyunlarla gündüz eğlenceleri düzenlemişlerdir. Hemen hemen tüm viktoryen dönem İngiltere'sinde bu tür yaşam şekli yaygındır. Darcy'nin evi de o dönem sosyetede var olan en meşhur, en zengin ve en "müze gibi" olan evlerden biridir: Pemberley malikanesi. Önünde büyükçe bir gölü olan bu ev, Elizabeth'i ve teyzesini, eniştesini adeta büyüler. İçinde ihtişamlı sanat eserlerinin, tavan resimlerinin ve çeşitli heykel çalışmalarının bulunduğu ev, Darcy ve Elizabeth'in habersiz karşılaşmalarının dördüncü durağı olacaktır. Bu karşılaşma her ikisinin çekinik tavırlarından anlaşılacağı üzere, filmin seyri aşkın fark edilmesiyle değişime uğramaktadır.

Elizabeth, evde gezerken Darcy'nin kız kardeşine nasıl sevecen davrandığını *yanlışlıkla* görür. Bir insanın zaten en rahat ve kendisi olabildiği yer evidir. Ev, insanın tam anlamıyla kendisini bulduğu, kendisi olduğu tek mekandır. Bu açıdan izleyicinin Dracy'nin en kendisi olduğu anı, onu kendi evinde gördüğü andır. Şöyle ki Bay Kibirli Darcy'i ilk defa evinde gülerken görürüz. Bu her açıdan öykünün bütünleyici tarafını tamamlayan en önemli parçanın sunulduğu andır. Çünkü artık her iki taraf da gururdan ve kibirden sıyrılmaya başlayarak karşılıklı konuşurlar (01. 27. 07). İzleyicinin daha da yakınlaştığı karakterleri, Elizabeth'in kız kardeşinin tehlikeli Bay Wickham ile kaçtığını duyunca Elizabeth ve Darcy'nin daha bir yakınlaştıklarını görmeye başlarız. Bu korkunç

duruma hemen el atıp yardımcı olan Darcy, Elizabeth'in ailesinin uygun olmayan bu evlilik şekli yüzünden toplumdan zarar görmemesi için gerekli olan yardımı yapar. Yani halka duyurularak evlilik yapılır. Evliliği, halkın duyması oldukça kati ve gerekli olan bir etkinliktir.

Sabaha kadar uyuyamayan Elizabeth, Darcy'e âşık olduğunu anlayınca, sabahın en erken saatince, sabahın sesinin yaygın olduğu saatlerde dışarıya yürüyüşe çıkar. Arkadan piyano sesinin eşliğinde kırağıların henüz düştüğü saatlerde yürüyen Elizabeth, karşısında kendisi gibi uyuyamamış Darcy'i görür. Oldukça bitkin halde kendisine doğru yürüyen adam, artık tamamen gururundan ve kibrinden sıyrılarak Elizabeth'in karşısında durur ve tekrar aşkını itiraf eder: *"Eğer geçen Nisan'daki gibi hissediyorsanız, hemen söyleyin. Benim hislerim ve arzularım değişmedi. Ama ağzınızdan çıkacak tek bir kelime beni ebediyen susturur. Ama hisleriniz değiştiyse şunu söylemek zorundayım, vücudumu ve ruhumu büyülediniz, sizi seviyorum, seviyorum, seviyorum. Bugünden sonra bir daha sizden ayrılmak istemiyorum."* (01. 55. 03). Bu Darcy'nin karakter gelişiminin en net gösterildiği andır. Bir aşk itirafı ev'den sonra insanın en çok kendisi olduğu andır diyebiliriz. Bu aşk dolu itiraftan sonra asıl etkileyici sahne, 18. Yüzyıl leydisi olan Elizabeth'in Darcy'nin eline uzanıp onun elini, aslında erkeklerin nezaketen kadınların elini öptüğü şekilde uzanıp öpmesidir. Bu Wright'ın seyirciye aktardığı, o çağın kadını olan Elizabeth'in özgür, kendine has ve eşsiz ruhunun en güzel ifade edildiği anların en önemlisidir (01. 55. 35). Austen'ın her karakteri olmasa da çoğu karakteri dönemin toplumsal yapısını özellikle kadınlar üzerine büyük eylemlerde bulunamasalar da içten içe daha farklı düşüncelere sahiptir.

Akşit Göktürk'ün de dediği gibi Jane Austen *"kolay kolay hiçbir çağa sokulamayacak bir yazardır"*, bu sebepledir ki onu Romantik temalar içinde görürken, Klasisizm'in karakterleriyle de karşılaşabiliriz. Muhtemel bu denli eşsiz oluşu da onun sinemaya uyarlanması hususunda büyük kolaylık oluşturabiliyor. Filmin iyiliği yahut kötü oluşu tartışmasının uzağında, Joe Wright, kendisinin anladığı ve tahayyül ettiği bir "Aşk ve Gurur"u bize etkili sekanslarla, özellikle yakın çekimlerle o dönemin inceliğini yansıtır şekilde aktarmıştır. Yakın çekimi tercih etmesi belki de Austen'ın karakter analizindeki dikkatli, derin incelemelerine sinemadaki en uygun karşılığıdır.

Filmin iyiliği yahut kötü oluşu tartışmasının uzağında, Joe Wright, kendisinin anladığı ve tahayyül ettiği bir "Aşk ve Gurur"u bize etkili sekanslarla, özellikle yakın çekimlerle o dönemin inceliğini yansıtır şekilde aktarmıştır.